

PostMetodika

№2 (125), 2016

ISSN 1815-3194

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА

Postmetodika

Шановні читачі !

Напередодні 2016–2017 навчального року Міністерством освіти і науки України презентовано Концепцію Нової української школи. Від її запровадження залежить, якою українська нація зустрине дальші десятиліття свого існування; чи буде наша молодь здоровою, освіченою, здатною адаптуватися у мінливому світі, добре інтегрованою у світову спільноту, спроможною навчатися впродовж життя, критично мислити та захищати свої громадянські права.

Водночас дослухаймося американського філософа Ніколаса Бурбулеса, котрий застерігає від фетишизації (тобто створення кумирів, хибних ідолів) нововведень, чим нерідко захоплюються представники педагогічної науки і освітньої політики. Постійне захоплення «новим» у системі освіти Бурбулес пояснює тим, що освіта як внутрішньо складна і недосконала практика завжди шукає шляхів покращення, а це веде до постійного циклу реформ, оптимізму, розчарувань, а потім нової реформи. Із точки зору філософа, фетишизація «нового» є серйозною перешкодою для фактичної зміни на краще, а помилки відбуваються від неправильного розуміння того, що «нове» насправді означає. Наприклад, нові технології є не так покращенням, як, у кращому випадку, можливістю для зміни мислення та методів.

Перш ніж обожнювати «нове», нам варто замислитися, а чи ті вагомні сенси і змісти, що їх тепер сприймаємо як нові, раніше не були нам передані минулими поколіннями? Софія Русова 80 років тому виклала українську «формулу нової школи»: виховання розуму дитини + навчання рідною мовою. Михайло Остроградський 150 років тому обстоював європейські наукові цінності та безумовну цінність формування у молоді високого рівня професійності.

На противагу фетишизації нововведень освітяни області, обласна влада, керівники місцевих адміністрацій, громадські організації мають висунути готовність до реформ та забезпечити суспільний консенсус щодо змін та їх імплементації в освіті. Про це й ідеться у публікаціях пропонованого номера.

Читайте у цьому числі «ПМ»:

Як система освіти Полтавщини зустрічає шкільну реформу

Директор Департаменту освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації О. В. Харченко про сучасний стан освіти у Полтавській області та якими бачаться завдання і перспективи її оновлення відповідно до Концепції Нової української школи (С. 2–17).

Потреба укрупнення

Ректор Полтавського національного педагогічного університету про переваги й застереження створення опорних шкіл в Україні та світовий контекст укрупнення навчальних закладів (С. 18–20).

Місія можлива

Наскільки готовий Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти бути хабом із підготовки вчительського корпусу Полтавщини до виконання базових компонентів Концепції Нової української школи (С. 35–40).

Компетентнісний замість знаннєвого

Відомий дослідник І. Г. Єрмаков про потребу функціональності шкільних знань та метод проектів як засіб змістити в освіті наголос із пізнання на творче перетворення дійсності та успішне засвоєння життєвих і соціальних ролей, подолати в українському суспільстві споглядальне ставлення до навчання і життя (С. 24–34).

Педагогіка миру проти війни

На що ставити і як перемагати: аргументація філософії педагогіки миру в Україні та сучасному світі, яка має пронизувати зміст нової української школи (С. 19–21).

ВИДАВЦІ:

Департамент освіти і науки
Полтавської обласної
державної адміністрації

Полтавський обласний
інститут післядипломної
педагогічної освіти
ім. М.В.Остроградського

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

В.В.Зелюк (голова),
А.І.Бардаченко,
Н.М.Барболіна, М.В.Гриньова,
С.Ф.Клепко, І.О.Кіптілий,
Г.О.Сиротенко

РЕДКОЛЕГІЯ:

Г.Є.Аляев, О.А.Білоусько,
А.М.Бойко, Т.О.Бондар, Б.П.Будзан,
Б.В.Год, В.В.Громовий, К.Ж.Гуз,
М.Б.Свтух, В.В.Зелюк,
В.Р.Ільченко, С.Ф.Клепко,
С.В.Королюк, В.Г.Кремень,
М.Д.Култаєва, Л.В.Литвинюк,
В.С.Лутай, О.О.Мамалуй,
В.Ф.Моргун, Л.І.Нічуговська,
Н.В.Радіонова, О.В.Садоха,
І.В.Степаненко, Н.М.Тарасевич,
М.В.Тривняк, Г.Хілліг

Головний редактор:

С.Ф.Клепко

Перший заступник головного редактора:

Н.В.Радіонова

Заступники головного редактора:

Т.О.Бондар, Л.В.Литвинюк

Редакційний директор:

І.О.Кіптілий

Відповідальний секретар:

Н.Ю.Землякова

Літературний редактор:

Стоцька О. В.

Арт-директор, верстальник:

А.В.Дружиніна

Перекладач:

Л.М.Максименко

Відповідальність за підбір і
виклад фактів у підписаних стат-
тях несуть самі автори.
Висловлені в цих статтях думки
можуть не збігатися з точкою
зору редколегії.

Рукописи не горять, але і не
повертаються.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

36014, Полтава, вул. Соборності, 64 ж

тел./факс: (05322) 7-26-08;

e mail: redpm@pei.poltava.ua

http://www.poiipro.pl.ua

Реєстраційне свідоцтво:

серія КВ №12233-1117 ІІР

від 23 січня 2007 р.

© ПОІІПО

Підписано до друку 2.11.2016

Формат 60x90/8 .

Ум. друк. арк. 9,6.

Тираж 300.

ТОВ "АСМІ"

вул. Міщенка, 2,

м.Полтава, 36011

тел. (0532) 56-55-29, 61-50-69

.....

Постановою Президії ВАК України

від 31.05.2011, №1-05/5

"ПМ" включено у перелік наукових

видань, у яких можуть

публікуватися основні результати

дисертаційних робіт.

Журнал "ПМ" № 2 (125), 2016 р.

підписано до друку за рішенням

вченої ради ПОІІПО

(протокол № 7 від 26.10.2016 р.).

ISSN 1815-3194

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

Нова українська школа: завдання і перспективи

Харченко О. В. 2

Нова школа: новий учитель

Зелюк В. В. 18

Педагогіка миру і філософія війни: пошук істини

Клепко С. Ф. 21

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Метод проектів у контексті життєвих результатів

діяльності у системі соціальної та життєвої практики

учнів. Частина I

Єрмаков І. Г. 24

Укрупнення шкіл у ХХІ столітті в Україні: переваги і

втрати

Степаненко М. І. 35

УКРАЇНСЬКЕ КОЛО

Академіки з давнього роду священиків

Романець Г. О. 41

Методичні рекомендації з підготовки та оформлення

статей до шостого тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ –

Полтавської Енциклопедії»

Клепко С. Ф., Резніченко З. В., Гавриш Р. Л.,

Литвинюк Л. В. 45

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Як підготувати «Т. 6 : Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ.

Полтавської Енциклопедії» на віки

Халява Г. І. 55

ЕКЗАМЕНИ, ТЕСТИ, ОЛІМПІАДИ

XXX Всеукраїнська учнівська олімпіада з української

мови та літератури: хроніка і висновки

Стоцька О. В. 61

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: ЗАВДАННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

О. В. Харченко

Розкрито бачення оновленої освіти у Полтавській області та управлінсько-методичні аспекти шляхів її упровадження в навчальних закладах Полтавщини відповідно до представленої Міністерством освіти і науки України Концепції Нової української школи.

Ключові слова: освітня система, нова українська школа, компетентнісний підхід до навчання.

Харченко О. В. Новая украинская школа: задания и перспективы

Раскрыто видение обновленного образования в Полтавской области и управленческо-методические аспекты путей его внедрения в учебных заведениях Полтавщины согласно представленной Министерством образования и науки Украины Концепции Новой украинской школы.

Ключевые слова: образовательная система, новая украинская школа, компетентностный подход к обучению.

Kharchenko O. V. The New Ukrainian School: Challenges and Prospects

This paper presents the vision of the renewed education in Poltava region, methodological and management aspects and ways of its implementation in schools of Poltava region according to the presented by the Ministry of Education and Science of Ukraine concept of a new Ukrainian school.

Keywords: educational system, the new Ukrainian school, competency based approach to education.

За словами В. О. Сухомлинського, «щоб дитина була палко зацікавлена навчанням, їй необхідне багате, різноманітне, привабливе, інтелектуальне життя». Саме таке життя має забезпечити сучасна оновлена українська школа.

Незаперечним є те, що освітня система неефективна: застаріла система управління і фінансування, дедалі більша нерівність у доступі до якісної освіти, зниження якості освіти і погіршення рівня знань та вмій учнів, моральне старіння методів і методик навчання. Потрібна системна реформа, яка зупинить негативні тенденції і перетворить школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку й конкурентоспроможності України.

Зміни ризиковані, але необхідні.

Міністерством освіти і науки України підготовлено проект Концепції Нової української школи. Усі небайдужі мають долучитися до дискусії, надсилати свої пропозиції щодо проекту концепції, адже нова українська школа створюється всією українською громадою в рамках широкого суспільного діалогу.

Реформа орієнтована на те, щоб зробити випускника конкурентоздатним у ХХІ столітті – випустити зі школи всебічно розвинену, здатну до критичного мислення цілісну особистість, патріота з активною позицією, інноватора, здатного змінювати навколишній світ та вчитися впродовж життя (рис. 1).

Харченко Олена Вікторівна, директор Департаменту освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації

Отже, формула нової школи, яка представлена у проекті концепції, складається з 8-ми ключових компонентів: нового змісту освіти; педагогіки партнерства; умотивованого учителя; орієнтації на учня; наскрізного процесу виховання; який формує цінності; нової структури школи; автономії школи; справедливого фінансування і рівного доступу до якісної освіти (рис. 2 і 3).

Яке наше бачення оновленої освіти в області?

1. Дошкільна освіта

Первинною ланкою єдиної системи виховання і навчання є дошкільна освіта.

В області функціонує 628 дошкільних закладів, де виховується близько 50 тис. дітей (рис. 4). Показник охоплення дітей усіма формами дошкільної освіти становить 98,5 %, зокрема в дошкільних навчальних закладах 90,3 % (рис. 5). Упродовж останніх трьох років діти п'ятирічного віку охоплені освітою сто відсотково.

Недостатнім є показник охоплення дітей дошкільною освітою в сільській місцевості. Мережа закладів дошкільної освіти в сільській місцевості розширилася, а частка охоплення ними дітей – скоротилася на 5,4 % і становить 71,7 %. Найбільше в Глобинському – на 40 %, Миргородському (на 13,4 %), Гребінківському (на 13 %), Чорнухинському районах (на 6,2 %). Кількість створених додаткових місць у дошкільних навчальних закладах представлено на рис. 6.

Водночас за три роки з 90,9 % до 97,3 % (на 6,4 %) зріс показник охоплення дітей старшого дошкільного віку освітніми закладами. Зростання спостерігається у Полтавському, Котелевському, Кобеляцькому районах.

Проблемою залишається перевантаження дошкільних закладів: 127 дітей на 100 місць, що перевищує середні показники по Україні (117 дітей на 100 місць) (рис. 7). Цей показник найвищий у Полтаві – 179,9, Лубнах (165,3), Миргороді (149,8), Кременчуці (130,6), у Козельщинському (156,6), Решетилівському (132,1), Полтавському (123), Машівському (119,4), Шишацькому (114,6) районах та Пирятинській об'єднаній територіальній громаді (150) (рис. 8).

Оптимальним є наповнення дошкільних навчальних закладів в Оржицькому районі, де на 100 місць – 76 дітей; Зінківському (88,3), Лубенському (90,4), Хорольському (92,7), Диканському (95), Котелевському (97,1) районах.

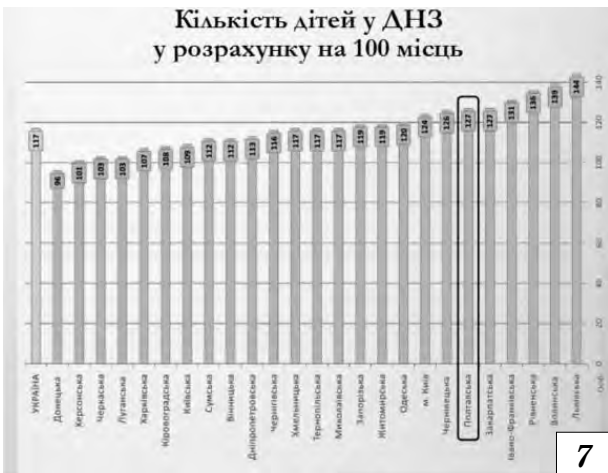

1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві	5. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем батьками.
2. Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.	6. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.
3. Наскрізний процес виховання, який формує цінності.	7. Нова структура школи, яка дозволяє добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.
4. Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію.	8. Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.

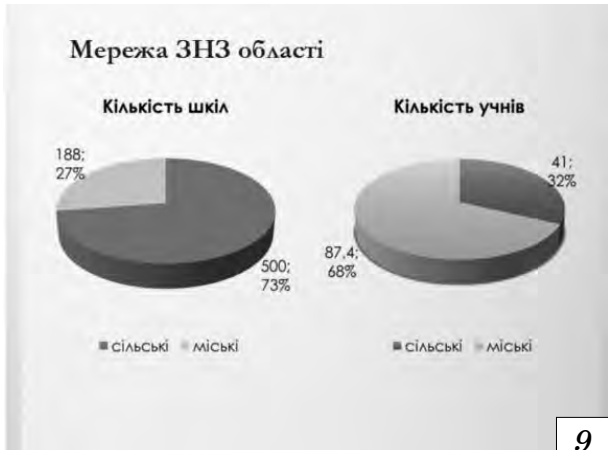
6

7

8

9

У 2016 році відновлено роботу двох дошкільних закладів у с. Ковалеве та с. Мала Рублівка.

Розширенню мережі ДНЗ у 2016 році сприятимуть такі заходи:

- відкриття додатково 65-ти дошкільних груп у діючих дитсадках, із них у сільській місцевості – 27;
- реорганізація та створення трьох навчально-виховних комплексів у м. Полтаві, с. Петрівці Глобинського району та с. Попівці Карлівського району;
- відновлення роботи 3-х дошкільних навчальних закладів (с. Василівка Кобеляцького району, с. Мала Рублівка Котелевського району та с. Крута Балка Новосанжарського району);
- уведення з 1 вересня 2016 року в експлуатацію навчально-виховного комплексу у м. Кременчуці.

В області не набула поширення практика відкриття дошкільних закладів недержавних форм власності. У 2016 році оновлено санітарний регламент, яким передбачено спрощені вимоги до дошкільних навчальних закладів усіх форм власності, що має сприяти створенню дитячих садків, зокрема приватних, корпоративних, розташованих у житлових та нежитлових приміщеннях. Міністерством освіти і науки України розроблений проект змін до Закону «Про дошкільну освіту» щодо розширення можливостей для створення та діяльності дошкільних навчальних закладів різних форм власності.

Потрібні сучасні способи вибудовування відносин місцевої влади із суспільством щодо вирішення цих питань, необхідно використати відповідні можливості для створення дієвих механізмів розширення мережі закладів дошкільної освіти різних форм власності та сприяти приватній ініціативі.

Сподіваємося, органи місцевої влади, місцевого самоврядування сприятимуть освітянам у вирішенні цих завдань, адже розширення мережі дошкільних закладів – це один із напрямів реформування освіти та створення нової української школи. Завданнями методичних служб є:

- оновлення науково-методичного супроводу впровадження в роботу дошкільних закладів програм розвитку «Дитина», «Українське дошкілля», «Впевнений старт», орієнтація на потреби вихованця в освітньому процесі і дитиноцентризм, забезпечення збалансованого розвитку життєво компетентної особистості з раннього дитинства;
- підвищення професійної компетентності педагогічних працівників, поши-

рення інноваційних педагогічних технологій серед педагогів ДНЗ.

2. Загальна середня освіта

Розгляньмо управлінсько-методичні аспекти шляхів реформування загальної середньої освіти відповідно до ключових компонентів нової школи, представлених у Концепції Нової української школи.

Справедливе фінансування і рівний доступ. Із 1 вересня 2016 року очікується функціонування 688 загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів і форм власності, де навчатимуться майже 128,4 тис. учнів.

У сільській місцевості – 500 навчальних закладів, або 73 % від загальної кількості шкіл, у них навчаються 41 тис. учнів, або 32 % від загальної кількості школярів області (рис. 9).

Кожна друга сільська школа – малокомплектна. Її проектна потужність використовується на третину. Найбільше таких шкіл у Великобагачанському, Гадяцькому, Гребінківському, Зінківському, Чорнухинському районах (рис. 10–12).

До того ж в області функціонує 61 заклад із загальною наповнюваністю учнів менше від 25 осіб (I ступеня – 35; I–II ступенів – 26).

Звідси й нерівність у доступі до якісної освіти; про це свідчать, зокрема, результати зовнішнього незалежного оцінювання.

Тому антикризових заходів не уникаютьи.

Першочергові завдання:

- провести укрупнення закладів середньої освіти шляхом їх оптимізації, при цьому зберігши загальноосвітню школу I ступеня там, де є діти шкільного віку.
- Вести роз'яснювальну роботу серед батьків і учнів малокомплектних шкіл, які закриваються, щодо необхідності та важливості навчання дітей середніх та старших класів у школах із сучасною матеріально-технічною базою та сильним педагогічним колективом;
- прискорити процес створення освітніх округів, опорних шкіл, формування оптимальної мережі, яка б задовольняла потреби населення та забезпечила належні умови для навчання і виховання учнів.

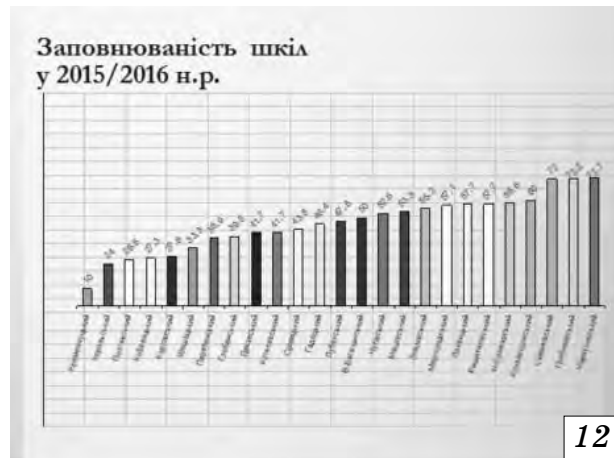
В умовах децентралізації задля підвищення якості освіти та ефективного використання наявних ресурсів 1 вересня 2016 року розпочнуть роботу три опорні школи з філіями – переможці обласного конкурсу на кращий проект опорної школи: Шишацька спеціалізована школа

10

11

12

13

імені В. І. Вернадського; Зінківська спеціалізована школа I–III ступенів № 1; Чутівська загальноосвітня школа I–III ступенів.

Продовжується робота щодо створення опорної школи на базі Жовтневої (Покровської) ЗОШ I–III ст. Решетилівського району, яка була відібрана в рамках спільного „пілотного” проекту, що фінансується групою міжнародних донорів.

Створення мережі опорних шкіл можливе лише за умови якісної організації підвезення дітей, що передбачає наявність шкільних автобусів і відремонтованих доріг.

В області забезпечено стовідсоткове безпечне перевезення учнів та педагогічних працівників до навчального закладу і додому. У 2016–2017 навчальному році кількість шкільних автобусів збільшиться на 43 одиниці, 21 автобус уже придбано на умовах співфінансування. Коштом державного фонду регіонального розвитку буде придбано шкільний автобус для підвезення школярів та педагогічних працівників Хорольського району до Шишаківської ЗОШ I–III ст. Клепачівської сільської ради та Петраківського НВК. Завдання – синхронізувати ремонт доріг із маршрутами з підвезення дітей до опорних шкіл.

Нова структура школи (рис. 13) дасть учням змогу засвоїти новий зміст навчання і набути компетентності для життя.

Повна загальна середня освіта передбачає завершення трьох рівнів освіти:

- *початкова освіта*, яка здобувається у початковій школі (школи будуть якнайближче до місць проживання дітей);
- *базова середня освіта*, яку здобувають в основній школі-гімназії і куди, можливо, доведеться підвозити дітей транспортом;
- *профільна середня освіта*, яку здобувають у старшій школі або професійних закладах освіти (профільні коледжі чи ліцеї, які можуть бути територіально віддалені від місця проживання старшокласників).

Стартовий освітній капітал дитини, успішність її навчання на наступних рівнях – прерогатива початкової школи.

2016–2017 навчальний рік початкова школа розпочне роботу за спрощеним змістом, який вирізнятиметься міжпредметною інтеграцією і практичною спрямованістю. Навчальні програми, у процесі оновлення яких учителі області брали активну участь, відповідають чинному держстандарту, але звільнені від зайвої інформації і термінології, яка не відповідає віковим особливостям

молодших школярів.

Завдання місцевих органів управління освітою, методичних служб:

- забезпечити роботу методоб'єднань учителів початкової школи, курсів підвищення кваліфікації, щоб усі ці зміни були донесені до кожного вчителя, а впровадження оновленого змісту позитивно позначилося на учнях;
- продовжити роботу щодо створення інформаційно-навчального середовища системи початкової освіти;
- переглянути зміст та форми домашніх завдань;
- звертатися до нових альтернативних освітніх практик, зокрема тих, що ґрунтуються на підходах методики “Філософія для дітей”, ураховуючи досвід, напрацьований обласною спеціальною дослідницькою групою «Філософія у школі» (*методика апробується у 12 навчальних закладах області*), навчання має сформувані в дітей здатність практично діяти, застосовувати отримані знання, вміння і навички в життєвих ситуаціях.

Реформування змісту освіти. Новий зміст освіти заснований на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві *10-ти ключових компетентностей*:

- *спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами;*
- *спілкування іноземними мовами;*
- *математична компетентність;*
- *компетентність у природничих науках і технологіях;*
- *інформаційно-цифрова компетентність;*
- *уміння навчатися впродовж життя;*
- *соціальні і громадянські компетентності;*
- *підприємливість;*
- *загальнокультурна грамотність;*
- *екологічна грамотність і здорове життя.*

Через ці компетентності проходять наскрізні вміння:

- *уміння читати і розуміти прочитане,*
- *уміння висловлювати думку усно і письмово,*
- *критичне мислення і здатність логічно обґрунтовувати позицію,*
- *ініціативність, творчість,*
- *уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення,*
- *конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект,*
- *здатність до співпраці в команді.*

Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами. Важливою передумовою для подальшого життєвого успіху дитини є її оволодіння рідною та

державною мовами. Для того, щоб здобути якісну освіту, зробити кар'єру, реалізувати себе, молода людина, крім материнської мови, має володіти мовою держави.

Приємно відзначити, що на Полтавщині вона утверджується на всеукраїнському рівні. Минулого навчального року у Полтаві відбувся XVI Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика.

Значною подією стало проведення в нашому місті загальнонаціонального етапу XXX Всеукраїнської олімпіади з української мови і літератури: із 10 представників від Полтавської області 6 здобули призові місця.

На четвертому етапі Міжнародного мовно-літературного конкурсу імені Тараса Шевченка із 35-ти учасників-полтавців кожен другий став переможцем. Із 9-ти двохсотбальних результатів на зовнішньому оцінюванні три – з української мови та літератури.

У сфері навчання іноземної мови наголос на тому, що вона є мовою міжкультурного спілкування: більше ніж 1,5 млрд людей розмовляють англійською і стільки ж її вивчають. Англійська є найпоширенішою серед іноземних мов у школах області: її вивчають у 92 % загальноосвітніх навчальних закладів області, німецьку – у 33 %, французьку – у 4 %.

На Полтавщині успішно триває ініційований Президентом України рік англійської мови. Розширено мережу літніх мовних таборів, цього літа їх працювало 319, що у 2,4 рази більше порівняно із 2015 роком. Знання англійської мови в них удосконалювали 8,5 тис. учнів.

Учениці 9 класу Полтавської обласної гімназії-інтернату для обдарованих дітей імені А. С. Макаренка Дуброва Євгенія та Новосьолова Тетяна; випускниці 11 класу Кременчуцької спеціалізованої школи I–III ступенів № 10 із поглибленим вивченням англійської мови Бородиня Єлизавета здобули перемогу на Всеукраїнському науково-технічному конкурсі "INTEL EKO УКРАЇНА 2016", захищаючи наукові роботи англійською мовою.

На міжнародній науково-технічній олімпіаді учнівської молоді у Мексиці в рамках Міжнародного науково-технічного форуму IFSES 2016 Дуброва Євгенія посіла 2-ге місце, а Бородиня Єлизавета виборола перемогу. Маючи міцні фундаментальні знання, Єлизавета отримала грант на навчання у міжнародній Школі бакалавріату у Швейцарії.

Стороженко Єлизавета, учениця 10 класу Кременчуцької школи № 10, отримала найвищий бал серед усіх учас-

14

15

Веб-простір системат. освіти області	2013	2014	2015	2016
Сайт Департаменту освіти і науки	1	1	1	1
Сайт ПО ППО	1	1	1	1
Районні (міські) органи управління освіти	30	30	29	29
Районні (міські) методичні служби	5	7	10	10
Дошкільні навчальні заклади	35	39	137	153
Загальноосвітні навчальні заклади	448	469	530	518
Інтернатні заклади	4	4	8	16
Позашкільні навчальні заклади	25	32	38	40
Сайти та блоги педагогічних співтовариств та окремих педагогічних працівників	67	81	117	295
Обласні предметні та освітні веб-ресурси (за підтримки ПО ППО)	7	15	20	21
Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Полтавській області	1	1	1	1
Професійно-технічні навчальні заклади	-	-	36	37
Разом освітніх сайтів та веб-ресурсів	624	700	928	1122

16

VI Всеукраїнський конкурс веб-сайтів навчальних закладів

ТОП-50 веб-сайтів серед усіх номінацій

№	Навчальний заклад
1	Криворізька ЗОШ I-III ст. №37
2	Нижинська ЗОШ I-III ст. №9 Чернігівської обл.
3	Полтавська гімназія №13
4	Запорізька СЗШ-інтернат "Світланка"
5	Полтавська ЗОШ №18
6	Полонська гімназія
7	Київська спеціалізована школа № 252
8	Львівська гімназія №18
9	Нікопольська СЗШ I-III ст. № 9
...	
49	Комсомольська СЗОШ I-III ст. № 4
50	Київська гімназія "Ерудит"

17

ників тестування Гете-Інституту на рівень В1 і нагороджена безкоштовною поїздкою до Німеччини для відвідування літнього табору з тритижневими мовними курсами.

Хоча всеохоплююче ЗНО з іноземних мов відтерміновано ще на рік, необхідно підготуватися до цієї складної та важливої процедури і учням, і школам, адже спілкування іноземними мовами – одна з ключових компетентностей, на формуванні яких базується зміст нової української школи.

Загальнокультурна грамотність. Стратегія розвитку освіти України включає зростання ролі літератури і мистецтва у формуванні особистості. Проблемою залишається читання книг дітьми.

Небажання читати – проблема і держави, і школи, і сім'ї, і великої української громади загалом. Перешкодою на шляху до книги є надмірне захоплення інформаційними технологіями. За деякими дослідженнями, для 70 % учнів комп'ютер є робочим інструментом, а для решти – розвагою.

Тому важливим завданням школи є пошук шляхів вирішення цієї проблеми, серед них:

- нові підходи до проведення уроків літератури;
- зустрічі із сучасними письменниками;
- поповнення шкільних бібліотек сучасними українськими виданнями (677 шкільних бібліотек забезпечені художніми творами, що передбачені програмами, на 67 %, науково-популярною літературою – на 8 %, при цьому щорічне поповнення становить лише до 15 %; тільки 33 % шкільних бібліотек комп'ютеризовано, 26 % – під'єднано до Інтернету).

Особливої уваги потребує підготовча робота щодо участі учнів у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2018, що має на меті визначити, наскільки в них розвинена здатність до читання, розуміння й інтерпретації текстів. Участь у цій програмі дозволить оцінити якість шкільної освіти, зокрема, сформованість читацької, математичної і науково-природничої грамотності учнів 15-ти років як у межах однієї країни, так і порівняно з іншими країнами.

Математична компетентність; компетентність у природничих науках і технологіях. На засіданні Асоціації ректорів вищих технічних навчальних закладів України відзначено, що інноваційне виробництво та високотехнологічний бізнес, які є головними двигунами сучасної економіки, не будуть розвивати-

ся без належного рівня математичної та природничої освіти.

У зв'язку із цим важко заперечити необхідність підвищення якості природничо-математичної освіти.

Проте спостерігається:

- спадання інтересу до вивчення природничо-математичних дисциплін, що негативно позначається на інженерно-технічній та природничій освіті у вищій школі;
- зменшення на 13,4 % кількості учнів, охоплених профільним навчанням із цих дисциплін, на 5 % – поглибленим їх вивченням, зокрема, у сільській місцевості поглиблено вивчають математику лише 14 учнів (рис. 14). Результат – жодного переможця Всеукраїнського етапу олімпіад із математики, фізики, біології, астрономії, екології (рис. 15); майже на 2 тисячі менше випускників обрали математику на ЗНО–2016;
- незадовільний стан матеріально-технічного забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів області, особливо лабораторним обладнанням кабінетів природничих предметів;
- проблема якісних кадрів.

Один із шляхів виходу із ситуації – методична підтримка реалізації STEM-освіти в загальноосвітніх навчальних закладах області. З вересня 2015 року Полтавський ОІППО ім. М. В. Остроградського є членом Коаліції STEM-освіти.

У жовтні 2015 року вперше у місті Комсомольську (Горішні Плавні) відбувся фестиваль інтелекту та високих технологій «FERREXPO ROBOT FEST 2015».

Учні та вчителі Полтавської обласної спеціалізованої школи-інтернату II–III ст. із поглибленим вивченням окремих предметів та курсів при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А. С. Макаренка були учасниками Всесвітньої олімпіади з робототехніки, переможцями у різних номінаціях Всеукраїнського фестивалю «Robotica» разом з учнями Горішньоплавнівської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 1.

Шаповал Ольга Григорівна, учитель Полтавської обласної спеціалізованої школи-інтернату II–III ступенів із поглибленим вивченням окремих предметів та курсів при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А. С. Макаренка, перемогла в конкурсі «Samsung назустріч знанням–2015», продемонструвавши найбільш значущі поліпшення в освіті завдяки використанню «смарт-класів» Samsung.

Команда Полтавської школи № 30 у складі: учениці 10–А класу Беспалько

Анастасії та вчителя інформатики Бабенко Анастасії Володимирівни отримала абсолютне I місце, Золоту медаль, диплом I ступеня, кришталевий кубок у фіналі Всеукраїнського конкурсу проєктів з інформатики «Весела наука».

Сподіваємося, що в наступному році таких прикладів формування інформаційно-цифрової компетентності буде більше, адже в інформаційну епоху інформацію потрібно вміти знаходити, аналізувати, розпізнавати, узагальнювати, конструювати та застосовувати.

Освітній веб-простір Полтавщини щороку збільшується (рис. 16). Власні сайти нині мають 76 % загальноосвітніх навчальних закладів, кожен четвертий дошкільний, половина позашкільних, 58 % – інтернатних закладів, 33 % – методичних кабінетів (центрів).

60 навчальних закладів Полтавської області взяли участь у VI Всеукраїнському конкурсі на кращий веб-сайт навчального закладу (рис. 17).

У номінації «Веб-сайти загальноосвітніх навчальних закладів (сільські школи та школи селищ міського типу)» за веб-метричним рейтингом перше місце посіла Великосорочинська загальноосвітня школа I–III ступенів Миргородської районної ради, друге – Кунцівська загальноосвітня школа I–III ступенів Новосанжарської районної ради.

Порівняльний аналіз організації доступу до освітніх Інтернет-технологій свідчить, що у 2015–2016 н. р. заклади та установи освіти Полтавщини застосовували більш сучасні та ефективні технологічні рішення для під'єднання до швидкісного Інтернету (рис. 18).

Проте 18 % шкіл не мають можливості використовувати Інтернет-технології у навчальному процесі. Найгірша ситуація – у Семенівському (60 %), Козельщинському (67 %), Кобеляцькому (64 %) районах (рис. 19).

У перспективі всі навчальні заклади області мають бути під'єднані до високошвидкісного Інтернету, активно розбудовувати освітній інформаційний простір Полтавщини шляхом підтримки веб-сайтів спільнот, використання хмарних ресурсів, запровадження медіаосвіти, формування медіаграмотності.

Із вересня 2016 року в області заплановано реалізацію проєкту щодо впровадження хмарних обчислень у роботу загальноосвітніх навчальних закладів. Саме ця технологія визнана як найбільш перспективна стратегія майбутнього. Цьому сприятиме і надходження 797 комп'ютерів, що розподілені Міністерством освіти і науки України для шкіл області в рамках безоплатної допомоги

18

19

20

200-бальники ЗНО-2016

Полтавський міський багатопрофільний ліцей № 1 імені І.П.Котляревського	2
Полтавська ЗОШ I-III ступенів № 10 імені В.Г.Короленка	2
Полтавська гімназія № 13	1
Полтавська ЗОШ I-III ступенів № 5	1
Полтавська ЗОШ I-III ступенів № 29	1
Полтавська обласна спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С.Макаренка	1
Кременчуцький ліцей інформаційних технологій № 30	1

21

від Уряду Китайської Народної Республіки.

Проект Закону України «Про освіту» передбачає профільну старшу школу. І це одне із завдань структурної перебудови мережі загальноосвітніх навчальних закладів. 2016 року виповнюється 25 років лицейного та гімназійного руху на Полтавщині. В області функціонує 29 гімназій, 7 ліцеїв, 2 колегіуми, 35 спеціалізованих шкіл та 74 навчально-виховні комплекси. Це 21 % кількості загальноосвітніх навчальних закладів Полтавщини. Проте майже половина учнів у цих закладах навчається за програмою загальноосвітньої школи.

Високі досягнення в навчальному процесі, безперечно, розглядаються як показник конкурентоспроможності окремого навчального закладу.

2016 року вперше державна підсумкова атестація з трьох предметів проводилася у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Організаційно (рис. 20) органи управління освітою, педагогічні колективи спрацювали чітко і злагоджено.

А от результати, тобто якісні показники, потребують глибокого аналізу й конкретних дій. Із дев'яти двохсотбальників сім випускників полтавських шкіл та два – кременчуцьких, уперше серед них немає жодного випускника сільської школи (рис. 21).

Завдання освітян – глибоко проаналізувати ці результати та вжити дієві заходи для покращення підготовки учнів і вчителів.

2015–2016 навчального року близько 40 % учнів Полтавщини взяли участь більше ніж у 30 щорічних конкурсах. Маємо:

- призові місця в четвертому етапі XVI Міжнародного конкурсу імені Петра Яцика;
- 18 призових місць у четвертому етапі Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка;
- 25 призерів III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України;
- 40 переможців IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад із базових дисциплін.

Найкраще виступили команди з інформатики, хімії, трудового навчання, правознавства. Найбільшу кількість дипломів отримали учні Полтавської спеціалізованої школи-інтернату при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А. С. Макаренка.

Завдяки проведенню протягом року навчально-тренувальних зборів для обда-

рованої молоді області у навчально-оздоровчому центрі «Ерудит» (с. Потоки Кременчуцького району) значно покращився загальний рейтинг області серед областей України за результатами Всеукраїнського етапу олімпіад (за останні 4 роки область піднялася з 24-ї на 6-ту рейтингову позицію) (рис. 22), III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України (із 13-ї на 8-му позицію).

Саме завдяки таким формам роботи формуються *уміння навчатися упродовж життя*.

Такий напрям роботи треба зберегти.

Зважаючи на бачення нової школи, доцільними для освітян є такі завдання:

- переорієнтувати навчальний процес – менше часу відводити на репродукцію знань, натомість збільшити час на організацію пізнавальної діяльності школярів, формування вмінь, що мають практичне значення: уміння критично мислити, співпрацювати в команді, самостійно аналізувати інформацію;

- Полтавському обласному інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського організувати широкомасштабну підготовку вчителів і керівників загальноосвітніх навчальних закладів із питань упровадження компетентнісного підходу до навчання;
- психологічній службі області вдосконалити роботу з виявлення та розвитку нахилів обдарованих дітей.

Якість освіти дітей значною мірою залежить від якості шкільних підручників.

На початок 2015–2016 навчального року учні шкіл були забезпечені навчальною літературою державного компонента на 99,5 %, проте новими виданнями – лише на 60,3 %. Найгірше забезпечена була основна школа (5–9 класи) – 35,4 %.

Складна ситуація спостерігалася із забезпеченням новими підручниками учнів 4-х та 7-х класів (рис. 23, 24), які змушені були користуватися старими підручниками.

Департаментом освіти і науки спільно з Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського вжито заходи щодо вирішення проблемних питань стосовно укладання угод та закупівлі підручників, проте реалізувати кошти й забезпечити у повному обсязі учнів підручниками не вдалося (*довідково: м. Полтава (двічі скасовано торги через брак пропозицій), Глобинський, Решетилівський, Чутівський райони та Шишацька об'єднана територіальна гро-*

мада).

Наголосимо: Віце-прем'єр України Степан Кубів дав доручення органам місцевої влади взяти на особистий контроль питання забезпечення учнів підручниками для 4-х і 7-х класів. Очікується повне забезпечення підручниками учнів 8 класу, доставку яких в область уже розпочато.

Наскрізний процес виховання, який формує цінності. Виховання не буде винесено в окремі "заняття з моралі". Автори концепції зауважують, що ключові компетентності й наскрізні вміння створюють «канву», яка є основою для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина і фахівця.

Соціальні і громадянські компетентності. Процес становлення незалежної демократичної України передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованих норм життя. Відповідно до обласної Концепції виховної діяльності навчальних закладів Полтавської області на 2015–2020 роки особливе місце відведено *національно-патріотичному вихованню*. Розроблена і впроваджується Програма реалізації Концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді Полтавської області на 2015–2020 роки, Програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді у Полтавській області на 2016–2020 роки, підготовлено проект Обласної цільової програми національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017–2021 роки. Проведено цикл зональних науково-практичних конференцій «Національно-патріотичне виховання: взаємодія теорії і практики».

Набуває поширення волонтерський рух. Діти та молодь активно долучаються до всеукраїнських акцій: «Підтримай українську армію», «Лист пораненому», «Напиши листа українському солдату», плетіння маскувальних сіток, збору пластикових кришок. Це один зі способів налагодження співпраці учнівських колективів із громадськими та волонтерськими організаціями.

Понад 7 тисяч юних козаків згуртувалися, щоб засвідчити незламність патріотичного духу, талант та військові навички в дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Сокіл» («Джура») (в області зареєстровано 242 рої). Рій «Удайські козачки» Калайдинцівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. імені генерал-майора Ф. Д. Рубцова Лубенського району представив Полтавщину на ІІІ Всеукраїнському етапі цієї гри в Одеській області.

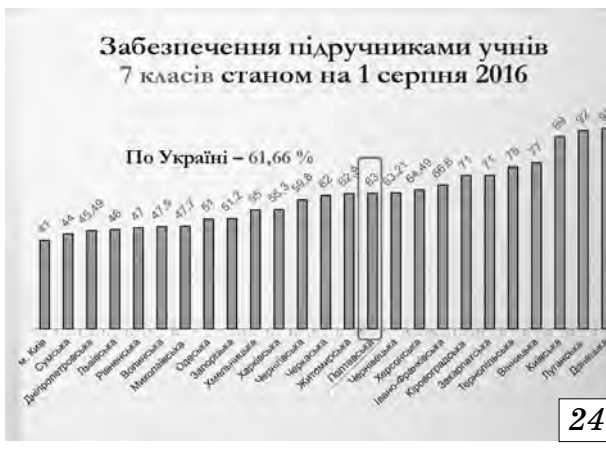
Досвід роботи гуртка «Юний десантник» відзначено на всеукраїнському рівні. Автор навчальної програми гуртка В'ячеслав Степанович Курган – лауреат

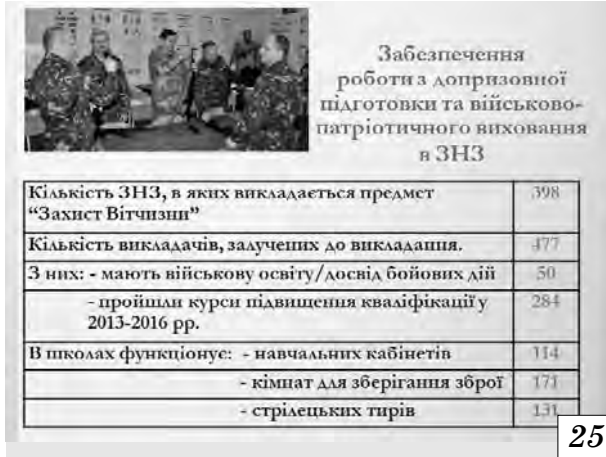
22

23

24

25

Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів.

На жаль, проблемною залишається реалізація виховного аспекту під час викладання предмета «Захист Вітчизни». За роки незалежності втрачено кабінети для викладання предмета, кімнати для зберігання зброї та й саму зброю, а також кадровий потенціал (із 477 викладачів лише 50 мають військову освіту або досвід бойових дій) (рис. 25). Наразі проводиться робота з відновлення матеріально-технічного забезпечення викладання цього предмета як одного із пріоритетних.

Наголошуємо на потребі налагодження співпраці з військкоматами, військовими частинами, Товариствами сприяння обороні України у Полтавській області, медичними установами, громадськими організаціями, органами батьківського самоврядування.

Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві учня, учителя і батьків. Школа має ініціювати нову глибшу залученість родини до розбудови освітньої траєкторії дитини, ідеться у проекті концепції.

В освітніх закладах області проводиться інформаційно-просвітницька робота з батьками, значна увага приділяється співпраці педагогічних колективів із органами батьківського самоврядування.

За результатами анкетування батьківської громадськості щодо актуальних проблем виховання дітей у сучасній сім'ї, проведеного Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, 86,2 % батьків вважають відповідальними за виховання дітей самих себе, 13,8 % покладають відповідальність на школу. Незважаючи на це, лише 62 % опитаних контролюють, що дивляться, читають, де бувають у позашкільний час їхні діти, а кожен третій здійснює цей процес лише частково.

Заслуговує на увагу досвід Кременчуцького ліцею № 4 з формування *підприємливості учнів та розвитку педагогіки партнерства*. Учні цього ліцею підготували проект свого шкільного подвір'я у комп'ютерній грі Minecraft, який було визнано кращим. У рамках програми «Мрій, грай, дій» німецькі партнери надали стартову матеріальну підтримку на його реалізацію, а кременчуцька громада підтримала зазначену ідею. Активно долучилися до її реалізації учні, батьки, вчителі та широка зацікавлена аудиторія. Велопарковку допоміг облаштувати завод «Кредмаш». Велосипедну СТО діти виграли під час Інтернет-голосування. Ідею з вуличними меблями допоміг втілити

молокозавод, який надав дерев'яні піддошки, а виготовляли меблі учні власноруч. Результатом проекту, який, до речі, уперше реалізується в Україні, стане нове освітнє середовище й трансформація шкільного подвір'я до початку нового навчального року.

Головні виховні завдання школи:

- посилення патріотичної складової у викладанні навчальних предметів;
- активізація роботи шкільних музеїв як центрів національно-патріотичного виховання;
- посилення співпраці освітніх закладів області з громадськими та волонтерськими об'єднаннями національно-патріотичного спрямування;
- залучення до навчально-виховного процесу представників батьківської громадськості;
- збереження та розвиток мережі студій, гуртків, секцій національно-патріотичного спрямування (рис. 26).

Департаментом освіти і науки Полтавської ОДА ужито заходи щодо недопущення закриття позашкільних навчальних закладів у Миргородському районі – станції юних натуралістів та станції юних туристів – усупереч Закону України «Про позашкільну освіту». Сподіваємося на розуміння та підтримку в цьому питанні органів місцевої влади та місцевого самоврядування, особливо Глобінського району, де у мережі позашкільних закладів виникають певні проблеми.

У Полтавській області розпочато роботу над реалізацією проекту перспективного плану оптимізації закладів інтернатного типу до 2022 року. У 23-х закладах інтернатного типу навчається близько 3,7 тис. дітей. Проведений аналіз показав, що кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають у закладах інтернатного типу, щорічно зменшується у 2 рази порівняно з 2013 роком.

Передбачається, що оновлена мережа інтернатних закладів (рис. 27) більш якісно задовольнить потреби населення області. Для дітей зі складними вадами розвитку функціонуватимуть 3 навчально-реабілітаційні центри, а діти, які часто і довго хворіють, отримають змогу зміцнити своє здоров'я в Андріївській санаторній школі-інтернаті, яка реорганізована з Андріївської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату.

Вивчається питання реорганізації Кобеляцької, Градизької, Михайлівської спеціальних шкіл-інтернатів. Важливим залишається дотримання чинного законодавства при комплектації навчальних закладів та їх наповнюваності.

Останнім часом значно посилилася

роль психологічної служби в навчальних закладах. Упродовж минулого навчального року до психологів, соціальних педагогів від батьків, учнів надійшло близько 106 тис. звернень із питань адаптації учнів до нових умов навчання (від переселенців із Криму та Донбасу), виховання та навчання дітей з особливими потребами, підвищення тривожності, міжособистісних стосунків та конфліктів.

Забезпеченість загальноосвітніх навчальних закладів спеціалістами психологічної служби – серйозна проблема майбутньої школи України (рис. 28). Таких спеціалістів в області лише 65 %.

Створено умови для навчання дітей з особливими потребами, зокрема у 80 школах організовано інклюзивне навчання для 200 дітей у 150 класах. Найбільше інклюзивних шкіл у Полтаві, Кременчуці, Горішніх Плавнях (Комсомольську), Гадяцькому, Карлівському та Новосанжарському районах (рис. 29). За кількістю дітей, які навчалися за інклюзивною формою навчання, у 2015–2016 навчальному році, Полтавська область посіла 4 місце в Україні (рис. 30).

В інклюзивних групах 18-ти дошкільних навчальних закладів виховується 65 дітей (з інвалідністю – 15). Простежується тенденція до збільшення кількості дошкільних навчальних закладів, де впроваджується інклюзивна форма навчання та здійснюється виховання дітей з особливими освітніми потребами та дітей з інвалідністю.

Гострим є питання фахового супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Такі учні загальноосвітніх навчальних закладів не забезпечені відповідними корекційними засобами навчання та реабілітаційним обладнанням, а отже, створення рівних можливостей щодо засвоєння знань для зазначеної категорії учнів залишається декларативним.

Шляхи вирішення проблеми – це насамперед налагодження співпраці з навчально-реабілітаційними центрами. Як приклад, у Гребінківському районі укладено угоду про співпрацю між Гребінківською ЗОШ І–ІІІ ст. № 4 та Майорщинською спеціальною школою-інтернатом, школами з інклюзивним навчанням Кременчука та Міським центром соціальної реабілітації дітей-інвалідів. Є позитивні приклади і в Кобеляцькому районі. Загалом у Полтавській області укладено 48 угод про співпрацю та надання корекційно-розвивальних послуг дітям з особливими освітніми потребами між ЗНЗ з інклюзивною формою навчання та спеціальними школами-інтернатами, навчально-реабілітаційними центрами.

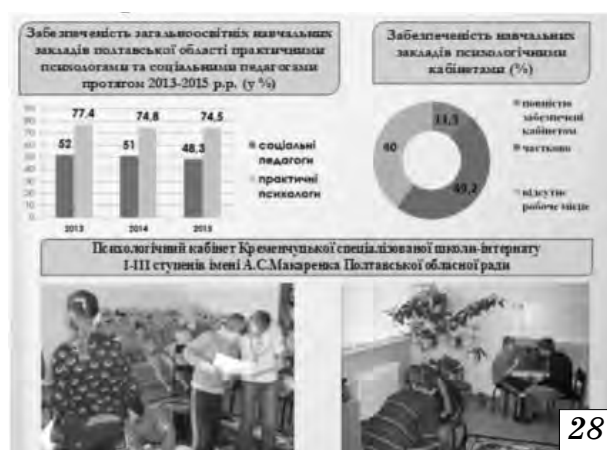
Водночас у Котелевському, Миргород-

26

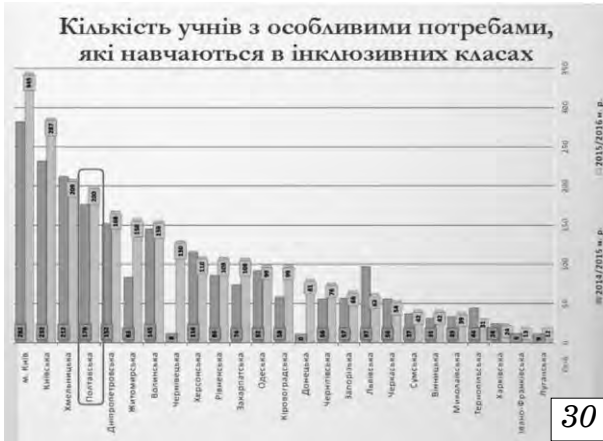
27

28

29

Апробація та розробка у ПТНЗ області державних стандартів

Код та назва професії	ПТНЗ, в якому проводиться апробація / розробка
Апробація	
7241 Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустановок	Вище професійне училище №7 м. Кременчук
7136 Монтажник санітарно-технічних систем і устаткування	Полтавське вище міжрегіональне професійне училище імені С.С. Бірюзова
Розробка	
7233 Слюсар з ремонту дорожньо-будівельних машин та тракторів	Вище гірниче училище м. Комсомольська

31

ському, Полтавському, Чорнухинському районах немає шкіл і класів з інклюзивним навчанням.

Проблемою залишається архітектурна доступність закладів освіти для дітей з інвалідністю. Ми підтримуємо пропозицію Міністра освіти і науки України до органів місцевого самоврядування, які цього року з Фонду регіонального розвитку вкладають значні кошти в реконструкцію і будівництво дошкільних і загальноосвітніх закладів, одразу передбачати відповідні умови.

В області триває процес реінтеграції дітей у сім'ї та організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах за місцем проживання. З ініціативи батьків або осіб, які їх замінюють, за сприяння служби у справах дітей та сім'ї, за рекомендаціями психолого-медико-педагогічних консультацій протягом 2015 року у сім'ї повернуто 98 дітей, які мають позитивну динаміку розвитку.

3. Професійно-технічна освіта

Які пріоритетні напрями регулювання системи професійно-технічної освіти?

У 42-х професійно-технічних навчальних закладах державної форми власності здійснювалася підготовка зі 108 робітничих професій, із них 104 забезпечені державними стандартами.

Проводиться апробація двох державних стандартів, підготовлених на основі модульно-компетентного підходу, та розробка державного стандарту професійно-технічної освіти за професією «Слюсар з ремонту дорожньо-будівельних машин та тракторів» (рис. 31).

Залишається актуальним питання фінансування ПТНЗ. Цьогоріч воно здійснюється з обласних бюджетів та бюджетів міст обласного значення.

Очікується, що наступного року професійно-технічна освіта управлятиметься на обласному рівні. У держбюджеті-2017 планується передбачити кошти на здобуття учнями ПТНЗ загальної середньої освіти та професійно-технічної освіти за професіями загальнодержавного значення. При цьому на обласному рівні треба передбачити видатки з місцевих бюджетів на здобуття ПТО за професіями, необхідними для регіонального ринку праці. Створена Регіональна рада професійної освіти (стейкхолдерів) визначила обсяги регіонального замовлення на підготовку кадрів у 2016 році для професійно-технічних навчальних закладів області, що затверджене розпорядженням голови облдержадміністрації.

Робочою групою розроблено План розвитку системи професійно-технічної освіти

ти області на 2016–2018 роки, який передбачає модернізацію мережі закладів, їх укрупнення шляхом об'єднання 27 ПТНЗ у 12 центрів професійної освіти, сформованих за принципом територіальної близькості та попиту на професію.

Із 1 січня 2017 р. розпочнуть роботу Регіональний центр професійно-технічної освіти № 1 м. Кременчука, Регіональний центр професійно-технічної освіти м. Зінькова, Вище професійне гірничо-будівельне училище.

Важливим завданням усіх педагогічних колективів ПТНЗ області залишається виконання державного та регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів (рис. 32). Набір за державним замовленням для навчальних центрів при установах виконання покарань складає 915 осіб, виконання – 41 %, за регіональним для інших закладів виконання – 76 %. Виконали завдання лише Полтавське вище професійне училище імені А. Чепіги, Решетилівський аграрний професійний ліцей імені І. Г. Боровенського, Кременчуцький ліцей сфери послуг, ПТУ № 50 м. Карлівка.

На базі Ресурсного будівельного центру з вивчення новітніх технологій компанії «Хенкель Баутехнік (Україна)» Полтавського центру професійно-технічної освіти проведено два семінари за участю представників компанії, працює обласна школа передового досвіду будівельного напрямку.

З моменту відкриття центру пройшли перепідготовку та отримали сертифікати відповідності понад 6 500 осіб: працівники будівельних організацій, учні та майстри училищ Полтавської області.

У Полтавському вищому міжрегіональному професійному училищі імені С. С. Бірюзова функціонує Міжрегіональний навчально-практичний будівельний центр за технологіями KNAUF. Соціальне партнерство з фірмою «KNAUF» дає широкі можливості учням навчатися у справжніх майстрів, працювати із якісними сучасними матеріалами та постійно перебувати в тренді тенденцій будівельної сфери. Команда закладу виборола почесне 5-те місце на Всеукраїнському конкурсі професійної майстерності «Knauf MGK 2016 Ukraine» з монтажу гіпсокартонних конструкцій за технологіями цієї німецької фірми.

Відкриття у вересні Міжрегіонального навчально-практичного центру для підготовки монтажників санітарно-технічних систем і устаткування є яскравим доказом успішної співпраці інженерно-педагогічного колективу училища в українсько-швейцарському проекті «Державно-приватне партнерство для поліпшення сані-

тарно-технічної освіти в Україні», який фінансується Швейцарською агенцією розвитку та співробітництва (SDC) у партнерстві з компанією Геберіт Інтернешнл Сейлз АГ.

Варто відзначити участь ПТНЗ у заходах всеукраїнського та міжнародного рівнів. Так, Чупака Віталій, учень «Полтавського вищого професійного училища імені А.О.Чепіги», нагороджений дипломом III ступеня та бронзовою медаллю на I Міжнародному кулінарному фестивалі «BESTCookFEST»-2015; представники цього ж закладу отримали відзнаки Міжнародного чемпіонату з кулінарного та кондитерського мистецтва серед юніорів «BESTCook FEST Junior-2016»: Коноваленко Олена – Диплом I ступеня та золоту медаль; Кривовська Маргарита – Диплом II ступеня та срібну медаль; Клименко Дмитро – Диплом учасника.

Учні Вищого професійного училища № 7 м. Кременчука: Григораш Віктор у номінації «Ручне дугове зварювання неплавким металевим електродом в інертних газах» та Литвиненко Олексій у номінації «Механізоване дугове зварювання плавким металевим електродом» вибороли відповідно 2-ге та 5-те місця на XX Міжнародному конкурсі молодих зварників «Золотий кубок Лінде»; Опришко Владислав посів III місце у III етапі Всеукраїнського конкурсу фахової майстерності з професії «Верстатник широкого профілю»; Страшненко Микита і Піщанський Богдан отримали подяки Міністерства екології та природних ресурсів України та дипломи на конкурсі «Всеукраїнський юнацький водний приз» за дослідження вмісту нітратів у колодязній воді с. Садки Кременчуцького району.

Також учні цього училища підготували екологічні проекти «Людина: свідок чи винуватець катастрофічних змін на Землі?» та «TRASH-MADE: сміття для життя», що вибороли I місце у Всеукраїнському конкурсі «Моральний вчинок» (керівники проектів: О. М. Забокова, майстер виробничого навчання, Ю. М. Хайчіна, викладач предмета «Основи енергоефективності»).

Учениця Полтавського професійного ліцею сфери послуг Ніколаєва Ірина – переможниця в номінації «Міс Унікальність» Фестивалю перукарського мистецтва серед навчальних закладів «Снігова Королева-2015»; учень Професійного аграрного ліцею м. Кобеляки Татушенко Денис – переможець щорічного міжобласного конкурсу «Учень року»; учениця «Полтавського вищого професійного училища імені А. О. Чепіги» Орленко Ілона та уче-

ниця Кременчуцького професійного ліцею нафтопереробної промисловості Валкова Зоя нагороджені дипломами III ступеня VI Міжнародного конкурсу імені Тараса Шевченка.

Нагальне завдання – збереження підготовки робітничих кадрів, виконання обсягів державного та регіонального замовлення, розширення зв'язків із роботодавцями.

4. Підвищення кваліфікації педагогів

Нова українська школа потребує *ново-го вмотивованого вчителя*, який має свободу творчості і професійно розвивається, який сформує в учнів навички навчання протягом життя, який не просто передаватиме знання, а стане модератором в індивідуальній освітній траєкторії дитини.

В умовах створення нової моделі української освітньої системи особливої ваги набуває проблема вдосконалення науково-методичного супроводу процесу змін. ПОІППО розроблено Концепцію розвитку методичної служби Полтавської області на 2015–2020 роки, у якій окреслено перспективи реформування цієї системи.

Суттєвих змін мають набути процес і зміст підготовки вчителя.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників (рис. 33) здійснюється у ПОІППО за 47 напрямками освітньої діяльності. В організацію курсів підвищення кваліфікації за очно-дистанційною та дистанційною формами навчання інститутом упроваджена навчальна платформа Moodle (рис. 34).

Навчання протягом життя – один із основних сучасних освітніх трендів. Саме реалізація навчального проекту «Регіональні студії педагогічної майстерності» має на меті розвиток майстерності освітян області у міжтестастійний період (рис. 35).

За останні три роки проведено 62 тренінги для понад тисячі педагогічних працівників різних категорій. Із метою популяризації проекту на сайті ПОІППО створено сторінку «Навчальний проект «Регіональні студії педагогічної майстерності» та блог «Студії педагогічної майстерності».

Безумовно, професійному розвитку педагогів сприяє і їх участь у Всеукраїнському конкурсі «Учитель року» (рис. 36). Минулого року наші вчителі вкотре продемонстрували високий рівень професійної компетентності: дипломантами стали вчитель математики та фізики Полтавської гімназії № 33 Вікторія Юшкова та вчитель історії Полтавського НВК № 16 Тетяна

Веркалець.

Лауреати XII Всеукраїнського конкурсу «Учитель-новатор»: учитель Кременчуцької ЗОШ № 17 «Вибір» імені М. Г. Неленя Світлана Лагута; учитель Березоворудської ЗОШ I–III ст. Олена Степовик; учитель Піщанської гімназії Світлана Шашолко; учитель Лубенської ЗОШ I–III ступенів № 4 Тамара Яценко.

В *інноваційній пошуковій діяльності* беруть участь майже 2 тисячі педагогів області (14 % від загальної кількості). Результатом є здобуття учнями шкіл високих результатів. Наприклад, учні з 21 експериментального навчального закладу (3 % шкіл області) – це 20 % переможців учнівських олімпіад та конкурсу МАН, 25 % – «двохсотбальники» ЗНО.

Створена Інтернет-мережа регіональної школи новаторства, діють 11 блогів зональних шкіл новаторства, 120 персональних сайтів і блогів учасників шкіл новаторства.

Минулого навчального року 45 навчально-виховних закладів області виконували програми чотирьох дослідно-експериментальних робіт всеукраїнського та чотирьох – регіонального рівнів. Саме ці заклади торують шлях до нової школи.

Восени 2015 року в області стартував широкомасштабний історико-краєзнавчий проект «Історія освіти і науки Полтавщини». Його мета – формування корпоративної культури педагогічних працівників Полтавщини на основі вивчення історії розвитку її освіти, здобутків, традицій і кращого педагогічного досвіду. Наразі готуються матеріали до шостого тому – «Освіта і наука» – 12-томної «ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії».

Понад 100 провідних освітян Полтавщини залучаються до дослідження проблеми формування лідерської компетентності в школі, визначення потенціалу біографічного методу в освіті в контексті освітнього краєзнавства.

Важливим питанням для системи освіти є соціальний статус педагога, який на сучасному етапі є неприпустимо низьким.

Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію. Передбачається, що адміністративні та навчально-методичні повноваження делегуватимуться на рівень закладу освіти. Автономія означає, що школи зможуть самостійно формувати освітні програми, укладати навчальні плани і програми з навчальних предметів відповідно до стандартів середньої освіти, обирати підручники, методики навчання і виховання.

Ключову роль у цих процесах відіграє

керівник навчального закладу, який перебуває в центрі соціально-економічних і педагогічних перетворень, забезпечуючи координацію та спрямування розвитку педагогів. Від його менеджерської грамотності, умінь приймати самостійні ефективні рішення стратегічного й тактичного характеру залежить рівень успішної діяльності всього навчального закладу.

Будувати нову – за змістом і формою – школу складно без оновлення *матеріально-технічної бази*. У 2011–2015 роках реалізовувалася Комплексна програма розвитку освітньої галузі Полтавської області. Окремі її напрями продовжені на 2016 р., зокрема щодо підтримки обдарованих і талановитих дітей та учнівської молоді, розвитку післядипломної освіти, піднесення ролі вчителя в суспільстві, підвищення престижності цієї професії, проведення та відзначення переможців і лауреатів обласного конкурсу «Учитель року». *Наразі важливою є розробка програми розвитку освіти на наступні п'ять років.*

Джозеф Редьярд Кіплінг писав: «Освіта – найвеличніше з усіх земних благ, але тільки тоді, коли вона найвищої якості. Інакше вона абсолютно даремна». Нам потрібна школа із сучасною матеріальною базою, новими методами навчання, новою якістю управління, новим учителем. У новій школі не обов'язково мають бути нові обличчя, але точно – люди, які вміють і хочуть учить. Педагогам області важливо творити пілотні проекти, спиратися на інноваційних учителів, які працюють за компетентнісним підходом.

Цитувати: Харченко О. В. Нова українська школа: завдання і перспективи / О. В. Харченко // Постметодика. – 2016. – № 2. – С. 2–17.

© О. В. Харченко, 2016. Стаття надійшла у редакцію 30.08.2016 ■

НОВА ШКОЛА: НОВИЙ УЧИТЕЛЬ

В. В. Зелюк

Представлено пріоритети і досвід діяльності Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, зокрема щодо підвищення кваліфікації освітян на основі компетентнісного підходу; розкрито можливості ПОІППО підготувати вчителя до виконання базових компонентів Концепції Нової української школи. Наголошено, що шкільну реформу можна провести лише шляхом підвищення кваліфікації педагогів, оскільки вчителі й керівники освітніх закладів – її ключові постаті.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, компетентнісний підхід, якісна освіта.

Зелюк В. В. Новая школа: новый учитель

Раскрыты приоритеты и опыт деятельности Полтавского областного института последипломного педагогического образования им. М. В. Остроградского, в частности по повышению квалификации педагогов на основе компетентностного подхода и возможности ПОИППО подготовить учителя к выполнению базовых компонентов Концепции Новой украинской школы. Подчеркивается, что проведение школьной реформы возможно лишь путем повышения квалификации педагогов, поскольку учителя и руководители образовательных учреждений – её ключевые фигуры.

Ключевые слова: повышение квалификации, компетентностный подход, качественное образование.

Zeliuk V. V. New School: New Teacher

This paper tells about experience of Poltava Regional In-Service Teacher Training Institute in the training of practising teachers as part of updating their curriculum knowledge and professional development on the base of competence approach and opportunities of institute to prepare teachers for implementation of the basic components of the Conception of the New Ukrainian School. It is stated that educational reform can be successfully done only by rising pedagogical mastery of teachers as far as teachers and school directors are key persons of education.

Keywords: professional development, competence approach, quality education

Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич, презентуючи під час педагогічної конференції 18 серпня 2016 р. Концепцію Нової української школи, підкреслила необхідність надання кожній дитині доступу до якісної освіти, забезпечення їй права на успіх у житті та максимальне розкриття власних здібностей.

Міністр також зазначила, що Концепція – це бачення засадничих принципів нової школи, на яких базується проект нового Закон «Про освіту», це, власне, його популярний виклад.

У Концепції Нової української школи названі її базові компоненти, виконання більшості із яких практично повністю залежить від учителя, насамперед:

– новий зміст освіти, заснований на

формуванні компетентностей;

– педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;

– орієнтація на потреби учня в освітньому процесі;

– формування цінностей, серед яких – повага до гідності людини, свободи, патріотизм.

Формування цих цінностей – фронт роботи освітян, котрі не мають права зазнати поразки у війні цінностей гідності, свободи, демократії із цінностями «руського мира», ґрунтованого на ідеях тоталітаризму.

Колектив Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського готовий до викликів нової школи, оскільки ще

п'ять-сім років тому зрозумів перспективи переходу від знанневої до компетентнісної парадигми освіти. Завдяки цьому закладом здобуто багатий досвід навчання вчителів праці за компетентнісними методиками. Схарактеризуймо пріоритети і досвід діяльності ПОППО в контексті означених у Концепції Нової української школи складових нової української школи та характеристик учителя XXI століття.

1. Школа як хаб (центр).

Школа має стати центром освітнього округу, де громадянам надається доступ до якісної освіти, здійснюється поглиблене вивчення окремих предметів, забезпечується всебічний розвиток особистості в школі та позашкільних закладах освіти, культури, спорту. У цій мережі школа покликана стати центром, що об'єднує всіх зацікавлених осіб.

2. Учителі як наставники.

Продовжуючи усталену практику, ПОППО готовий щорічно навчати нових форм роботи понад 5 тис. педагогів на курсах та понад 7 тис. педагогів у міжкурсовий період максимально наближено до місця їх роботи.

3. Розширення кола суб'єктів освітнього процесу.

На сучасному етапі до організації освітнього процесу школа повинна активніше долучати владу, бізнес, громадянське суспільство.

ПОППО щорічно проводить обласні форуми батьківської громадськості, формує конкретні пропозиції для влади, громади, батьків щодо вирішення актуальних проблем освіти і виховання дітей.

Із 2016 р. на базі ПОППО реалізується швейцарсько-український проект «Розвиток громадянських компетентностей в Україні – ДОССУ», метою якого є підтримка сталого розвитку громадянського суспільства, підготовка напрацювань із питань демократичного стилю управління та демократичного уроку.

4. *Збагачення форм організації навчально-виховного процесу* практиками активної педагогіки. Застосування методів викладання, заснованих на співпраці (ігри, проекти [соціальні, дослідницькі], експерименти, групові завдання тощо).

5. Технологізація освіти.

Наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та управлінні закладами освіти і

системою освіти за умови переходу від окремих проектів у системну діяльність – інструмент забезпечення успіху нової школи.

Готовність учителя працювати в новій українській школі

У зв'язку з тим, що 1 вересня 2018 р. відбудеться перший набір у нову школу, 2017 рік є визначальним для становлення нового вчителя, для якого важливо забезпечити можливість свободи творчості і професійного розвитку.

Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського акумулює досвід інноваційних учителів, бо саме вони спроможні впровадити компетентнісний підхід на кожному уроці.

Міністр освіти і науки України в червні 2016 р. на відкритті українсько-польського експертного семінару «Нова Українська Школа» зазначила, що не всі вчителі готові до швидких змін.

Водночас очікування суспільства щодо нового вчителя досить значні. Концепція Нової української школи передбачає такі вимоги до вчителя:

1. *Уміння застосовувати педагогіку партнерства*, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками.

2. *Уміння працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі* освіти та компетентнісного підходу.

У зв'язку із цим варто говорити про нову роль учителя як наставника, провідника учня його індивідуальною освітньою траєкторією.

3. *Уміння скористатися академічною свободою*, продовжувати власну професійну освіту, готувати авторські навчальні програми, розробляти методи, стратегії, способи та засоби навчання; активно артикулювати власну фахову думку.

4. *Уміння співпрацювати з іншими вчителями та учнями* шляхом створення цифрових ресурсів, презентацій та проектів.

5. *Навчити учнів бути глобальними*: спілкуватися з усім світом за допомогою сучасних цифрових засобів.

6. *Мати розвинені навички інноватора*.

Можливості ПОППО підготувати вчителя для нової української школи

1. У Полтавському обласному інсти-

туті післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського діє система науково-методичної роботи, що забезпечує вчителям можливість працювати у восьми спеціальних дослідницьких групах, двадцяти трьох авторських творчих майстернях, розвивати професійну майстерність шляхом участі в конкурсах, проєктах різних рівнів.

2. Функціонують десять шкіл професійного зростання, зокрема: «Школа новаторства наукових і науково-педагогічних працівників»; «Школа молодого керівника»; «Громадсько активна школа».

3. Діють цикли постійних обласних науково-практичних семінарів для директорів ЗНЗ: «Ефективна школа: компетентний учитель – успішний учень»; провідних краєзнавців; координаторів експериментальної та інноваційної роботи тощо.

4. Працюють 90 тренерів районного (міського) рівня з питань використання ІКТ в навчально-виховному процесі. Для потреб учителів-предметників діють сайти з викладання того чи іншого предмета, освітні хмарні сервіси.

Водночас Полтавському ОППО дедалі складніше залишатися на вістрі технологічних новинок через швидке старіння комп'ютерних класів.

Завдання, які стоять перед освітянами області та працівниками ПОППО щодо створення нової школи, – складні, але їх можна і потрібно виконати.

Цитувати: Зелюк В. В. Нова школа: новий учитель / В. В. Зелюк // Постметодика. – 2016. – № 2. – С. 18–20.

© В. В. Зелюк, 2016. Стаття надійшла в редакцію 30.08.2016 ■

ПЕДАГОГІКА МИРУ І ФІЛОСОФІЯ ВІЙНИ: ПОШУК ІСТИНИ

С. Ф. Кленко

Кленко С. Ф. Педагогіка миру і філософія війни: пошук істини

Педагогіка миру (англ. Peace pedagogy; нім. Friedenspädagogik) і освіта миру (англ. Peace education) ідентифікуються як актуальна освітня парадигма і сукупність педагогічних проєктів, спрямованих на розв'язування проблеми навчання відмови від насильства і здатності до миру в контексті демократичного руху за мир. Обґрунтовується, що система освіти миру визначається не тільки технологічними трендами і оволодінням сумою стратегій війни і миру, а насамперед тим, наскільки вся освіта постає істинною для своїх суб'єктів, як вона здатна забезпечити дослідження граничних питань суспільного й особистісного життя, зокрема, одвічної мрії людства про мир. Розкривається методологічна роль для педагогіки миру геофілософії як концепції вирішення соціально-економічних конфліктів у площинах істини і земного буття, у яких сучасні геофілософські дослідження здійснюються з метою пошуку людиною свого місця у світі та території для нього.

Ключові слова: Педагогіка миру, освіта миру, істина, буття, геофілософія.

Кленко С. Ф. Педагогика мира и философия войны: поиск истины

Педагогика мира (англ. Peace pedagogy; нем. Friedenspädagogik) и образование мира (англ. Peace education) идентифицируются как актуальная образовательная парадигма и совокупность педагогических проектов, направленных на решение проблемы обучения отказа от насилия и способности к миру в контексте демократического движения за мир. Обосновывается, что система образования мира определяется не только технологическими трендами и овладением суммой стратегий войны и мира, но, прежде всего тем, насколько все образование является истинным для своих субъектов, как оно способно обеспечить исследование предельных вопросов общественной и личностной жизни, в частности, вечной мечты человечества о мире. Раскрывается методологическая роль для педагогика мира геофилософии как концепции решения социально-экономических конфликтов в плоскостях истины и земного бытия, в которых современные геофилософские исследования осуществляются с целью поиска человеком своего места в мире и территории для него.

Ключевые слова: Педагогика мира, образование мира, истина, бытие, геофилософия.

Klepko S. F. Pedagogy of Peace and Philosophy of War: the Search for Truth

Peace pedagogy (German: Friedenspädagogik) and the Peace education are identified as relevant educational paradigm and set of educational projects aimed at solving problems of teaching non-violence and the capacity for peace in the context of the democratic movement for peace. There is the set of reasons to state that the education system of the world depends not only on technological trends and mastering the sum of strategies of war and peace but, first of all, on what extends the whole education is true for its subjects and able to provide research on the ultimate question of social and personal life, including eternal mankind's dream for peace. This paper describes methodological role for pedagogy of peace of geo-philosophy as a concept to solve socio-economic conflicts in the dimensions of truth and earthly life in which modern geo-philosophical research carried out to find a man's place in the world and territory for him.

Keywords: Peace pedagogy, Peace education, the truth, being, geophilosophy.

Педагогіка миру (Peace pedagogy; Friedenspädagogik), освіта миру (Peace education) у межах міжнародних програм і в критичній освітній літературі ідентифікуються як важливі аспекти освіти [1]. Педагогіка миру розглядається як освітня парадигма і педагогічний проєкт, що

вважаються надзвичайно важливими і вартими досконалого вивчення в контексті демократичного руху за мир.

Проте педагогіка миру не є сучасним чи навіть постмодерним феноменом. Німецький теолог і релігійний педагог Карл Ернст Ніпков у фундаментальній

праці «Важка дорога до миру. Історія і теорія педагогіки миру від Еразмуса до сучасності» (2007) [2], виконуючи піонерські дослідження для історії та теорії педагогіки миру, аналізує головні тексти видатних «педагогів миру» з проблеми «чи можна навчити відмови від насильства і здатності до миру?», підбиває підсумки 500-річного дискурсу «теологія – насильство – війна» і розвиває власну «теорію педагогіки миру», що базується на поняттях глобально розширеної відповідальності, емпатії і довіри.

Водночас дослідники фіксують нерозробленість філософських засад педагогіки миру. Окремі дослідження можливих етико-філософських основ освіти миру забезпечують тільки часткові підстави для неї, не надаючи цілісного й інтегрального розуміння культури миру [3; 4]. Ще більше це стосується стану теорії і практики української педагогіки миру, у якій провідна роль належить методам словесного впливу.

Проблеми виховання в руслі миру, формування миротворчих поглядів учнів і студентів України вирішуються і в теоретичних дослідженнях (В. П. Андрущенко [5], О. В. Безкоровайна [6], А. С. Дем'янчук [7], С. Я. Дем'янчук [8]), і в освітній практиці, зокрема, Український Рух «Педагоги за мир та взаєморозуміння» активно заохочує освітян до миротворчої діяльності, пропагує культуру миру, присвоює школам статус «Школи Культури Миру», а теоретичною основою їх діяльності визначає педагогіку миру. Проте «Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016), яка претендує на «всебічний аналіз стану і розвитку національної освіти за 25-річний період незалежності України» [9], навіть не згадує про наявність в українському освітньому просторі педагогіки миру, миротворчої діяльності в освіті.

Такий значущий брак уваги в «Національній доповіді...» до педагогіки миру яскраво свідчить про необхідність концептуалізації її теорії і практики в умовах сучасної війни в Україні. Але успішність у педагогіці миру учня чи вчителя не гарантує убезпечення їх від випробувань, які несе людині війна. Педагогіка миру, насправді, встановлює утопічну мету – формувати миролюбство в суб'єктів освіти нарізно без урахування численних факторів, що породжують рішення про війну на їхній території, які здебільшого приймаються не ними, не їхніми співвітчизниками і не їхнім урядом. Війни й конфлікти відбуваються не від нестачі виховання та освіти, швидше їх розпочинають і планують досить освічені правителі, маніпулюючи невіглас-

твом і неосвіченістю своїх підданих.

Тому з метою цілісного, чи інтегрального, розуміння культури миру для потреб освіти зростає необхідність філософського пізнання природи і причин сучасних воєн, збройної боротьби і невійськових форм протиборства, оборонної проблематики, зокрема, у межах філософії освіти, і не лише української, а і світової, у якій тематика філософії війни майже не розглядається. Одним із небагатьох винятків є промова М. Барбера «Короткі роздуми про освіту і причини воєн» [10], у якій М. Барбер намагався з'ясувати причини, що викликають війну, а також встановити потенціал, який має освіта для їх усунення, зокрема, визначав питання: «як твоє життя допомагає усунути причини війни?» як виклик для щоденної діяльності та безперервної освіти.

Тому, розвиваючи педагогіку миру, необхідно враховувати в ній онтологію війни і миру. Обсяг необхідної філософської роботи із цього напрямку бачимо на прикладі книги О. Базалука [11]. Використовуючи концепти геофілософії, нейронауки, психології, соціальної філософії та військової історії, автор намагається з'ясувати аксіоматику філософії війни і миру та довести, що війна і мир є способами досягнення регуляторного компромісу між активним началом психіки людини і впливом зовнішнього середовища. Із запропонованої О. Базалуком теорії війни і миру слідує, що перехід від миру до війни залежить, головним чином, від ефективності освітніх технологій.

Інший конструктивний підхід – внесення в освіту висновків філософії війни – демонструє С. Переслегін у книзі «Сумма Стратегии», розуміючи термін «війна» в найбільш загальному сенсі як «будь-який конфлікт, при якому виживання противника, фізичне, соціальне, економічне, професійне не розглядається вами як необхідна гранична умова». Цей автор не без підстав вважає, що «сучасна освіта в кращому разі готує зі школяра солдата, навченого декількох елементарних прийомів. Єдиної системи військового навчання в сучасних демократичних державах просто немає, і погляди більшості громадян на проблеми антагоністичних конфліктів перебувають на печерному рівні». На думку С. Переслегіна, елементарні уявлення про військову науку, військове мистецтво повинні стати надбанням кожної грамотної людини, оскільки «неможливо опанувати вищу математику мирного життя, погано володіючи арифметикою війни» [12].

Але й такого стратегічного підходу в освіті на базі філософії війни недостатньо

для розвитку педагогіки миру. Якою буде система освіти миру у майбутньому, визначається не тільки технологічними трендами і оволодінням сумою стратегій війни-миру, а й тим, наскільки освіта зважиться бути істинною для своїх суб'єктів, як вона буде здатною у своєму змісті досліджувати граничні питання суспільного й особистісного життя, зокрема, питання одвічної мрії людства про мир, що відображається в неперервній історії укладання Трактатів про вічний мир [13].

У цьому контексті відзначмо, що з наростанням військових протистоянь і напружень у світі активізувалися «геофілософські» дослідження. Узагальнюючи інтенції різноманітних визначень поняття «геофілософія», про неї можна говорити як про пошук людиною свого місця у світі та території для нього. Геофілософія – це певна суспільна чи індивідуальна концепція вирішення конфліктів у площинах істини й земного буття, які описано Панасом Мирним у його творі «Хіба ревуть воли, як ясла повні»: «Бо нігде немає правди... немає добра... і землі нема... пропала! ...А земля пропала — усе пропало... Без землі — життя нема!». Відчуження людей від правди й землі, викривлення земельних відносин у суспільстві, зокрема, примітивне функціонування в сучасній Україні Земельного кадастру – це фактори, які породжують геофілософське невдоволення багатьох людей, що зосереджується в агресивній поведінці. Тому для філософії педагогіки миру важливо досліджувати комплекс питань, які виявляються М. Гайдеггером у зв'язках категорій «aletheia» і «земля» у порівняльному аналізі понять «істина» і «не-істина» [14].

ЛІТЕРАТУРА

1. Суворова Д. В. *Образование в духе мира в США и Германии: генезис и современное состояние* : автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.01 / Д. В. Суворова // Курск, 2008. – 23 с.
2. Nipkow, Karl Ernst. *Der schwere Weg zum Frieden : Geschichte und Theorie der Friedenspädagogik von Erasmus bis zur Gegenwart* / Karl Ernst Nipkow. – Göttersloh : Göttersloher Verl. – Haus, 2007. – 415 s.
3. Page, James Smith. *Peace Education: Exploring Ethical and Philosophical Foundations* / James Smith Page. – Charlotte, NC : Inform. Age Pub, 2008. – xix, 231 p.
4. McGregor Sue. *Prospective Philosophical*

Foundations of Peace Education / Sue McGregor // *In Factis Pax*. – 2014. – Vol. 8. – № 2. – P. 150–166.

5. Андрущенко В. *Педагогіка миру: актуальність теорії та практики* / В. Андрущенко // *Вища освіта України*. – 2014. – № 2. – С. 5–12.

6. Безкоровайна О. В. *Педагогіка миру: визначення, завдання, шляхи їх реалізації* / О. В. Безкоровайна // *Педагогіка толерантності*. – 1999. – № 3–4.

7. Дем'янчук А. С. *Теорія виховання учнів на ідеях миру* / А. С. Дем'янчук, С. Я. Дем'янчук // *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. – Рівне : РДГУ, 2000. – С. 149–197.

8. *Педагогіка миру в навчально-виховному процесі школи і вузу : матер. міжвуз. наук. практ. конф., присвяч. 70-річчю проф., д-ра пед. наук, акад. С. Я. Дем'янчука, 29–30 груд. 1995 р., м. Рівне* / Акад. пед. наук України. РДПІ; РЕГІ; упоряд. І. В. Малафійк. – Рівне, 1995. – 282 с.

9. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні* / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол. : В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий, А. М. Гуржій, О. Я. Савченко] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с. (До 25-річчя незалежності України).

10. Барбер М. *Краткие размышления об образовании и причинах войн. Речь на торжественной церемонии по случаю присвоения степени почетного профессора Московской школы социальных и экономических наук 12 декабря 2009 года* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msses.ru/> 2 апреля 2010.

11. Базалук О. *Теория войны и мира, Геофилософия Европы* / Олег Базалук. – К. : МФКО, 2016. – 246 с.

12. Переслегин С. *Сумма Стратегии* / С. Переслегин // Санкт-Петербург, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://future-designing.org/proekti/uchebnikpostrategii.html>.

13. *Трактаты о вечном мире* [Текст] : [сборник] / [сост. И. С. Андреева и А. В. Гулыга ; предисл. Ф. В. Константинова ; введ. ст. и примеч. И. С. Андреевой]. – Москва : Соцэкгиз, 1963. – 277, [1] с.

14. Мирошников О. А. *Категории «алетейя» и «земля» в философии М. Хайдеггера* / О. А. Мирошников // *Культура народов Причерноморья*. – 2013. – № 254. – С. 213–216.

Цитувати: Клепко С. Ф. Педагогіка миру і філософія війни: пошук істини / С. Ф. Клепко // *Постметодика*. – 2016. – № 2. – С. 21–23.

© С. Ф. Клепко, 2016. Стаття надійшла в редакцію 6.10.2016 ■

МЕТОД ПРОЕКТІВ У КОНТЕКСТІ ЖИТТЄВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЖИТТЄВОЇ ПРАКТИКИ УЧНІВ. Частина I*

I. Г. Єрмаков

Розкрито роль проектного навчання в розвитку життєвої компетентності особистості, забезпеченні інноваційної соціокультурної та життєвої практики учнів. Визначено концептуальні, технологічні і методичні доміанти проектної діяльності в педагогічних системах школи; обґрунтовано типологію методу проектів як інструмента розв'язання життєвих проблем.

Ключові слова: метод проектів, життєва компетентність особистості, творчий потенціал учнів, компетентнісно орієнтована освіта.

Єрмаков И. И. Метод проектов в контексте жизненных результатов деятельности в системе социальной и жизненной практики учащихся. Часть I

Раскрыта роль проектного обучения в развитии жизненной компетентности личности, обеспечении инновационной социокультурной и жизненной практики учащихся. Определены концептуальные, технологические и методические доминанты проектной деятельности в педагогических системах школы; обоснована типология метода проектов как инструмента решения жизненных проблем.

Ключевые слова: метод проектов; жизненная компетентность личности; творческий потенциал учащихся; компетентностно ориентированное образование.

Yermakov I. H. Project Method in the Context of Life Achievements in the System of Social and Personal Life Practice of Schoolchildren. Part I

This paper tells about the role of the project-based learning in the development of vital competence of personality, providing sociocultural, innovative and life practices of schoolchildren. The conceptual, methodological and technological dominance of the project-based activities in educational systems of school are described. The typology of project method as a tool for solving problems in life is grounded.

Keywords: project method, life competence of personality, creative potential of school students, competence oriented education.

*Я думаю, що вони (учні) повинні не гратися в життя
або лише вивчати його; вони повинні серйозно жити.
Як може молодь краще навчитись жити,
не прилучаючись до досвіду життя?*

Торо

Єдиний шлях до пізнання – дія.

Б. Шоу

*Уже недостаточно знать что-то: важливіше знати,
чому і як.*

К. Роджерс, Г. Фрайберг

*Єрмаков І. Г. Метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності в системі соціальної та життєвої практики учнів / І. Г. Єрмаков // Проектна діяльність учнів у системі компетентнісно спрямованої соціальної та життєвої практики в 11-річній школі та позашкільній освіті : у 2 ч. : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 29–30 жовтня 2014 року / ред. кол. : О. А. Федоренко, І. Г. Єрмаков (наук. ред.), А. М. Ратушна, О. М. Коровай. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – Ч. 1. – 536 с. – С. 22–44.

Єрмаков Іван Гнатович, к. іст. н., методист центру інноваційного розвитку і методичної роботи управління освіти та інноваційного розвитку Печерської районної в м. Києві державної адміністрації

Над методом проектів панує дух означеної реальної проблеми, але поставленої у природній постановці і з готовністю дієво шукати її розв'язання й уміння реалізувати в житті.

М. Рубінштейн

Успіх у сучасному світі значно мірою визначається здатністю людини організувати своє життя як проект: визначити далеку і найближчу перспективу, знайти й залучити необхідні ресурси, накреслити план дії і, здійснивши його, оцінити, чи вдалося досягти поставлених цілей. Численні дослідження, проведені в Україні і за кордоном, показали, що більшість сучасних лідерів у політиці, бізнесі, мистецтві, спорті – люди, які володіють проектним типом мислення. У наш час в 11-річній школі є всі можливості для розвитку проектного мислення за допомогою різних видів діяльності, зокрема проектної. І це надзвичайно важливо.

Сучасна система освіти стикається із багатьма проблемами, найважливіша із них – це прискорення і непередбачуваність економічного й технологічного розвитку. Це виклик освіті, тому що історично всі системи освіти були створені так, щоб підготувати молодих людей й адаптувати їх до існуючого суспільства. На початку XXI ст. ми повинні допомогти молодій людині оволодіти мистецтвом життя в такому суспільстві, яке ми не можемо навіть уявити. Не секрет, що багато випускників середньої школи не мають ні найменшого уявлення про характер тих вимог, які будуть їм пред'явлені у професійному житті, проте, що від них вимагатимуться вміння працювати в групі, наявність командного духу і здатність до ризику, що особливо будуть цінуватися почуття відповідальності й особиста дисципліна, ініціативність і креативність, професіоналізм, прагнення до досконалості, здатність до саморозвитку, самобудівництва.

Система освіти має стати гнучкою, спрямованою на розвиток проектного мислення, здатності ефективно вирішувати проблеми і виконувати життєві та соціальні ролі у процесі соціальної і життєвої практики.

У структурі навчання посилюються роль і значення освоєння способів діяльності, підвищення їх технологічності, створення умов для активної соціальної дії, проектної, дослідницької діяльності. Формування компетентності учнів, тобто їх здатності мобілізуватися в реальній життєвій ситуації, – найактуальніша проблема інноваційної школи.

Компетентнісний підхід покликаний

подолати прірву між освітою і вимогами життя. Ідея компетентнісно спрямованої освіти органічно пов'язана із тими педагогічними прецедентами, де утверджуються такі суспільно значущі цінності, як свобода вибору, творчий продукт, життєвий досвід, проектна діяльність учнів.

Компетентнісно спрямована освіта може стати стрижневою інноваційною доміантою сучасної модернізації завдяки внесенню фрагментів соціальних практик в освіту й активне залучення педагогів, громадськості до визначення ключових життєвих компетенцій.

У наш час як ніколи гостро стоїть завдання осмислення та пізнання буття, створення нової філософії освіти, відкритої до таємниць життя людини, її життєвого потенціалу, на цій основі й повинна формуватися нова педагогіка – педагогіка компетентної, відповідальної людини. Це спонукає до пошуку нового комплексу ідей, створення інноваційної основи одинадцятирічної школи як школи життєвої компетентності, у якій би утверджувалася педагогіка життєтворчості.

Особливо це актуально в умовах трансформації українського суспільства, суспільних зламів і криз.

Одинадцятирічна школа має захистити і підтримати дитину, виробити у неї життєву стійкість і життєздатність, озброїти механізмами і технологіями розроблення життєвих стратегій.

Навчальні заклади мають сприяти дитині в оволодінні технологіями життєтворчості, соціальної практики компетентного вибору життєвого шляху. Допомога в здобутті молодою людиною соціальної компетентності повинна бути спрямована на розкриття її потенціалу у питаннях саморегуляції, самопізнання, самоактуалізації, знаходження особистісних смислів, інтеграції в соціокультурний простір.

Цю місію можуть здійснити середні навчальні заклади, які будують навчально-виховний процес на засадах життєтворчості, впроваджуючи прогресивні освітні технології, що передбачають соціальну і життєву практику.

Вектор шкільної освіти, розгортаючись у площину цінностей особистісного розвитку, освоєння ключових (стрижневих) компетенцій, варіативності та відкритості школи, зумовлює принципову необхідність переосмислення всіх факторів, від яких залежить якість навчально-виховно-

го процесу.

На початку XXI ст. педагогіка покликана осмислити свої здобутки, уроки, освоїти нові цінності. Ми є свідками того, як у процесі проведення масштабних експериментів із різних аспектів реформування школи народжуються прообрази школи життєвої компетентності, що базуються на засадах життєтворчості особистості. Саме ідеї життєтворчості, людознавства стануть, на наш погляд, альфою і омегою нової школи, яка допомагала б учням оволодіти чотирма стрижневими стовпами – навчитися пізнавати життя; навчитися працювати; навчитися жити разом; навчитися жити.

Звернімося до прогностичних думок видатного гуністичного психолога ХХ ст. А. Маслоу: «Якщо освіта, – підкреслює вчений, – спрямовуватиме людину до усвідомлення своїх вищих потреб, до актуалізації їх, якщо вона сприятиме самоактуалізації людини, то дуже швидко ми зможемо спостерігати розквіт цивілізації нового типу. Люди стануть сильними і здоровими, вони стануть господарями свого життя. Людина стане відповідальною за свою долю, керуватиметься цінностями розуму, припинить бути байдужою до довкілля, активно включиться у перебудову суспільства, тому що рух до психологічного здоров'я окремої людини означає наближення до суспільства, побудованого на духовних цінностях, наближення до соціальної гармонії» [9, с. 207].

Життєтворчість – особлива, вища форма виявлення творчої природи людини. Вона сприяє самостійному творчому вибору особистістю стратегії її життя, розробленню життєвих планів і програм, вибору та використанню засобів, необхідних для реалізації її індивідуального життєвого проекту. Мистецтво жити є вищою розвиненою здатністю до життєтворчості.

«Мистецтво жити – це особливе вміння і висока майстерність у творчій побудові особистістю свого життя, що базується на глибокому його знанні, розвиненій самосвідомості і володінні системою засобів, технологій програмування і здійснення життя. Життєтворчість є унікальним надбанням культури. Замислюючись і творчо здійснюючи своє життя, особистість тим самим отримує статус суб'єкта життя, господаря своєї долі. Ось чому так важливо «вчити людину мистецтва жити і співпрацювати зі своїм життям. Якщо це реалізується, життя для людини стає мистецтвом, красою, добром, задоволенням» (Ж. Гафруа).

Педагогіка життєтворчості відкриває широкі можливості для глибокого розуміння простору дитинства як сфери

повноцінного життя дитини, а не лише підготовки до життя.

Освіта із позицій педагогіки життєтворчості є джерелом соціальної і культурної ініціативи, активності, епіцентром формування і вирощування нових зразків діяльності у процесі соціальної практики.

Актуалізується ще одна функція інноваційної школи: треба навчити дитину використовувати засвоєні знання для практичного життя – професійного і громадського. У такому разі знання перетворюються на основу діяльності, що врешті-решт лежить в основі інноваційного розвитку у будь-якій сфері. Тільки так підготовлена людина зможе суб'єктивно забезпечити об'єктивно зумовлений процес інноваційного розвитку (В. Г. Кремень). Інноваційна модель розвитку освіти потребує виховання особистості, здатної до самостійної й ефективної діяльності.

Розв'язати модернізаційні завдання можна лише на шляху переходу від освіти як «передачі учневих знань» до проектного, проблемного навчання, коли прирощення знань відбувається у процесі створення учнем власних творчих продуктів.

Проектне навчання – це процес індивідуальної самореалізації людини, результатом якої є створення творчих продуктів. Нове суспільство спонукає шукати способи роз'язання соціальних проблем шляхом розкриття резервів творчого потенціалу учнів, адже від сучасного випускника вимагається осмислено діяти в ситуації вибору, грамотно ставити і досягати власної мети, діяти продуктивно в освітніх професійних і життєвих сферах.

Проектне навчання стимулює істинне учіння самих учнів, оскільки воно:

- особистісно зорієнтоване;
- використовує багату палітру дидактичних підходів;
- самомотивоване, що означає зростання інтересу і включеності в роботу;
- підтримує педагогічні цілі в когнітивній, ціннісно орієнтаційній і поведінковій сферах;
- дає змогу вчитися на власному досвіді і досвіді інших, на конкретній справі;
- дає задоволення учням, які бачать продукт своєї праці (В. Гузєєв) [3, с. 6].

Важливе місце, яке займає проектування в сучасній культурі суспільства (проектна культура), у новому типі організаційної культури (проектно-технологічна культура), у сучасних вимогах до випускника (проектне творче мислення) свідчить про те, що саме ідеї проектного навчання допоможуть подолати кризові явища й досягти нової якості компетентнісно спрямованої освіти. Автор однієї із сучасних концепцій проектно-освіти Г. Ільїн пов'язує її із поняттям проектно-

культури і проектного творчого мислення. Особливістю проектною культурою є прагнення генерувати нові ідеї, втілювати їх у нові творчі продукти.

«Проектно творче мислення є науковим мисленням на стадії виникнення нової ідеї, на наступній стадії – відбору ідеї – включається критичне мислення. Освіта покликана формувати і розвивати проектно творче мислення» (Г. Ільїн) [5]. Проектне навчання забезпечує перехід від репродуктивного і знанневого підходів до продуктивності знань, отриманих у процесі мислення і практичної діяльності; від предметного освітнього процесу до побудови його в рамках логіки діяльності. Характерними особливостями проектного підходу до навчання є:

1. *Навчання учнів проектування – такого виду діяльності, який необхідний людині, щоб бути конкурентоспроможною і соціально мобільною.*

2. *Діяльнісний і контекстний підходи до навчання і виховання.*

3. *Побудова процесу навчання не лише і не стільки відповідно до логіки предметів, а передусім до логіки проектною діяльності, яка сприяє інтеграції змісту освіти в 11-річній школі.*

4. *Інтеграція формального, неформального навчання, позашкільної освіти в системі неперервної компетентнісно спрямованої освіти.*

5. *Основною роллю вчителя стає роль тьютора, консультанта, фасилітатора освітнього процесу.*

6. *Забезпечення компетентнісного підходу до змісту освіти, підходу до інструмента розв'язання життєвих проблем.*

7. *Розвиток творчого, проектного мислення учнів.*

8. *Забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку і саморозвитку вихованців. Індивідуальна освітня траєкторія – це персональний шлях особистісного потенціалу кожного учня. Учень здатен реалізувати індивідуальну траєкторію лише за умови надання йому можливості визначати індивідуальний смисл вивчення навчальних дисциплін, ставити власні цілі при освоєнні конкретної теми, обирати оптимальні форми і темп навчання, використовувати найбільш відповідні його індивідуальним особливостям засоби навчання, рефлексивно усвідомлювати отримані результати, здійснювати оцінку коригування своєї діяльності.*

Ще однією особливістю проектного підходу є інтерактивне навчання, комплексне використання в 11-річній школі перспективних педагогічних технологій, зокрема проектною. Основними методами в контексті проектного підходу до навчання можуть бути: методи активного навчання (ділові ігри, рольові організа-

ційно-діяльнісні ігри, аналіз конкретних ситуацій, дискусії, тренінги тощо); методи проблемного навчання (проблемні семінари, аналіз проблемних ситуацій, розв'язання проблем); методи активізації творчого мислення (мозковий штурм, синектика, інверсія, метод організованих стратегій, метод евристичних питань); методи взаємонавчання (кооперованого, групового, парного).

При проектному навчанні змінюються підходи до оцінки діяльності та результатів школи, навчання учнів: більше уваги приділяється процесуальному аспекту нового знання, знанням-інструментам у розв'язанні життєвих проблем, у процесі здійснення найрізноманітніших проектів. Оцінюються не лише кінцевий результат діяльності учнів, а і процес опанування ними проектних, життєвих компетенцій, розв'язання проблем, максимального наближення до життя. Проектне навчання максимально забезпечує суб'єктну включеність кожного учня в освітній процес загалом, у різні види діяльності. В основі проектного навчання лежить «рефлексивно діяльнісна парадигма», яка передбачає активні дії учнів, обов'язкову рефлексію, що дає змогу усвідомити проблему, сприяє саморозвитку. При рефлексивно-діяльнісному способі навчання змінюються і позиція вчителя, і вимоги до його професійної компетентності. Із носія готових знань він перетворюється на організатора проектів, дослідницької, самостійної діяльності учнів, виконуючи роль компетентного консультанта. Проектне навчання передбачає свободу вибору теми проекту, його презентації.

Ціннісні засади проектного навчання всебічно розкриті Софією Русовою в книзі «Нові методи дошкільного виховання» (Прага, 1927). «Навчання шляхом проектів, – зазначала С. Русова, – відповідає потребам сучасної педагогіки, бо таке навчання ставить перед учнем можливість широкого реального об'єднання знання як найкращої підвалини для навчання. Досі ми занадто розпилялися, розмінювалися на окремі дрібні факти. Проективна система вертає нас до життя. Ця метода по суті своїй цілком динамічна в зусиллях до організованості й вживання свого знання для певного завдання. Ця система складається з цілої низки планомірно обміркованих проблем, що для свого розв'язання вимагають від учня раціонального зусилля, перемоги різних перешкод, зосередження всього свого знання щодо певного предмету й конструктивної творчості для втілення цього знання в гарно виконаний проект. Ця система повна життя й об'єднує цілу групу дітей, що працює над яким-небудь проектом. Вона впливає з дитячого

життя, бо весь час дитина в своїх розвагах утворює ті або інші проекти чи то під час її будівничої діяльності, чи то спостережень з природи, з соціального оточення тощо. Цими проектами діти захоплюються ще далеко раніш, ніж вони прийдуть до школи, де слід їм той проект продовжувати тим самим шляхом думання, тільки в більш планомірній упорядкованій формі. Проект, що сама дитина задумала та виконала на ґрунті свого власного досвіду, – це найкращий терен, на якому розвивається зусилля дитини – розумове та вольове – і це становить дитину на шлях свідомої та планомірної діяльності, що прямує до якоїсь мети. Та й процес думання витворює в дитині конструктивну думку, що має велику вартість, бо дає дитині вказання й методу для досліджування, організації та використання свого знання. Це все має велике значення для життя.

Але для поступового розвитку дитини ще мало її власних проектів. Учитель повинен намітити для кожного віку цілу низку проектів, що мали б можливо ближчий контакт з життям і обґрунтували б знання учнів. Проекти мають входити в план навчання й повинні мати дві риси, що сприяли б їх успіху: 1) вони не теоретичні, а практичні й об'єктивні, ясні, цікаві. Навколо кожного з них збираються й організуються думки учня, який і може їх вповні самостійно опрацювати; 2) вони мусять викликати сильний інтерес у кількості учнів цілої групи й вимагати різноманітних ручних праць» [16, с. 103–105].

Центральною домінантою проектного навчання є реальна участь учнів в обґрунтуванні та реалізації різних видів проектів. Проект і проектування перебувають у центрі методологічного всесвіту. Проект – універсальна матриця світу. Чому? Тому що метод, там, де він досягає висоти і сили, є керування часом, не часом теперішнім, а лише, по суті, двома часами – минулим і майбутнім. Справді, метод і є умова подолання часової випадковості, мостом між часом, який завершився, і часом, який ще не настав. Метод із самого початку проєктивний, оскільки ґрунтується на нескінченних рефлексивних актах.

Проект, на думку В. Подороги, не зміг би відбутися, якби не був закинтий у майбутнє. Від початку проект розгортається в дивній ретроспекції, він перетворює минуле із майбутнього, майбутнє – це є істинний час проекту. Чому темпоральна сутність проекту так унікальна? Тому що він завжди будується (робиться) в тому часі, якого немає, і тоді є лише один час – ідеальний час самого проекту. Це не раз підкреслював Г. Щедровицький.

Із точки зору оргуправління є те, що нині стало минулим, адже керувати теперішнім неможливо, керувати можна лише стосовно майбутнього. А те, що реалізується «тут і тепер», уже кероване. Воно є і невідворотно минає.

Минулий досвід набуває форми знання, потім знання перетворюється на проєкт і проєкт переноситься у майбутню ситуацію.

На цьому переході від знання, яке фіксує минулу ситуацію, до проєкту, який і є план майбутньої ситуації, відбувається формування майбутнього. У людській мислєдїяльності все побудовано на перенесенні із минулого у майбутнє. Смысл пізнання і знання полягає в тому, щоб забезпечувати роботу у майбутньому на основі того, що було у минулому [14, с. 73–74].

На думку С. Кримського, «у широкому розумінні проєкт окреслює теоретичні обрїї функціонування самого «третього світу», тобто духовно-практичного середовища людини, що включає в себе техніку, культуру і об'єктивоване знання. Цей світ завжди існував із виникненням людини, але зараз набуває проєктної форми сконструйованого буття, яке починає претендувати на вільне місце в людському космосі.

У завданні проєкту входить забезпечення режиму ефективності та оптимальності функціонування рукотвірної сфери діяльності, піднесення рівня організованості «третього світу», штучного універсуму взагалі. У такому розумінні проєкт маніфестує неподільність прикладних та стратегічних задач, теоретико-аналітичних і конструктивно-синтетичних актів. Він є основною формою ідеології продуктивно-реалізуючих рішень, яка обіймає ідеї, програми та гіпотетичні моделі конституювання виробів і зразків.

Проект є умовою та гарантом реалізації певної системи вимірів і критеріїв конструктивної діяльності. До них належать оцінки та врахування перспективних потреб, на технологічність і реалізованість завдань, їх економічну ефективність, соціально-екологічну доцільність та керованість, надійність та оптимальність засобів. Відповідно до цього, проєкт та проектування включають в себе ціннісно-оцінну фазу свого здійснення.

Проект завжди ставить у відповідність структуру та функцію майбутнього виробу. Але саме проектування може мати як морфологічну цілеспрямованість (це було характерно для докомп'ютерної епохи), так і функціональне виповнення за допомогою імітаційного моделювання.

Проект поєднує теорію з конструктивною діяльністю, технічними процедурами. В останньому випадку він перекладає

теоретичні схеми на мову обчислювально-інженерних дій. Проект розраховує співвідношення цілей, перспектив, можливих результатів, структури затрат, терміну, організаційних заходів та управлінських структур. Тому він поєднує логіко-гносеологічні та соціальні аспекти» [7].

Проект, за образним висловом С. Кримського, має продуктивно реалізуючу здатність. Проект є систематичною формою організації діяльності у взаємозв'язку її теоретичних та практичних аспектів.

Проектне навчання часто асоціюється із методом проектів, біля джерел якого стояли основоположник прагматичної педагогіки Дж. Дьюї і його учень В. Кілпатрик. Дж. Дьюї виходив із того, що роль дитинства не обмежується підготовкою до майбутнього дорослого життя. Дитинство саме по собі – повноцінний період людського буття. А це означає, що освіта має давати не тільки знання, що знадобляться у майбутньому дорослому житті, а й знання, уміння та навички, що можуть уже сьогодні допомогти дитині розв'язати її нагальні життєві проблеми. Іншими словами, школа – це не місце підготовки майбутніх дорослих, а місце, де дитина живе і вчиться жити в складному навколишньому світі, працювати та спілкуватися з іншими людьми і, зокрема, здобувати необхідні знання. Щоб домогтися цього, навчання повинне орієнтуватися на інтереси й потреби учнів і ґрунтуватися на особистому досвіді дитини. Основним завданням освіти стає актуальне дослідження навколишнього життя. Учителі і учні йдуть цим шляхом спільно, від проекту до проекту.

Проект, який виконують учні, має викликати в них ентузіазм, захоплювати їх, спрямовуватися від серця. Будь-яку дію, що виконується індивідуально, у групі, за підтримки вчителя або інших людей, діти повинні самостійно спланувати, виконати, проаналізувати й оцінити. Звісно, вони мають чітко розуміти мету проекту.

Навчальна програма, якщо послідовно застосовувати вказаний метод, має будуватися як серія взаємозалежних проектів, що впливають із тих чи інших життєвих завдань. Для виконання кожного нового проекту (задуманого самою дитиною, групою, класом, самостійно або за участі вчителя) необхідно розв'язати декілька цікавих, корисних і пов'язаних із реальним життям завдань. Дитина повинна вміти координувати свої зусилля із зусиллями інших. Щоб домогтися успіху, їй доводиться здобувати необхідні знання і з їх допомогою виконувати конкретну роботу. Ідеальний проект той, для виконання якого необхідні знання з різ-

них галузей, що дають змогу розв'язати цілий комплекс проблем.

Розв'язуючи конкретні життєві завдання, будуючи стосунки один з одним, пізнаючи життя, діти одержують необхідні для цього знання, причому не в дискретному вигляді, а вже в синтезованому, як це і є в реальному житті, вчаться самостійно учитися [21].

«Загальне питання про відповідність виховання освіти сучасним умовам життя, – писав Д. Дьюї у книзі «Школи майбутнього», – особливо гостро постає у світлі індустріального розвитку» [19, с. 27]. Щирий прихильник філософсько-педагогічних концепцій Д. Дьюї, В. Кілпатрик так визначив сутність нового методу: «Це метод доцільної діяльності у зв'язку із розв'язанням якого-небудь навчального завдання у реальній життєвій обстановці». Навіть у цій типовій загальній характеристиці методу проектів чітко простежується прагнення автора обґрунтувати перехід до нової педагогічної альтернативи: від слухання, пасивного сприйняття інформації до дії й набуття нових знань через досвід навчального експериментування, від запам'ятовування і простого відтворення навчального матеріалу до критичного і творчого осмислення життя, від незацікавленості та апатичного виконання інструкції учителя до усвідомленого і природним чином організованого пізнавального пошуку.

Сутність методу проектів визначається цільовою настановою навчально-виховного процесу. Яку ж мету школи вбачає В. Кілпатрик? Мета виховання, за Кілпатриком, – «краща підготовка до життя людини у майбутньому». Як розуміти життя людини у майбутньому, точніше, яких обрисів має набути майбутнє людини? На це запитання Кілпатрик дає вичерпну відповідь. Людина майбутнього повинна, на його думку, «вести гідне життя», яке складається «із доцільної діяльності, а не лише пливти за течією»; «ми зневажаємо людину, яка пасивно приймає те, що їй посилає доля або просто випадок. Ми схиляємося перед людиною, яка є господарем своєї долі, яка уважно... визначає певні задачі, хто скрупульозно розробляє і здійснює проекти, нею самою ж створені. Людина, яка свідомо звикла регулювати своє життя, узгоджуючи його із гідними поваги соціальними вимогами, буде відповідати як вимогам практичної діяльності, так і вимогам моральної відповідальності. Така людина є ідеалом демократичної громадянськості» [19]. Кілпатрик визначив і завдання школи, яка працює за методом проектів: 1) необхідний запас ідей, здатних бути стимулами поведінки; 2) розвиток правильних суджень при

оцінці ідей тощо. Метод проектів – це метод самого життя, і він підкреслює фактор діяльності учня, енергійну діяльність. Як пише В. Кілпатрик у книзі «Основи методу», «метод у широкому смислі слова є проблема життя... Широка проблема методу – це проблема виховання життєвих установок, поведінки, морального характеру. Словом, це проблема самого життя. Лише навчання шляхом життя має цінне практичне значення. Практика життя, з якою учням доводиться стикатися, приводить до того, що вони, будучи не забезпеченими життєвим навчанням, змушені вишукувати свої власні відповіді на життєві питання» [6, с. 46–47].

Аналіз історико-педагогічної літератури дає змогу виділити основні позитивні сторони проектного методу, на які вказували американські педагоги і вчені (В. Кілпатрик, Ч. Мак-Меррі):

- виокремлення життєво необхідних знань;
- можливість практичного застосування теоретичних знань при виконанні проекту;
- мотивація діяльності учнів;
- здійснення міжпредметних зв'язків;
- виховання дисциплінованості, наполегливості у подоланні труднощів;
- розвиток ініціативи і творчих здібностей;
- формування навичок цілепокладання, аналізу, оцінки результатів своєї праці;
- застосування методу проектів сприяє самовизначенню учнів у майбутній професійній діяльності.

На життєву сутність методу проектів, його практичну спрямованість вказували багато дослідників, зокрема Н. К. Крупська. «Як визначити метод проектів, що в ньому становить силу? – ставила питання Н. К. Крупська у доповіді «Про метод проектів» на Всесоюзній конференції (1930). – Те, що цей метод проектів життєвий, іншими словами, – це метод ув'язки теорії із практикою. Цей метод пов'язує всю нашу навчальну і виховну роботу із життям, із конкретними умовами... Метод проектів і мислиться як метод, який може надати більше життєвості всій нашій роботі» [11, с. 5–6].

На життєвість методу проектів вказували дослідники Б. Ігнат'єв, В. Шульгін, М. Барабанов, В. Петрова тощо. Наведімо для прикладу декілька положень із збірників «На шляхах до методу проектів», виданих у 1930–1931 рр., у яких підкреслюється невичерпність методу проектів у контексті поєднання теорії із практикою:

– «при здійсненні якогось проекту необхідне вивчення явищ, і воно повинно

бути не якимось мертвим, а живим, пов'язаним із конкретною дійсністю» (Н. К. Крупська);

– «я не буду говорити детально, яке значення має метод проектів для внутрішньої організації школи, скажу лише, що попередня організація школи при методі проектів немислима. Якщо ми серйозно хочемо перейти на метод проектів, то ми тим самим ставимо питання про іншу організацію школи, про інше групування учнів, про інше групування дорослих і дітей у школі, про можливість кращого залучення до цієї справи тієї ж робітничої громадськості» (В. Шульгін);

– «робота за методом проектів надзвичайно розсуває стіни школи» (Б. Ігнат'єв);

– «школа на проектному шляху стає відрізком живого життя, у якій педагог передусім прагне уміло відобразити близькі, посильні, яскраві для дітей задачі. Проект – шматок цього життя» (М. Барабанов);

– проект має в тій чи іншій формі містити практичний стрижень, «пряму дію» (М. Барабанов);

– «випадання домінантної настанови, націленої на «пряму дію», веде до руйнації проекту, виродження у звичайні форми роботи аж до «сидячого комплексу» (М. Барабанов);

– «у методі проектів навчання поєднується із громадсько корисною і виробничою працею в межах однієї життєво дієвої задачі». Головними ознаками методу проектів є такі:

– педагогічна робота базується на всіх етапах на самостійній діяльності дітей;

– будується на комплексній основі;

– об'єднує у межах одного життєвого завдання елементи розумової і фізичної праці;

– обов'язково включає практичну дію (справи) у свій план, причому ці дії мають громадсько корисний характер;

– прищеплює дітям навички колективної роботи (В. Петрова);

– «під методом проектів ми розуміємо такий метод шкільної роботи, коли школа вчить (веде освітню роботу) на практиці, у процесі праці» (Б. Ігнат'єв);

– «першою головною ознакою роботи за методом проектів ми вважаємо включення «дій» у нормальний план роботи школи із визначеною цільовою і громадсько корисною настановою цих дій; другою ознакою є дослідницький підхід до засвоєння навчального матеріалу. Дослідницька робота сприяє розвитку ініціативи і здатності до творчості, вона не може бути ігнорована в роботі за методом проектів; третьою ознакою є колективна активність учнів і вияви їх самостійності у постановці тем і плануванні їх для роботи. Досить важливою ознакою є самостій-

ність у виборі і плануванні теми. Учні самі із своєї практики, із того, на що наштовхнуло життя, із проведених досліджень виявляють теми роботи, визначають їх актуальність» (Б. Ігнат'єв);

«1. Метод проектів – метод виховання і освіти шляхом безпосередньої участі у житті.

2. Він складається із роботи над розв'язанням життєвих проблем.

3. При цьому вся робота є цілісним органічним процесом, спрямованим на розв'язання означеної задачі.

4. Метод проектів – цінний напрям педагогічної роботи, що відкриває нові горизонти у педагогічній роботі.

5. Метод проектів не може бути єдиним методом роботи нашої школи» (Ф. Новосолов);

– «метод розриває ініціативу при активній роботі і привчає до розв'язання нових проблем» (Л. Левін);

– «над всім у методі проектів панує дух поставленої реальної проблеми, але поставленої у природній постановці і з готовністю дієво шукати її розв'язання й уміння втілити її в життя» (М. Рубінштейн) [11].

Але за наявності сильних сторін метод проектів має і слабку – за надмірного захоплення прагматичною спрямованістю навчання може бути знижений загальний теоретичний рівень освіти. Саме надмірне захоплення методом проектів на шкоду систематичному навчанню призвело до «розчарування» педагогів у цьому методі в середині ХХ ст. Однак, як указує В. Логвин, останнім часом, у зв'язку зі становленням парадигми особистісно зорієнтованої освіти, метод проектів переживає друге народження як ефективне доповнення до інших педагогічних технологій, що сприяють становленню особистості – суб'єкта діяльності та соціальних стосунків [8].

Найбільш поширене визначення методу проектів таке: «Система навчання, за якої учні здобувають знання й уміння в процесі планування і виконання поступово ускладнюваних практичних завдань-проектів». У процесі відродження методу проектів у наш час перед нами стоять ті ж завдання, що і перед його фундаторами. Вони полягають у вихованні людини, «яка вмє працювати, постійно виявляючи свою ініціативу, яка ставить собі широкі практичні завдання і може їх виконувати» (В. Кіпатрик).

Використання методу проектів дає змогу реалізувати особистісно діяльній (В. Данилов, Ш. Амонашвілі) і особистісно зорієнтований підходи до освіти школярів (І. Якиманська, І. Бех, С. Подмазін та інші). Ці підходи базуються на застосуванні знань і вмінь, отрима-

них під час вивчення різних дисциплін на різних етапах навчання, інтеграції їх у процесі роботи над проектом. Це забезпечує позитивну мотивацію і диференціацію в навчанні, активізує самостійну творчу діяльність учнів під час виконання проекту.

Метод проектів створює умови, за яких учень може самостійно здобувати знання чи застосовувати засвоєні раніше, причому замість дій зразком здебільшого застосовуються пошукові й дослідницькі дії. Наголос робиться на творчий розвиток особистості. Учень повинен не тільки засвоїти необхідні знання й уміння, а й навчитися шукати і знаходити об'єкти їх практичного застосування [8].

Слід, однак, зазначити, що українська школа перебуває на початковому етапі освоєння методу проектів – перспективної технології ХХІ ст., соціокультурного феномена, який сприяє досягненню нової якості навчально-виховного процесу в 11-річній школі. Тому соціально значущою науковою і практичною проблемою є визначення концептуальних, технологічних і методичних доміант проектно-діяльності у педагогічних системах 11-річної школи, обґрунтування типології методу проектів як інструмента розв'язання життєвих проблем. Досягнення нової якості навчально-виховного процесу у педагогічних системах 11-річної школи можливе за умов поглиблення його проектно-діяльного характеру, спрямованості на життєві результати, впровадження інтерактивних технологій, зокрема методу проектів.

Ефективне оволодіння учнями базовими життєвими компетенціями здійснюватиметься успішніше, якщо забезпечуватиметься перехід від знаньцентричної до компетенційно спрямованої освіти, коли збагачений умовами для різних видів проектно-діяльності, варіативністю ролей та ступенів свободи, мотиваційними стимулами, проблемно, рефлексивно і діяльній спрямований простір освітньої системи 11-річної школи виступатиме визначальним фактором становлення вихованця як суб'єкта життєтворчості.

Для глибокого розуміння проектно-діяльності важливо усвідомити сутність методу проектів. У наш час спостерігається широкий різнобій у визначенні цього поняття. Ми розглядаємо цей важливий соціокультурний феномен у площині таких параметрів: проект як метод; метод проектів як система; організаційна форма навчання; педагогічна технологія; вид продуктивної діяльності. На жаль, на сучасному етапі побутує спрощене розуміння сутності методу проектів лише як засобу пізнавальної діяльності, поглибленого вивчення предмета, освоєння нових

знань, хоча відомо, що місія методу проектів полягає у подоланні споглядального догматичного підходу до знання, в освоєнні компетенції, умінь і навичок використання знань як інструмента розв'язання життєвих проблем.

В основі методу проектів, вважає Є. Полат, лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного і творчого мислення. Метод – це дидактична категорія, сукупність прийомів, операцій щодо оволодіння певною галуззю практичного або теоретичного знання, тієї чи іншої діяльності. Це шлях пізнання, спосіб організації процесу пізнання. Тому, якщо ми говоримо про метод проектів, то маємо на увазі саме спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка повинна завершитися реальним, практичним результатом, оформленим тим чи іншим способом (Є. Полат).

В основу методу проектів покладено ідею, яка становить суть поняття «проект» і пов'язана з його прагматичною спрямованістю на результат, який можна отримати при розв'язанні тієї чи іншої практичної чи теоретично значущої проблеми. Цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності. Щоб досягти такого результату, необхідно навчити дітей самостійно мислити, знаходити і розв'язувати проблеми, застосовуючи для цієї мети знання із різних галузей знань, навчити їх умінь прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів дій, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Метод проектів завжди зорієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, яку учні виконують протягом певного відрізка часу.

Цей метод органічно поєднується із груповим підходом до навчання (Cooperative learning). Розв'язання проблеми передбачає використання сукупності різноманітних методів, засобів навчання, а також інтегрування знань, умінь застосовувати знання із різних галузей знань.

Є. Полат всебічно обґрунтувала сутність методу проектів, певного способу досягнення поставленої мети, алгоритму пізнавальної діяльності. Дослідниця визначила основні вимоги до використання методу проектів, зокрема:

1. Наявність значущої в дослідницькому творчому сенсі проблеми, яка потребує інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її розв'язання.

2. Практична, теоретична, пізнавальна значущість пропонованих результатів.

3. Самостійна (індивідуальна, парна, групово) діяльність учнів.

4. Структурування змістової частини проекту (із визначенням поетапних результатів).

5. Використання дослідницьких методів, що передбачають певну послідовність дій: визначення проблеми і задач дослідження, висунення гіпотез розв'язання поставлених задач, обговорення методів дослідження; обговорення варіантів оформлення кінцевих результатів; збір, систематизація та аналіз отриманих даних; оформлення результатів, їх презентація; висновки, висунення нових проблем дослідження [15, с. 28].

Однією із головних цілей методу проектів є забезпечення реалізації класичного дидактичного принципу повноцінного зв'язку навчання із практикою (реальною діяльністю). У 11-річній школі метод проектів може використовуватися для розв'язання педагогічних завдань: набуття дітьми знань та умінь при усвідомленні їх практичної значущості; освоєння способів самостійної індивідуальної чи групової діяльності; розвиток пізнавальних і творчих здібностей, а також здатності до самоврядування і саморегуляції діяльності; організація професійних проб і сприяння професійному самовизначенню.

Означений підхід до розуміння сутності методу проектів найпоширеніший серед дослідників. На наш погляд, трактування методу проектів лише як засобу розвитку пізнавальних інтересів суттєво звужує сферу його використання. Не можна зводити сутність методу проектів лише до пізнавальних прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння (пізнання) дійсності. Дійсність доцільно не лише пізнавати, а і прагнути її перетворити. Як слушно зауважує В. Гузєєв, метод проектів як спосіб діяльності дає учням змогу опанувати уміння здійснювати перетворювальну діяльність, виробити ціннісне ставлення до спілкування із однолітками і вчителями, набути самостійність. Метод проектів передбачає не просто засвоєння змісту, а й розв'язання певної проблеми на основі цього змісту, тобто активне застосування отриманих знань із метою отримання практичного результату. Проект як метод навчання являє реальну проблемну ситуацію, обрану самими учнями тому, що їм цікаво знайти шляхи її розв'язання (О.Рибіна) [17, с. 47].

Цільові орієнтації методу проектів (за Г. Селевком):

– формування проектної діяльності, проектного мислення;

– стимулювання мотивації дітей до набуття знань;

- включення всіх учнів у режим самостійної роботи;
- самостійне здобуття знань із різних джерел;
- розвиток уміння користуватися цими знаннями для розв'язання нових пізнавальних практичних завдань;
- розвиток здатності застосовувати знання в життєвих ситуаціях;
- розвиток здатності учнів до аналітичного, критичного і творчого мислення;
- розвиток найважливіших компетенцій для сучасного життя, здатності:
 - брати на себе відповідальність;
 - брати участь у спільному прийнятті рішень, регулювати конфлікти ненасильницьким шляхом;
 - оцінювати та аналізувати соціальні звички, пов'язані зі здоров'ям, навколишнім середовищем;
 - робити власний вибір; володіти усним і письмовим спілкуванням; навчатися упродовж життя; розвиток дослідницьких умінь.

Проектний метод – це дидактичний інструмент, який створює унікальні передумови для розвитку цілеспрямованості і самостійності учнів у досягненні нового, стимулюючи їх творчий потенціал. Методу проектів властива концептуальність, тобто опора на струнку систему життєтворчих концепцій, ідей компетентісно спрямованої освіти; системність як цілісна послідовність дидактичних прийомів та операцій, обумовлених стрункою логічною схемою; відтворюваність – метод може застосовуватися на різних етапах розвитку дитини.

Іманентними властивостями, пов'язаними з організацією і виконанням проектної роботи (О. Самохіна), є такі:

1. Проект – це цілісна робота, її не можна закінчити, зупиняючись на півдорозі, оскільки оцінюється кінцевий продукт.

2. Проект – складна робота, яка передбачає різні види діяльності.

3. Обов'язковим компонентом проекту є реальна практична діяльність (а не просто її моделювання) – практико-системоутворювальний компонент розвитку життєвої компетентності учня.

4. Проектна діяльність базується на використанні інтерактивних методів [20, с. 22–23].

Метод проектів відзначається самостійністю і креативністю діяльності учнів. Пошуки розв'язання проблеми нерідко ведуть до оригінальних, нестандартних способів діяльності та результатів, які стимулюють нові потреби та інтереси. Як відзначає в цьому контексті Є. Полат, метод проектів пов'язаний із використанням широкого спектра проблемних,

пошукових, дослідницьких методів, зорієнтованих і на практичний результат, і на цілісне розв'язання життєвої проблеми.

Важливою характеристикою методу проектів є його технологічність, яка передбачає організацію навчальної діяльності відповідно до певних етапів проектної діяльності. При цьому конструювання змісту відбувається не стільки згідно з логікою предмета, скільки з логікою проектної діяльності.

Виконання проекту пов'язане, як правило, із діалогічним характером діяльності. Діалогічність виявляється і в реалізації кооперованих форм діяльності, і у специфічному характері спілкування з учителем, який виконує функції фасилітатора, консультанта. «Діалог у методі проектів виконує функцію специфічного соціокультурного середовища, яке створює умови для прийняття школярами нового досвіду» (В. Ніколіна).

Практична спрямованість проекту обумовлена його орієнтацією на розв'язання життєво важливої проблеми. Виконані учнями проекти повинні мати особистісну або суспільну значущість, вести до реальних результатів, які можна застосувати у практичній діяльності. Щоб досягти такого результату, необхідно навчити школярів працювати самостійно, виявляти і розв'язувати проблеми, прогнозувати результати й оцінювати можливі наслідки, аналізувати різні варіанти рішень.

Інтегративність змісту проекту означає необхідність синтезу знань, способів діяльності для його реалізації, часто із залученням змісту інших предметів. Метод проектів – найменш витратний спосіб створення у процесі навчання природного середовища, тобто умов і ситуацій, максимального наближення до реальних, для формування ключових компетенцій учнів. При роботі над проектом з'являється можливість ефективного освоєння способів діяльності, спрямованих на розвиток пізнавальної комунікативної та інформаційної компетенцій.

Метод проектів передбачає використання вчителем при проектуванні і здійсненні освітнього процесу особистісно зорієнтованого підходу, який сприяє реалізації дидактичних принципів (М. Запрудський):

1. *Принцип дитиноцентризму.* У центрі творчої діяльності перебуває учень, який виявляє свою активність. У проектному навчанні у нього є прекрасні можливості реалізувати себе, відчути успіх, продемонструвати іншим свою компетентність.

2. *Принцип кооперації.* У процесі роботи над проектом здійснюється широка взаємодія учнів з учителями і між собою

у проектних групах; можливе залучення консультантів із різних сфер діяльності.

3. *Принцип опори на суб'єктивний досвід учнів.* Кожен школяр, працюючи над проектом, має змогу застосувати власні досвід і знання.

4. *Принцип урахування індивідуальності учнів:* інтересів, темпу роботи, рівня компетенцій.

5. *Принцип вільного вибору:* тем проекту, підтем, партнерів у розробленні проекту джерел і способів отримання інформації, методу дослідження, форм презентації результатів.

Можливість вибору сприяє підвищенню відповідальності учнів, їх мотивації і пізнавальної активності.

6. *Принцип зв'язку дослідження із реальним життям.* Відбувається органічне поєднання теорії із практикою. Передбачається, що проектна робота тією чи іншою мірою спрямована на покращення навколишньої дійсності; проект має прагматичну спрямованість на результат.

7. *Принцип складності мети.* Цей принцип важливо враховувати, оскільки результат, який досягається легко, не має ролі мобілізуючого фактора [4, с. 145–146].

ЛІТЕРАТУРА

1. Белоусов С. Система проектная / С. Белоусов // Педагогическая энциклопедия : в 3 т. – Т 1. – М., 1927. – С. 530–546.

2. Богуславский М. В. Развитие общего среднего образования: проблемы и решения: Из истории отечественной педагогики 20-х годов XX века / М. В. Богуславский. – М., 1994. – 182 с.

3. Гузеев В. В. Метод проектирования как частный случай интегральной технологии обучения / В. В. Гузеев // Директор школы. – 1995. – № 6. – С. 34–47.

4. Запрудский Н. И. Современные школьные технологии : пособие для учителей / Н. И. Запрудский. – 3-е изд. – Минск, 2006. – 288 с.

5. Ильин Г. Л. Научно-педагогические школы: проективный подход : монография / Г. Л. Ильин. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1999. – 51 с.

6. Килпатрик В. Основы метода / В. Килпатрик. – М., 1927. – 116 с.

7. Кримський С. Б. Проект і проектування у сучасній цивілізації / С. Б. Кримський / У кн. : Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати / за ред. І. Г. Єрмакова. – К., 2003. – 500 с.

8. Логвін В. Метод проектів у контексті сучасної освіти / В. Логвін // Завуч. – 2003. –

№ 29 (179). – С. 8.

9. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики / А. Маслоу ; пер. с англ. – Спб., 1997. – 237 с.

10. Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати / за ред. І. Г. Єрмакова. – К., 2003. – 500 с.

11. На путях к методу проектов : Сб. четвертый / под ред. Б. Игнатъева. – М., 1931. – 120 с.

12. Пахомова Н. Ю. Проектное обучение – что это? / Н. Ю. Пахомова // Лучшие страницы педагогической прессы. – 2004. – № 3. – С. 46–54.

13. Педагогическая энциклопедия: в 3 т. – Т. 2. – М. : Советская энциклопедия, 1965. – 911 с.

14. Подорога В. Проект и опыт / В. Подорога // Перемены. – 2004. – № 4. – С. 55–145.

15. Полат Е. С. Личностно-ориентированный подход в системе школьного образования / Е. С. Полат // Дополнительное образование. – 2002. – № 4. – С. 24–31.

16. Русова С. Нові методи дошкільного виховання. – Прага : Сіяч, 1927. – 112 с.

17. Рыбина О. Проектная деятельность учащихся в современной школе / О. Рыбина // Образование в современной школе. – 2003. – № 9. – С. 20–22.

18. Сазоненко Г. С. Педагогіка успіху: досвід становлення аксіологічної системи ліцею / Г. С. Сазоненко. – К. : Гнозис, 2004. – 681 с.

19. Сазонов А. Метод проектів / А. Сазонов // Вопросы просвещения. – 1925. – № 2. – С. 27–33.

20. Самохина А. Обучение через делание / А. Самохина // Учитель. – 2003. – № 4. – С. 22–31.

21. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методам обучения / А. В. Хуторской. – М. : Питер, 2004. – 541 с.

22. Эпштейн М. М. Метод, разрушающий рутину / М. М. Эпштейн // На стороне подростка. – 2003. – № 2.

Продовження в наступному номері

Цитувати: Єрмаков І. Г. Метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності в системі соціальної та життєвої практики учнів. Частина I / І. Г. Єрмаков // Постметодика. – 2016. – № 2. – С. 24–34.

© І. Г. Єрмаков, 2016. Стаття надійшла в редакцію 7.10.2016 ■

УКРУПНЕННЯ ШКІЛ У ХХІ СТОЛІТТІ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ І ВТРАТИ

М. І. Степаненко

Схарактеризовано державну освітню політику укрупнення сільських шкіл в Україні як реальний ефективний шлях виходу із кризової ситуації, спричиненої демографічною кризою, низькою якістю освіти учнів, затратністю бюджетного фінансування малокомплектних шкіл. Представлено позитивний досвід укрупнення навчальних закладів різних країн шляхом організації шкіл-хабів, магнітних і центральних шкіл, ресурсних центрів тощо. Привернено увагу до «пілотного» проекту створення великих опорних шкіл в Україні, у рамках якого відібрано двадцять чотири найкращі середні навчальні заклади, що фінансуватимуться не лише бюджетним коштом, а й за підтримки міжнародних партнерів-донорів; з'ясовано основні принципи укрупнення сільських шкіл, проаналізовано переваги й застереження щодо цього складного та суперечливого процесу в українських реаліях.

Ключові слова: укрупнення шкіл, принципи укрупнення шкіл, опорні школи (школи-хаби), малокомплектні школи, переваги і застереження укрупнення шкіл.

Stepanenko N. I. Consolidation of schools in the XXI century in Ukraine: advantages and losses
Рассматривается государственная образовательная политика сельских школ в Украине как реальный эффективный путь выхода из кризисной ситуации, вызванной демографическим кризисом, низким качеством образования учащихся, затратностью бюджетного финансирования малокомплектных школ. Представлен позитивный опыт укрупнения учебных заведений разных стран посредством организации школ-хабов, центральных школ, ресурсных центров и т.п. Обращено внимание на «пилотный» проект создания больших опорных школ, в рамках которого отобраны двадцать четыре наилучшие средние учебные заведения, финансирующиеся не только за счет бюджетных средств, но и при поддержке международных партнеров-доноров; охарактеризованы основные принципы укрупнения сельских школ, проанализированы преимущества и потери относительно этого сложного и противоречивого процесса в украинских реалиях.

Ключевые слова: укрупнение школ, принципы укрупнения школ, опорные школы (школы-хабы), малокомплектные школы, преимущества и предостережения укрупнения школ.

Stepanenko M. I. Consolidation of Schools in the XXI-th Century in Ukraine: Advantages and Disadvantages

In this paper state policy of the schools integration is discussed as the real and effective way out of crisis caused by the demographic crisis, poor quality of students' knowledge, costly maintaining budget for small schools. This paper presents the positive experience of integration of educational institutions in the different countries into hub-schools, central schools, resource centers. A great attention is paid to the "pilot" project of creating large hub schools where 24 best secondary schools were selected and financed not only from the budget, but also were established with the support of international partners; the main principles of consolidation of rural schools, the benefits and losses with respect to this complex and contradictory process in the Ukrainian realities were analyzed.

Keywords: consolidation of schools, the principles of integration of schools, basic schools (school-hubs), small schools, the benefits and losses of schools consolidation process.

Школа – це майстерня, де формується думка молодого покоління, треба міцно тримати її в руках, якщо не хочеш випустити із рук майбутнє.

Анрі Барбюс

Степаненко Микола Іванович, доктор філологічних наук, професор, академік Академії вищої освіти України, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

*Школа – велика сила,
яка визначає побут та долю народів і держав,
зважаючи на основні предмети і принципи,
вкладені в систему шкільної освіти.*

Дмитро Менделєєв

Метою пропонованої статті є різновекторний аналіз стратегічних напрямів укрупнення навчальних закладів, що сприятимуть ефективній реалізації в сучасній Україні ідеї укрупнення опорних шкіл – закладів нового освітнього формату, своєрідних «шкіл-лідерів», «шкіл-координаторів», «шкіл-ресурсних центрів», у яких сконцентровано все найсучасніше для надання доступної якісної освіти учням, а педагогам – широких перспектив для саморозвитку і професійного зростання.

Вступ

Опорні школи (школи-хаби, *hab schools*), «магнітні» і «центральні» школи, навчальні комплекси – це аж ніяк не повний перелік різних форм укрупнення навчальних закладів, створених на засадах інтегрування освітніх установ. Моделі та механізми об'єднання навчальних закладів можуть бути різними залежно від мети, завдань і очікуваних результатів цього процесу. Укрупнення шкіл спрямоване насамперед на інтеграцію декількох середніх загальноосвітніх установ і створення *великої базової старшої школи*, що консолідує ресурси, украй потрібні для навчання старшокласників: навчальні лабораторії із сучасним обладнанням, профільні класи, дистанційне навчання, спортивні споруди, медичні пункти тощо. Кооперування освітніх установ може здійснюватися на основі об'єднання декількох початкових шкіл та створення *великої базової початкової школи*, яка зосереджує все необхідне для навчання молодших учнів: дитячий садок, фізкультурно-оздоровчий комплекс, дитячий екологічний парк, дитячий театр, комп'ютерні класи тощо. Укрупнення шкіл здійснюється на засадах інтеграції освітніх установ різних типів і рівнів акредитації – дошкільний навчальний заклад, об'єднаний із середньою загальноосвітньою школою, коледжем/гімназією/технікумом тощо, унаслідок чого постає *єдиний навчально-виховний комплекс*.

У сучасному освітньому просторі мають право на існування різні моделі, стратегії укрупнення навчальних закладів. Ураховуючи кризове становище більшості малокомплектних шкіл сільської місцевості, в Україні гостро постає питання скорочення частини таких освітніх установ і створення великих опорних

шкіл (шкіл-хабів) для навчання учнів середніх та старших класів. У Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24 грудня 2015 р. наголошено, що «з 1 вересня 2016 р. фінансування загальноосвітніх навчальних закладів (крім закладів початкової школи), кількість учнів у яких становить менше 25 осіб, за рахунок освітньої субвенції не здійснюється» [5, с. 9].

Згідно із цим Законом обласні державні адміністрації мають розробити й затвердити регіональні плани створення освітніх округів та об'єднання навчальних закладів. Очікується, що з 1 вересня 2016 р. в Україні запрацює близько 100 опорних шкіл.

Зарубіжний досвід

Досвід роботи укрупнених навчальних закладів є у багатьох країнах світу, насамперед у США. Як свідчить статистика, понад 70 % учнів старших класів відвідують великі школи, контингент яких перевищує 1 000 осіб [6]. Головно це громадські, платні *школи-хаби (hab schools)*. Вони є вузловими, центральними навчальними закладами, які координують діяльність установ середньої освіти у межах певної території.

Американські школи-хаби для старшокласників мають добре обладнані навчальні лабораторії, великі класи, оснащені сучасною технікою, спортзали, басейни, майстерні, комп'ютеризовані книгозбірні тощо. У таких школах учням надається широка свобода вибору предметів, цікавих освітніх напрямів. У навчальному процесі особливу увагу приділяють різноманітним факультативним предметам за вибором (курси іноземних мов, музика, основи ведення бізнесу тощо) [11], заняттям спортом (футбол, баскетбол, легка атлетика тощо) [Там само]. Під час навчання в старшій школі учні складають обов'язковий іспит – академічний тест, що підтверджує рівень їхніх знань.

Заслугує високої оцінки регіональний досвід інтегрування навчальних закладів і малокомплектних шкіл та шкіл, що знаходяться у віддалених регіонах, який мають Республіка Карелія й Чуваська Республіка (Росія). Укрупнення шкіл там розпочалося ще з кінця 90-х рр. ХХ ст., а в наш час сформувалися різні інтеграційні моделі навчальних закладів,

із-поміж яких нові – «магнітні» та «центральні» школи. «Магнітні» школи – це базові освітні установи шкільного/територіального округу, які надають освітні послуги учням певної території й координують взаємодію з початковими школами, дитячими садками, установами додаткової освіти, початкової професійної освіти тощо [7]. «Центральні» школи входять до системи базових шкіл муніципального району, міського округу і регулюють освітній процес у «магнітних» школах [Там само].

Показовим результатом такої реструктуризації сільських шкіл у Чуваській Республіці став широкий вибір учнями варіативних освітніх програм і профілів – мережа інноваційних установ охоплює профільним навчанням понад 80 % школярів, викладання ведеться за 12-ма профілями [Там само]. Крім того, реформа шкіл суттєво підвищила якість надання освітніх послуг (у 2010 р. частка абітурієнтів вищих навчальних закладів, які закінчили сільські школи, становила 46 %; відповідно до реструктуризації – лише 23 %) [Там само].

Передовий досвід, що стосується створення опорних шкіл (ресурсних центрів), має Республіка Казахстан. За офіційною статистикою, країна планує відкрити у 2016 р. понад 150 опорних шкіл – інтегрованих освітніх установ, призначених не лише об'єднати матеріально-технічні ресурси, а й координувати та організувати взаємодію шкіл, закріплених за ними. Тричі на рік (на початку, у середині та наприкінці навчального року) протягом 10-ти діб школярі навчаються в опорній школі й атестуються. У міжсесійний період вони відвідують малокомплектні школи з використанням дистанційних освітніх технологій [2]. Результатом такої державної політики укрупнення шкіл стало зростання доходів у сфері середньої освіти, які у 2015 р. становили майже 4 млрд тенге, що на 3,4 млрд більше, ніж у 2013 р. [12].

У країнах Латинської Америки, зокрема Мексиці, Бразилії, процес реформування освіти здійснюється шляхом об'єднання периферійних шкіл у великі *блоки навчальних закладів* [6] із єдиним адміністративно-педагогічним ресурсом та навчальним простором для учнів. Метою організації таких установ стало здобуття якісної освіти, доступної для дітей із найбідніших регіонів країни.

Українські реалії

Популярна практика створення шкіл-хабів не оминула й нашу державу. Укрупнення шкіл, яке нині відбувається в Україні, зумовлене різними чинниками. Йдеться насамперед про демографічний спад, що спричинив різке зменшення

контингенту учнів у школах, зокрема сільських малокомплектних. Найкритичніше ця проблема відчувається у віддалених селах [10]. За станом на 2016 р. в Україні функціонує 613 шкіл I–II ст., де кількість учнів 1–9-х класів не перевищує 25 осіб [1]. За статистикою, яку подає Інститут освітньої аналітики Міністерства освіти і науки України, у 2015–2016 рр. найбільше сільських шкіл скорочено у Волинській, Житомирській та Чернігівській областях [4]. Що стосується Полтавської області, то за збігли 20 років кількість шкіл тут скоротилася від 990 до 664 [9]. Загалом в Україні впродовж 2014–2015-го та 2015–2016 н. р. було закрито 231 сільську школу [4]. Вартість навчання одного учня в таких (малокомплектних) школах, наголошує заступник Міністра освіти і науки України П. Хобзей, становить понад 50 тис. грн на рік, тоді як середня розрахункова вартість навчання одного учня по країні – 9 тис. 100 грн [1]. У зв'язку із цим постає сутнісне питання: чи зможуть надані державою 50 тис. грн на навчання учня в малокомплектній школі гарантувати здобуття якісної освіти, відкрити широкі можливості вступу у ВНЗ? Результати зовнішнього незалежного оцінювання, аналіз наслідків вступної кампанії не дають підстав для ствердної відповіді. Уже з 2008 р., як свідчить статистика ЗНО, успішність випускників сільських шкіл значно погіршилася, зокрема з української мови, літератури, математики [10].

Як бачимо, процес укрупнення сільських шкіл та створення опорних навчальних закладів розпочато не на голому ґрунті, його продиктувало саме сучасне життя. У грудні 2015 р. на 24 «пілотні» проекти створення великих опорних шкіл український уряд виділив 170 млн грн [3]. Важливо, що ідею укрупнення навчальних закладів, реалізацію якої покладено на Міністерство освіти і науки України, підтримали уряд США, фонд «Western NIS Enterprise Fund», компанія «Майкрософт Україна».

Експериментальною опорною школою в Полтавській області в рамках зазначеного пілотного проекту обрано Покровську загальноосвітню школу Решетилівського району [9]. За результатами конкурсу, проведеного Полтавською державною обласною адміністрацією, статус опорних шкіл надано Зінківській спеціалізованій школі I–III ст. № 1, Чутівській загальноосвітній школі I–III ст. та Шишацькій спеціалізованій школі імені В. І. Вернадського [Там само]. Це заклади нового освітнього формату із потужним педагогічним колективом, розвинутою транспортно-комунікаційною інфраструктурою, найсучаснішою матеріально-

технічною базою, Інтернетом, різноманітними навчальними лабораторіями й класами, комп'ютерними комплексами, мультимедійним обладнанням, дистанційним навчанням, енергозберезувальними технологіями тощо. Названі школи мають потенційну межу для навчання – не менше ніж 360 учнів і щонайменше по три філії в найближчих населених пунктах.

Принципи укрупнення опорних шкіл

Стратегічними *принципами укрупнення* опорних шкіл вважаємо такі: *принцип* територіальної інтеграції; *принцип* добровільного волевиявлення та згоди педагогічних колективів, спільноти батьків учнів, місцевих громад; *принцип* доступності здобуття якісної освіти і платного навчання; *принцип* наявності необхідних ресурсів для забезпечення гарантованої якісної освіти (транспортно-комунікаційні, професійно-педагогічні, матеріально-технічні, фінансово-економічні, інформаційно-комп'ютерні); *принцип* кількісного забезпечення учнівським контингентом, що встановлює потенційну межу для організації навчального процесу; *принцип* формування єдиного адміністративно-педагогічного ресурсу й освітнього простору для учнів; *принцип* виборності директора школи на конкурсній основі; *принцип* координування взаємодії між загальноосвітніми навчальними закладами у межах певної територіальної одиниці; *принцип* ефективності (результативності, економічності) організації роботи; *принцип* забезпечення диференціації й поліпрофільності навчання.

Перспективи укрупнення опорних шкіл

Що ж до перспектив укрупнення шкіл, то вони очевидні для учнів, батьків, педагогічних кадрів, педагогічного закладу і, зрештою, для держави.

Для учнів та їхніх батьків – це суттєве підвищення якості освіти, яка стає доступною для всіх; зростання шансів вступу до вищих навчальних закладів і продовження навчання в Україні або за її межами; широта свободи вибору освітніх програм і профілів (варіативність та профільність освіти); зростання можливостей кожного школяра будувати власну освітню траєкторію; покращення умов соціалізації учнів, їх прогресивний і гармонійний розвиток в умовах здорової конкуренції; забезпечення якісним харчуванням та гарантування безпеки життя й оздоровлення.

Для педагогічних кадрів – це забезпечення роботою, поліпшення умов працевлаштування вчителів, які мають високий рівень професійної підготовки й досвід успішної педагогічної діяльності; фахове зростання і вдосконалення педаго-

гів завдяки обміну досвідом, апробації нових методик, роботи у здоровому конкурентному колективі великої школи; покращення умов для організації планової післядипломної освіти вчителів та забезпечення належного рівня методичної роботи з навчальних предметів і виховної діяльності педагогічного колективу; змога одержання високої заробітної плати.

Для навчальних закладів – це оновлення змісту і форм організації навчально-виховного процесу; ефективність використання фінансових і територіальних ресурсів; зміцнення матеріально-технічної бази освітньої установи, її осучаснення; стабілізація наповнюваності класів і шкіл у сільській та міській місцевості; поліпшення умов розвитку дошкільних навчальних закладів у селах; успішне розв'язання комплексу соціальних проблем у регіонах (побудова й ремонт доріг, що ведуть до опорних шкіл; створення власного автомобільного парку школи тощо).

Для держави – це якісне структурно-інноваційне оновлення шкільної середньої освіти, зростання доходів освітньої галузі, а в недалекій перспективі – з'ява покоління мобільних, креативних, самостійних людей, адаптованих до життя в соціумі, громадян-патріотів, здатних зміцнювати престиж і авторитет України.

Та чи готове сучасне суспільство сприйняти ідею укрупнення шкіл, потребу їх функціонування? Чи здатна держава забезпечити діяльність цих навчальних закладів? Порушені та багато інших питань хвилюють усіх, кому не байдуже майбутнє України.

Перешкоди та застереження

На нашу думку, основними перешкодами й застереженнями на шляху масового впровадження опорних шкіл можуть стати:

- *загроза руйнування й навіть знищення* села, яке було і є осередком національної культури, збереження традицій, історичної пам'яті та ментальності українців. «Випадіння» освітньої установи із загальної інфраструктури села може мати незворотні наслідки – деградація сільської інфраструктури, поступове вимирання села, збіднення генофонду;
- *низька поінформованість* населення щодо доречності оптимізації малокомплектних шкіл, а отже, неготовність частини педагогів, учнів, їхніх батьків, громади сприйняти нову ідею шкіл-хабів та реалізувати її на практиці;
- *невмотивованість* (насамперед батьків, чиї діти [ідеться про мешканців сіл] ходять до школи чи скоро стануть учнями) щодо потреби здобуття дітьми якісної освіти, яка забезпечить покращення умов життя, зокрема й у сільській місцевості;

- *брак* чітких державних стандартів, зрозумілої апробованої концепції, обґрунтованого положення про створення великих опорних шкіл у селах, що ускладнює й гальмує процес реорганізації малокомплектних навчальних закладів;
- *випадки* авторитарного, примусового управління освітніми процесами, які породжують негативну психологічну реакцію частини суспільства на зміни, що відбуваються;
- *брак* коштів на відновлення проекту «Шкільний автобус», ремонт і побудову доріг, що ведуть до опорних шкіл, закупівлю транспортних засобів, створення автобусних шкільних парків тощо;
- *ризик* скорочення штату педагогічних і непедагогічних працівників, зниження статусу шкіл-філій із I–III до II чи I рівня;
- *брак* кваліфікованих педагогічних працівників, охочих працювати в селах, непопулярність у суспільстві педагогічних професій, неготовність вищих навчальних закладів за короткий термін готувати за новими навчальними планами і програмами кваліфікованих фахівців для роботи в школах-хабах;
- *нестабільність і недостатність* державного забезпечення опорних шкіл матеріально-технічними та фінансово-економічними ресурсами, потреба залучення додаткового асигнування від міжнародних і вітчизняних донорів;
- *незавершеність* реформи децентралізації влади та розбудови демократичної системи місцевого самоврядування;
- *невизначеність* очікуваних наслідків, неврахування й недооцінювання ризиків масового впровадження опорних шкіл у практику.

Висновки та пропозиції

Зважаючи на певні застереження й об'єктивно оцінюючи ризики масового впровадження опорних шкіл, з одного боку, урахувавши соціально-економічні й освітньо-культурні потреби в оптимізації мережі малокомплектних шкіл, з іншого боку, пропонуємо такі, на нашу думку, оптимальні шляхи ефективної реалізації ідеї укрупнення навчальних закладів:

1. *Обґрунтування* потреби й аргументування доречності укрупнення шкіл в українських реаліях, проведення комплексного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду інтегрування освітніх установ, прогнозування наслідків реалізації пілотного проекту розвитку опорних шкіл (шкіл-хабів) в Україні.

2. *Розроблення* державних освітніх стандартів створення мережі великих шкіл у сільській місцевості, обґрунтування концепції і положення про їх організацію та функціонування.

3. *Популяризування* серед широкої спільноти ідеї впровадження опорних

шкіл: громадське обговорення у пресі чи соцмережах з урахуванням думки батьків старшокласників, директорів шкіл і педагогів; пропозиції місцевих громад щодо доречності функціонування укрупнених навчальних закладів, проведення громадської експертизи та оцінки нововведення з метою запобігання негативній емоційно-психологічній реакції суспільства; мотивування потреби одержання якісної освіти.

4. *Модернізування* системи підготовки й перепідготовки управлінських кадрів, кваліфікованих, професійно мобільних фахівців, готових будувати для дітей індивідуальні освітні траєкторії, відкритих до інновацій і позитивних змін, спроможних уливатися в соціум і творчо розвиватися в умовах здорового конкурентного середовища інтегрованої школи; употужнення «соціального статусу» педагогічних професій, змінення системи мотивації вчителів стосовно їх роботи в сільських школах.

5. *Забезпечення* зв'язку стратегічної державної мети оптимізації шкіл і конкретних регіональних освітніх потреб того чи того навчального закладу, демонстрування взаємної користі і спільності освітніх інтересів держави та регіону, налагодження тісного контакту шкіл із місцевими органами самоуправління, формування демократичного, державно-громадського механізму управління освітніми процесами, дистанціювання від авторитарного, державно-примусового стилю керівництва.

6. *Забезпечення* навчальних закладів матеріально-технічними, фінансово-економічними, господарськими, інформаційно-комп'ютерними та інтелектуальними ресурсами, удосконалення й розроблення нових механізмів додаткового інвестування нових великих шкіл, надання їм грантової, фандрайзингової, донорської підтримки.

7. *Забезпечення* навчальних закладів транспортно-комунікаційними ресурсами, передусім відновлення програми «Шкільний автобус», здійснення ремонту та побудови нових автомобільних шляхів, створення автобусного парку в кожній школі, налагодження підвезення вчителів і учнів відповідно до режиму роботи освітньої установи.

8. *Удосконалення* навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, налагодження регулярної співпраці шкіл із методистами регіонального рівня, забезпечення взаємодії вчителів із загальноукраїнськими освітніми ресурсами, упровадження нових педагогічних та інформаційних технологій, організація дистанційної освіти вчителів і учнів (у рамках електронного навчання «e-learning», мережі Інтернет, за допомогою телемостів тощо), створення центрів і системи дистанційного навчання.

9. Розроблення й апробування різноманітних альтернативних моделей і нових механізмів укрупнення освітніх та освітньо-культурних ресурсів у сільській місцевості, унеможливлення руйнування інфраструктури типового українського села; збереження його традицій, звичаїв, культури.

10. Сприяння досягненню високих результатів роботи новостворених експериментальних опорних шкіл у регіоні, які мають стати зразком для подальшого наслідування і масового впровадження.

Насамкінець зауважмо, що будь-яке починання потребує терпіння, зусиль, важкої і сумлінної праці. Сподіваємося, що за умови розумної й далекоглядної освітньої політики, стабільної підтримки держави, мудрого керівництва адміністрації на місцях, довіри й ініціативності громадськості опорні школи стануть справжніми центрами доступної якісної освіти, майданчиком для виховання самостійних, креативних, адаптованих до життя у XXI ст. громадян. Ці школи мають бути «серед найважливіших суспільних пріоритетів, які вторитимуть якісний людський потенціал, освіченість і вихованість української нації, забезпечуючи: державі – соборність і незалежність, народу – єдність, суспільству – справедливість, політиці – моральність, церкві – помірність, владі – відповідальність, вихованню – патріотичність, культурі – духовність, історії – правдивість, людині – громадянськість, мові – державність і пошанованість, традиції – народність, світогляду – українськість, поступу – європейськість, безпеці – євроатлантичність, світу – олюдненість, провідникам – незрадливість, навчителям – вдячність, просвітянкам і педагогам – мудрість, українському духу – високість і негасимість» [8, с. 2].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Нав schools в Україні : концепція Міносвіти* [Електронний ресурс] // *Освіта. ua : сайт.* – Текст. дані. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/50589> (дата звернення 25.07.2016).

2. *Академия малокомплектных школ Казахстана* [Электронный ресурс] : портал *Казах. нац. пед. ун-та им. Абая : офиц. сайт.* – Текст. дані. – Режим доступу : <http://vsa.kaznpu.kz> (дата звернення: 23.07.2016).

3. *В Украине появятся школы-хабы* [Электронный ресурс]. – Текст. дан. –

Режим доступа : <http://rus.newsru.ua/ukraine/12apr2016/shkolahab.html> (дата обращения: 25.07.2016).

4. *Загальноосвітні навчальні заклади: статистика за два навчальні роки* [Електронний ресурс] // *Міністерство освіти і науки України : офиц. сайт.* – Текст. дані. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novini/novini/2016/01/13/zagalno-osvitni-navchalni-zakladi-statistika-za-dva-navchalni-roki> (дата звернення 24.07.2016).

5. *Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 911-VIII від 24.12.2015 р.* // *Урядовий кур'єр.* – 2016. – 16 січ. – С. 9–10.

6. *Калашников С. П. Большие и малые школы: об опыте зарубежных стран по реструктуризации сети* [Электронный ресурс] // С. П. Калашников. – Текст. дан. – Режим доступа : <https://publications.hse.ru/view/142822092> (дата обращения: 21.07.2016).

7. *Лучшие практики: региональный опыт Республики Карелия и Чувашской Республики* [Электронный ресурс] // *Новости образования : период. экспертно-аналит. электрон. изд.* – Текст. дан. – Режим доступа : <http://fcproneus.ru/info/view/type/2/id/318> (дата обращения: 22.07.2016).

8. *Мовчан П. Окремі пропозиції з приводу нагальних гуманітарних проблем* / Павло Мовчан, Георгій Філіпчук // *Слово Просвіти : всеукр. культуролог. тижн.* – 2016. – 14–20 липн. – С. 1–2.

9. *На Полтавщині створять перші чотири опорні школи, одну з них – за гроші міжнародних донорів* [Електронний ресурс] // *Полтава : інформ. агенство.* – Текст. дані. – Режим доступу : <http://poltava.today/uk/news/show/11428> (дата звернення 25.07.2016).

10. *Покідіна В. Закриття маленьких шкіл: покращення освіти і економія бюджету* [Електронний ресурс] / Валерія Покідіна // *Сьогодні. ua.* – Текст. дані. – Режим доступу : <http://www.segodnya.ua/opinion/pokidinacolumn/zakrittia-malenkih-shkl-pokrashchennya-osviti-ekonomiya-byudzhetu-671622.html> (дата звернення 24.07.2016).

11. *Среднее образование в США : энциклопедия США* [Электронный ресурс] // *Про США : сайт.* – Текст. дан. – Режим доступа : <http://prousa.info> (дата обращения: 21.07.2016).

12. *Сокращение количества школ в Казахстане* [Электронный ресурс] // *ИА Total.kz : медиапортал.* – Текст. дан. – Режим доступа : http://total.kz/economics/2016/07/11/sokraschaetsya_kolichestvo_shkol_v_kazahstane (дата обращения: 23.07.2016).

Цитувати: Степаненко М. І. Укрупнення шкіл у XXI столітті в Україні: переваги і втрати / М. І. Степаненко // *Постметодика.* – 2016. – № 2. – С. 35–40.

© М. І. Степаненко, 2016. Стаття надійшла в редакцію 29.08.2016 ■

АКАДЕМІКИ З ДАВНЬОГО РОДУ СВЯЩЕНИКІВ

Г. О. Романець

Досліджується процес становлення і розквіту таланту академіків Левицьких, що зробили вагомий внесок у світову культуру в галузі гравюри, живопису, зокрема тодішнього російського портрета, української історичної науки, археології, джерелознавства, українського звичаєвого права та красивого письменства. Ідеться також про використання невичерпної творчої спадщини геніїв українського народу у виховній роботі зі школярами, збагачення знань педагогів вагомим добром наших славних земляків.

Ключові слова: рід, священники, академіки, гравюра, живопис, історія, література, школа, виховання.

Романець Г. А. Академіки из древнего рода священников

Исследуется процесс становления и развития таланта академиком Левицких, которые приумножили мировую культуру в сфере изобразительного искусства, украинской исторической науки, литературы. Речь также идет об использовании неисчерпаемого творческого наследия гениев украинского народа в воспитательной работе со школьниками, для приумножения знаний педагогов.

Ключевые слова: род, священнослужители, академики, гравюра, живопись, история, литература, школа, воспитание.

Romanets H. O. Academicians from the Ancient Family of Priests

The process of growing and development of the talents of academicians from Levytskiy family which is famous by its great contribution into the world's culture in the field of engraving, art, contemporary Russian portrait art, Ukrainian History, Archeology, source studies, Ukrainian people' law and fiction. It is stated that the inexhaustible creative heritage of the Ukrainian geniuses worth to be used in the process of upbringing students and enriching teachers' knowledge.

Keywords: a family, priests, academicians, engraving, Art, History, Literature, school, upbringing.

На Новосанжарщині вже декілька років діє туристичний маршрут «Академіки Левицькі – генії українського народу». Пролягає він до давнього козацького села Маячка, що на межі Полтавської і Дніпропетровської областей. Перебуваючи тут, туристи, гості села мають змогу ознайомитися зі славною, неповторною й унікальною родиною, представники якої Григорій, Дмитро та Орест стали членами Академії наук, а Ореста було обрано третім президентом Української академії наук.

Вагомий внесок у вивчення та увічнення пам'яті про славних вихідців зі священницького роду Левицьких належить колишній учительці української мови та літератури місцевої школи Марії Корпусенко та колишньому директорові цього навчального закладу світлої пам'яті Тетяні Розсосі. Завдяки їхнім зусиллям у школі відкрито музей історії села, значну частину експозиції якого присвячено Левицьким, встановлено

пам'ятний знак на честь академіків-односельців, місцевій загальноосвітній школі I–III ступенів присвоєно ім'я академіків Левицьких.

У наш час справу своїх попередників свято бережуть і примножують директор школи Людмила Бичкова, її заступник Людмила Теличко та сільський голова Таїсія П'явка. Вони разом з учнями продовжують дослідницьку роботу і доповнюють шкільний музей новими цікавими матеріалами, проводять змістовні екскурсії. Ось що повідала Людмила Теличко молодим педагогам, що прибули нинішнього року на роботу до шкіл Новосанжарського району і зібралися на свій перший фаховий семінар у Маячківській школі.

Священницький рід Левицьких, що дав світові трьох академіків, веде початок із невеликого села Маячка Новосанжарського району. Саме із цієї землі пішли у великий світ найбільш знані представники цього роду, щоб прославити і возвели-

чити Україну, її самобутність, неповторність та красу. То хто ж і чим славні академіки Левицькі?

Гравер Григорій Левицький

Саме від Григорія започатковується прізвище Левицький, бо він одружився з дворянкою Левицькою і змінив прізвище Ніс на Левицький. Це було зумовлено тим, що рід Носів свого часу зазнавав переслідувань за підтримку дій гетьмана Івана Мазепи. Ось як про це розповідається у статті «Велет науки» з посиланням на дослідження історика В. Б. Антоновича: «Після Полтавської баталії, коли мешканців Маячки було переслідувано за симпатії до Мазепи, підліток Григорій Ніс заховався у Київській академії, де, очевидно, із конспірації записався під іменем Левицького (як попович, себто з коліна Левитого)» [2].

Народився Григорій 1697 р. У Маячці проминули його дитячі роки; тут, граючись, робив перші спроби у малярстві і готувався до священницької діяльності. Та це й зрозуміло, адже його діди й прадіди були священниками однієї й тієї ж Михайлівської церкви у їхньому селі. Тому думати про щось інше, крім церкви, Григорій не мав навіть права. Його життя, можна сказати, було заздалегідь запрограмоване. Уже у 12 років хлопець став священником, але прослужив у цьому сані лише рік. Після цього в житті Григорія сталися зміни – він їде спочатку у Київ, де вступає до Києво-Могилянської академії, а потім у Польщу, де впродовж семи років навчається художнього ремесла. Саме у Польщі, у Вроцлаві, Григорій Левицький виконує свої перші графічні роботи, що засвідчують у ньому справжнього майстра. Твори, виконані нашим земляком у Польщі, – це здебільшого книжкові ілюстрації, що характеризуються високою художньою майстерністю та досконалим технічним виконанням.

Після повернення в Київ Григорія було призначено завідувачем Києво-Печерської друкарні. У цей період він робить низку граверних робіт, що мали високу оцінку в Києві, багатьох інших тодішніх європейських столицях. Створені ним образи святої Варвари, Ісуса Христа на хресті, ікони Божої Матері вражають довершеністю.

Григорій Левицький разом зі своїм сином Дмитром брав участь у розписі іконостасу Андріївської церкви в Києві, що явив собою справжнє диво, ніби зіткане зі світла й золота в лазурі.

До книги «Філософія Аристотеля» українського письменника Михайла Козачинського Григорій зробив ілюстрації. Одна з них – «Щитодержательниця», де велична красуня тримає геральдичний щит. Одяг грецької богині художник прикрасив українським орнаментом, а шию –

низкою коралів, зображено богиню на тлі дніпровських далей.

Практично всі твори гравера вражають великою людяністю, проникливістю, емоційністю образів, сміливими ракурсами, що іноді викликають асоціації з деякими творами Рембрандта. У порівняно невеликій спадщині Г. Левицького панує просвітительське уявлення про людську красу і її духовну сутність.

До Григорія Левицького в Україні не було штрихарів європейського рівня. Ні сучасні йому майстри, ані майстри пізнішого часу не змогли перевершити Григорія в художній майстерності і прагненні новаторства.

Досягнувши європейського визнання й достатку, Григорій Левицький несподівано для всіх повертається у Маячку, де його чекали дружина й чотири сини, і знову стає священником Михайлівської церкви. Досі збереглися перекази про те, як Григорій Кирилович правив службу і виголошував проповіді. Вони були настільки емоційними, глибокими і повчальними, що послухати їх приходили навіть із сусідніх сіл.

У свідомості багатьох поколінь творчість Григорія Левицького віддзеркалює все українське мистецтво XVIII ст.

Художник Дмитро Левицький

Цей академік належить до когорти митців, які становлять славу й гордість вітчизняної культури. Найвищі досягнення російської школи живопису XVIII ст. пов'язані з діяльністю саме цього художника. Його творчість є кульмінаційним етапом у розвитку тогочасного російського портрета. У книзі К. В. Бобріщева «Отчий край» для підтвердження цієї думки наводиться висновок, зроблений біографом Дмитра Левицького В. П. Горленком: «Красою робіт, своєю красною манерою він не слабший за найкращих французів – він перевершує їх реалізмом і почуттям правди...» [1, с. 425].

Народився Дмитро 1735 р. у Маячці. Тут зріс і отримав перші уроки малярства. У Маячці написав портрет свого батька – найкращу роботу, у якій досяг практично рембрандтівської сили й глибини.

У 18 років поїхав у Київ, де вступив до Києво-Могилянської академії, тієї, що закінчив і його батько. Після участі в розписі Андріївської церкви Дмитро покидає Київ і їде у Петербург. Там вступає до Академії мистецтв, після закінчення якої починає працювати художником. За порівняно короткий час написав більш як сто полотен, п'ять із яких (портрети графів Кокорінова, Строганова, Теплова, Уманського та купця Сезанова) було представлено на виставці разом із роботами відомих художників Бельського, Грота, Лосенка та інших. За портрет

Кокорінова, ректора Академії мистецтв, Дмитро Левицький отримав звання академіка.

Великий талант художника зуміла розгледіти Катерина II, у результаті чого Дмитро упродовж 25-ти років писав портрети всіх, хто цікавив царицю. Особливе місце займає і портрет самої Катерини на повний зріст, яку він показав у вигляді жриці, що спалює макові квіти на вівтарі біля підніжжя статуї Феміди. Алегоричний зміст цього твору пояснив сам художник: «...ее императорское величество ... жертвует драгоценным своим покоем для общего покоя...».

Найкращим полотном 70-х рр. XVIII ст. дослідники вважають портрет М. А. Дякової, майбутньої дружини графа Львова – російського архітектора й художника, друга Дмитра Левицького. Романтична історія їхнього таємного шлюбу (батьки не давали згоди на одруження і дізналися про цей шлюб лише через три роки), показує сильний характер та вміння відстояти і захистити свої почуття. Саме ці риси художник представив на портреті з великою переконливістю, зумівши розкрити багатство образу, натуру людини і її духовний світ. Спокійна, невимушена поза з ледь нахиленою головою вказує на мрійливість дівчини, робить її по-справжньому чарівною і привабливою.

Серед найкращих робіт художника – і портрет його доньки Агафії. Він зобразив її щасливою, у чеканні свого весілля. Картина відображає неповторну мить сімейної радості.

Серед видатних робіт пензлю Дмитра Левицького належать портрети доньок графа Воронцова, князя Олександра Павловича, майбутнього імператора Олександра I, французького просвітителя Дідро, статс-секретаря Катерини II Храповицького. Образи, створені художником, свідчать про невимушену поведінку, несхожість характерів, глибоку психологічну переконливість, розум, упевненість.

У 20-х роках XIX ст. Дмитро Григорович несподівано заслаб. За кілька місяців потому майже повністю втратив зір. Для художника це був смертельний удар, адже він був змушений залишити улюблену справу. Єдиною втіхою останніх днів Дмитра Левицького стала релігія. 1822 р. наш художник-земляк помер.

Історик, письменник Орест Левицький

На ще вищу ступінь суспільного визнання піднявся славний продовжувач роду Левицьких – Орест Іванович Левицький. Він став письменником, ученим-істориком, фольклористом, одним із найвизначніших дослідників минувшини, президентом Української академії наук. О. І. Левицький належав до поко-

ління українських істориків, яке мало вирішальну роль в утвердженні історії України як науки. Із його науковою діяльністю насамперед пов'язані розвиток архівної та археологічної справи в Україні, дослідження історії українського народу XVI – XVIII ст. Орест Іванович брав активну участь в українському національному русі, відстоюючи право свого народу на вільний розвиток мови й культури, на визволення простого люду від соціального і національного гноблення.

1998 р., у рік 150-річного ювілею науковця, у Будинку вчителя в Києві вперше відбулися прилюдні лекції про визначного, але маловідомого нашим сучасникам історика Ореста Івановича Левицького. Саме тоді прозвучали слова: «Люди, читайте Ореста Левицького, це український Декамерон».

Народився видатний учений 25 грудня 1848 р. у Маячці, тоді Кобеляцького повіту. Ще з дитячих літ мріяв стати священиком, як того хотіли і його батьки. Після закінчення Полтавської семінарії для нього як найкращого учня були відкриті двері духовної академії. Та все склалося зовсім по-іншому. Прагнучи заробити грошей, Орест їде у Веприк працювати репетитором дітей місцевого священика. Там випадково знайомиться з доцентом Київського університету Неметті. Ця зустріч кардинально змінює плани Ореста на майбутнє. Замість духовної академії він вступає в університет. «Я не знаю, як би склалася моя подальша доля, – писав згодом Левицький, – якби, не доведи Господи, трапилося так, що я тоді якимось чином не поїхав би у Веприк. Страшно навіть про це подумати...» [1].

Справді, цього уявити не можна, бо саме у Веприку Орест зустрівся і зі своєю любов'ю – майбутньою дружиною Софією Яцейко. Їхнє кохання було настільки сильним, піднесеним і щасливим, що вже через чотири місяці вони не уявляли подальшого життя одне без одного. Про це свідчать десятки дивовижно ніжних, сердечних листів Ореста до Софії і Софії до Ореста. Ось декілька рядків одного з листів батькам: «... якби ви знали, як ми люблю, чудово живемо. З кожним днем все тепліше і глибше любимо одне одного. І так підійшли наші натури, що ні в одні-сінькому пустячку ми ні на волосок не розходимося... який мій Орестик славний чоловік, яка я щаслива з ним, яка я рада, що вийшла за нього...» [1].

Любов і сімейне щастя удесятерили творчу енергію нашого земляка. Він брав участь у громадському житті, роботі студентських гуртків, займався художньою самодіяльністю.

Згодом займається науковою діяльністю – за висловом Михайла Грушевського, «...історико-філологічна наука стає для

нього не просто професією, а справою всього життя». Орест Левицький у пошуках архівних і фольклорних матеріалів об'їхав і обійшов усю Україну. На основі зібраного матеріалу надрукував фундаментальну працю «Очерки внутренней истории Малоросии во второй половине XVII века».

Після написання цієї роботи Левицький влаштовується на посаду діловода «Временной комиссии для издания древних актов при генерал-губернаторе» та отримує призначення учителем латинської мови четвертої Київської гімназії. Своєю археографічною діяльністю у складі Комісії він розпочав із видання важливого історичного джерела XVII ст. – «Літопису Самовидця» з ґрунтовною розвідкою «Опыт исследования о летописи Самовидца», що стосувалася автора, часу та місця написання літопису. У 1897–1898 рр. О. Левицький підготував друге видання фундаментальної праці у трьох томах: «Памятники, изданные Киевскою комиссией для разбора древних актов», де вміщено документи для вивчення історії України XVI–XVIII ст. Учений також досліджував родинне право, родинні стосунки та звичаї в Україні. Його наукова спадщина становить понад 200 робіт. На основі історичних наукових розвідок письменник написав цілу низку художніх творів, зокрема, автобіографічний твір «Моя початкова школа», повісті «Нехворощанської сотник» та «Орельський пустельник», «Пан Синюта», «Несподіваний шлюб».

19 грудня 1919 р. Ореста Левицького було обрано заступником президента, а 27 березня 1922 р. – третім президентом Української академії наук. Через два місяці потому він виїхав у справах у Драбів (нині Черкаської області) для проведення польових досліджень, а заодно планував відвідати сина Миколу, який там працював. Тут з Орестом Левицьким стався нещасний випадок. Він послизнувся на мокрій, холодній весняній дорозі, упав і через сильне охолодження захворів на запалення легенів. 9 травня 1922 р. несподівано для всіх Орест Іванович помер. Похований у с. Митлашівці Драбівського району на Черкащині.

Педагоги та учні Маячківської школи, громадськість села й району свято беруть пам'ять про своїх славних земляків – академіків Григорія, Дмитра та Ореста Левицьких. У грудні 2008 р. в селі урочисто відзначили 160-річчя від дня народження третього президента Української академії наук Ореста

Івановича Левицького. Із цієї нагоди територіальна громада села одержала вітання від президента Національної академії наук України Бориса Патона, де говориться: «Від імені Національної академії наук України і від себе особисто щиро і сердечно вітаю громаду с. Маячка зі 160-літтям від дня народження видатного земляка – вченого-історика, археографа, етнографа, дослідника українського звичаєвого права, організатора науки, президента Української академії наук, академіка Ореста Івановича Левицького».

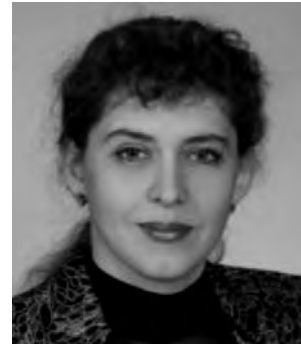
Академік О. І. Левицький зробив визначний внесок у розвиток історичної науки, археографії, джерелознавства. Його численні праці з історії України XVI–XVIII ст., дослідження народного побуту, звичаєвого права, церковно-релігійних рухів і донині зберігають свою наукову і довідково-інформаційну цінність. Бажаю вам щастя, добра, усього найкращого».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобрищев К. В. Отчий край / К. В. Бобрищев // Полтава : Дивосвіт. – 2002. – 800 с.
2. Велет науки / Новосанжарська районна газета «Світлиця». – 20 грудня. – 2008.
3. Горленко В. П. Дмитро Левицький / В. П. Горленко; пер. Савицької М. – Полтава, 1919.
4. Грушевський М. Орест Левицький / М. Грушевський. Кн 1/2. – Україна, 1924.
5. Мокляк В. О. Академік О. І. Левицький і Полтавщина / В. О. Мокляк / 100-річчя Полтавського краєзнавчого музею : матеріали ювілейної наукової конференції. – Полтава, 1991. – Частина 3: Краєзнавство Полтавщини. – С. 46–48.
6. Сарбей В. Г. Академік УАН Орест Іванович Левицький (1848–1922 рр.) : Життєпис, бібліографія його праць і праць про нього / В. Г. Сарбей, Л. Г. Москвич. – К., 1998. – 151 с.
7. Сарбей В. Г. Учений з роду Левицьких / В. Г. Сарбей, Л. Г. Москвич // Наука і суспільство. – 1990. – № 6. – С. 27–32.
8. Утевська П. Нива для сіяча / П. Утевська, Д. Горбачов // Новосанжарська районна газета «Прапор». – 23 листопада 1996 р., 14 грудня 1996 р., 4 січня 1997 р.

Цитувати: Романець Г. О. Академіки з давнього роду священиків / Г. О. Романець // Постметодика. – 2016. – № 2. – С. 41–44.

© Г.О. Романець, 2016. Стаття надійшла в редакцію 29.06.2016 ■

УДК 37: 001 (031) (083.13) (477.53)

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ТА ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ ДО ШОСТОГО ТОМУ «ОСВІТА І НАУКА» «ПОЛТАВІКИ – ПОЛТАВСЬКОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ»

*С. Ф. Клепко, З. В. Резніченко,
Р. Л. Гавриш, Л. В. Литвинюк*

У другому виданні методичних рекомендацій, розроблених на допомогу авторам і усім причетним до підготовки, редагування та оформлення статей до шостого тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії», ураховано пропозиції авторів статей щодо їх змісту.

Ключові слова: автор, вимоги, освіта, наука, статті, енциклопедія, «ПОЛТАВІКА».

Клепко С. Ф., Резніченко З. В., Гавриш Р. Л., Литвинюк Л. В.
Во втором издании методических рекомендаций, разработанных в помощь авторам и всем причастным к подготовке, редактированию и оформлению статей к шестому тому «Образование и наука» «ПОЛТАВИКИ – Полтавской Энциклопедии», учтены предложения авторов статей относительно их содержания.

Ключевые слова: автор, требования, образование, наука, статьи, энциклопедия, «ПОЛТАВИКА».

Klepko S. F., Reznichenko Z. V., Havrysh R. L., Lytvyniuk L. V. Methodological Recommendation on Preparation and Formation of the Articles of the Sixth Volume “Education and Science” “POLTAVIKA – Encyclopedia of Poltava”

In the second edition of the methodological recommendations which are written in order to help authors and all involved in preparation, correction and formatting articles of the sixth volume “Education and Science” «POLTAVIKA – Encyclopedia of Poltava» propositions of the articles’ authors concerning their content are taken into account.

Keywords: author, requirements, education, science, articles, encyclopedia, POLTAVIKA.

Клепко Сергій Федорович, доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії і економіки освіти, проректор із наукової роботи Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського;

Резніченко Зоя Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогічної майстерності ПОІППО;

Гавриш Римма Леонідівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту освіти ПОІППО;

Литвинюк Людмила Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії і економіки освіти ПОІППО.

«ПОЛТАВІКА – Полтавська Енциклопедія» видається під егідою Центру дослідження історії Полтавщини Полтавської обласної ради (голова редакційної колегії – історик-краєзнавець, педагог, член Національної спілки краєзнавців України, заслужений учитель України О. А. Білоусько). «Полтавіка» є регіональною енциклопедією за характером інформації та науково-популярним виданням – за цільовим і читацьким призначенням. Покликання Полтавської Енциклопедії – у доступній формі репрезентувати найсучасніші знання тієї чи іншої галузі полтавознавства, виконуючи довідково-інформаційну, освітню, культурологічну функції.

У другому виданні методичних рекомендацій, розроблених на допомогу авторам і усім причетним до підготовки, редагування та оформлення статей до шостого тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії», враховані пропозиції авторів статей щодо їх змісту, усунуено неточності.

При виникненні питань стосовно підготовки статей та подання матеріалів у них, що не розкриваються у пропозованих рекомендаціях, рекомендуємо орієнтуватися на *Методичні рекомендації з підготовки, редагування та оформлення статей до Великої української енциклопедії (проект) / за ред. д.і.н., проф. Киридон А. М. – К. : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2015. – 120 с., які створено з метою презентації концепції Великої української енциклопедії, її нормативно-правової бази та для докладного ознайомлення з вимогами щодо написання енциклопедичних статей.*

Будь-яка енциклопедія – це систематизований довідник, у якому декілька тисяч статей повинні бути взаємопов'язані, тією чи іншою мірою доповнюючи й розвиваючи одна одну. Статті в енциклопедіях поділяються на декілька типів: статті-огляди, статті-довідки, статті-тлумачення (містять лише дефініцію, а в разі запозичення слова з іншої мови – його етимологію) і статті-посилання (відсилають користувача до іншого терміна). Статті-огляди та статті-довідки, що різняться лише обсягом, є визначальними для енциклопедії; вони містять основну інформацію з розглядуваного питання: виклад наукової теорії, хронологію історичних подій, географічні, біографічні, статистичні відомості тощо.

У пропозованих рекомендаціях представлено типові схеми однорідних за характером статей. Необхідно якомога

ретельніше дотримуватися порядку наведення відомостей у статтях, що сприятиме прискоренню редакційного опрацювання матеріалу.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Принципи формування Словника гасел (заголовків) статей

Словник гасел – це перелік (реєстр) назв статей, які передбачається включити у довідкове видання.

Гасла об'єднані в чотири блоки: чинні навчальні заклади; історичні нариси розвитку освіти; персоналії: інформація про вчителів і педагогічні династії; відомості про освітні інституції (дошкільні, загальноосвітні, позашкільні, професійно-технічні), процеси, явища в історії освіти області, педагогічну періодику тощо.

Усі статті розміщено за базовим принципом – алфавітним, а також адміністративно-територіальним (місто, район, об'єднана територіальна громада) та структурно-тематичним (дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійна). Тому відомості про персоналії, династії, важливі події, явища потрібно шукати за алфавітом, а інформацію про заклади освіти – за районами, містами, об'єднаними територіальними громадами; у статтях про заклади освіти міст гасла розташовуються за порядковими номерами.

Окрім цього, гасла формулюються таким чином, що якнайстишліше визначає тему, поняття, предмет інформації. Якщо назва статті складається з декількох слів, то на перше місце ставиться, як правило, те слово, яке несе в собі логічний наголос і виражає специфічний зміст статті. Наприклад:

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА на Полтавщині.

Прізвища, згадані в статті, наводяться з іменами та по батькові (або ж з іменами, якщо немає історичної традиції вживання форми по батькові), які ставляться перед прізвищем.

Якісні зміни у будь-якій сфері обов'язково супроводжуються переглядом її *термінологічного апарату*. Не є винятком і «ПОЛТАВІКА – Полтавська Енциклопедія». Тому авторам статей необхідно звертати особливу увагу на правильність застосування тих чи інших термінів. При цьому слід орієнтуватися на першоджерела, чинне законодавство України з питань освіти і науки та інші документи, у яких наводяться тлумачення тих чи інших термінів (глосарій).

Автори енциклопедичних статей

несуть відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, автентичність цитат, посилань на джерела; їх зміст відображає, головним чином, позицію автора.

1.2. Стиль викладу енциклопедичних статей

При написанні енциклопедичної статті потрібно неухильно дотримуватися наукового стилю (зокрема його підвиду – науково-довідкового). Таким чином, виклад фактичного матеріалу повинен відзначатися об'єктивністю, науковістю та чіткою логічною послідовністю.

Щоб зрозуміти нюанси цього стилю, перед початком роботи над статтею доцільно ознайомитися з аналогічними публікаціями, вміщеними в інших енциклопедіях чи довідкових виданнях, наприклад, на сайті «Велика українська енциклопедія» – <http://vue.gov.ua/>, «ПОЛТАВІКА» – <http://history-poltava.org.ua>) тощо.

2. ОПИС ТИПОВИХ СХЕМ СТАТЕЙ

2.1. Стаття про педагога, діяча народної освіти

2.1.1. Загальні положення

«ПОЛТАВІКА – Полтавська Енциклопедія» міститиме статті про:

– діячів народної освіти, яким належить значна роль в історії національної освіти, життя та педагогічна діяльність яких пов'язані з Полтавщиною;

– учителів, педагогічних, науково-педагогічних працівників, удостоєних звань «народний», «заслужений», членів національних спілок (письменників, художників, краєзнавців, творчих спілок), відзначених високими державними нагородами, преміями), учителів – майстрів спорту України та ін.;

– педагогічні (науково-педагогічні) династії;

– явища, процеси та події в освіті і науці;

освітні періодичні видання, видавництва;

– педагогічну термінологію, що використовувалася чи використовується в навчальних закладах та управлінні освітою;

– напрями педагогічної освіти, методики і технології, що застосовувалися й нині використовуються у педагогічній діяльності тощо.

2.1.2. Оформлення гасел

Гасло (заголовок) – прізвище, ім'я, по батькові / друге ім'я (у статті про зару-

біжного педагога наводять також оригінальне написання прізвища). Дата і місце народження (для тих, хто відійшов у засвіти, – дата і місце смерті; місце, де поховано особу).

Якщо людина народилася і померла за юліанського календаря, то спершу зазначаються дати юліанського календаря, а далі в дужках – григоріанського. В Українській Народній Республіці григоріанський календар було введено з 16.02.1918 р., цей день став вважатися як 01.03.1918 р. У Росії цей календар введено 1918 р. декретом Ради Народних Комісарів, згідно з яким після 31.01.1918 р. слідувало 14.01.1918 р. Якщо якісь із цих елементів не відомі, то їх не наводять.

Назва персонального гасла подається за зразком і розміщується за алфавітом. Дефініція: державна належність та / або національність; основна галузь роботи або спеціальність; почесні звання; учений ступінь або звання (із зазначенням року присвоєння).

Наприклад:

СКОВОРОДА Григорій Савич (22.11/3.12.1722, с. Чорнухи, тепер смт Полтавської області 29.10/9.11.1794, с. Пан-Іванівка, тепер Сквородинівка Золочівського р-ну Харківської обл.) – український філософ-просвітник, богослов, поет і музикант.

Або

... – доктор історичних наук (2001), професор (2008); член-кореспондент НАН України; академік Академії педагогічних наук УРСР (1964); член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України (2009).

2.1.3. Інформація про родинне оточення, батьків

...народився у родині селян-бідняків; із багатодітної сім'ї морського офіцера і вчительки; народився в стародавній дворянській родині, яка вела свій родовід від козацької старшини; із сім'ї робітників.

2.1.4. Освіта

Наприклад:

...вихованець Ніжинської гімназії (1844–1849). Навчався на історико-філологічному факультеті Університету святого Володимира у Києві (1851–1855).

2.1.5. Трудова діяльність

Основні етапи педагогічної та наукової діяльності за спеціальністю; керівна або організаційна діяльність у галузі освіти та культурно-освітньої роботи.

2.1.6. Основні праці з науково-педагогічних, методичних і організаційних

питань народної освіти та їх характеристика

чий навчальний, загальноосвітній, поза-шкільний)

2.1.7. Нагороди і премії (із зазначенням року)

Наприклад:

...Герой України (2002), орден ..., медаль, відзнака «Іменна вогнепальна зброя», почесне звання України (народний учитель України, заслужений учитель України, заслужений працівник освіти України, заслужений працівник фізкультури і спорту України), Державна премія України, Президентська відзнака.

2.1.8. Література

а) найважливіші праці діяча (якщо їх багато, то наводяться найголовніші з них) – наводяться після скорочення – «Пр.»;

б) праці про нього (статті, нариси, інші відомості), зокрема архівні джерела, використані при підготовці статті. Якщо щодо тієї чи іншої персоналії є особовий фонд або вона залишила по собі цінні рукописи, неопубліковані спогади, то може бути зазначено й таку частину довідкового апарату.

2.1.9. Додатки (портрет)

2.1.10. Зовнішнє оформлення авторського оригіналу статті

Біографічні статті мають обсяг до 3-х повних сторінок тексту формату А4, друкуються українською мовою у редакторі MS Word for Windows 97–2003; шрифт Times New Roman (кегель 14 пунктів); міжрядковий інтервал – полуторний.

2.2. Стаття про педагогічну (науково-педагогічну) династію

2.2.1. Оформлення гасел

Гасло (заголовок) – прізвище засновника у множині, район (місто) Полтавської області, кількість поколінь династії та сумарний педагогічний стаж.

Наприклад:

РУДАКОВИ – педагогічна династія Чутівського району, складається із трьох поколінь, сумарний педагогічний стаж – 200 років.

2.2.2. Прізвище, ім'я, по батькові засновника

Інформація подається згідно з вимогами до біографічних статей.

2.2.3. Прізвища, ім'я та по батькові представників династії

Відомості про них подаються згідно з вимогами до біографічних статей.

2.3. Стаття про заклад освіти (дитя-

2.3.1. Загальні положення

Енциклопедичні статті будуть присвячені становленню та розвитку окремих закладів освіти в районах і містах, об'єднаних територіальних громадах області.

2.3.2. Оформлення гасел

Гасло (заголовок) спочатку подається скорочено, потім вказується нинішня (станом на 1.01.2016 або остання офіційна назва на час закриття), далі подається перелік усіх офіційних назв за час функціонування. Зразок назви загальноосвітніх навчальних закладів: у містах – за порядковими номерами: школа № 3, школа № 4 тощо.

Наприклад:

МИРГОРОД м. ШКОЛА № 7. – Миргородська загальноосвітня школа I–III ступенів № 7 Миргородської міської ради Полтавської області.

У сільській місцевості заголовок статті та відомості про освітній заклад планується описувати за таким зразком:

КОБЕЛЯЦЬКИЙ район. БРОДЩИНСЬКА ШКОЛА. – Бродщинська загальноосвітня школа I–II ступенів Кобеляцької районної ради [Сагайдачний А. І.].

2.3.3. Дефініція

Сутнісні характеристики діяльності.

2.3.4. Місце розташування (адреса) навчального закладу

Наприклад:

Кобеляцький район, с. Бродщина, вул. Шкільна, 31.

2.3.5. Історія навчального закладу

Для чинних – дата заснування, для тих, що не діють, – роки функціонування, етапи реорганізації, будівля, фундатори (засновники), керівники, вчителі (знакові постаті), вчительські династії, учні, видатні випускники.

2.3.6. Сучасна характеристика навчального закладу

Кадрове забезпечення, особливості роботи, результативність роботи, досягнення.

2.3.7. Література

2.3.8. Додатки

Документи, фотоматеріали. Кількість фото – не більше ніж п'ять.

2.3.9. Зовнішнє оформлення авторського оригіналу статті

Обсяг тексту таких статей – до дев'яти повних сторінок тексту формату А4 українською мовою в текстовому редакторі MS Word for Windows (версія не нижча від 6.0); шрифт Times New Roman (кегель 14 пунктів); міжрядковий інтервал – 1,5. Текст урізноманітнюватимуть ілюстрації, схеми, мапи, таблиці.

2.4. Стаття про професійно-технічні заклади освіти та ВНЗ

2.4.1. Оформлення гасел

Гасло (заголовок) спочатку подається скорочено, потім вказується теперішня (на 1.01.2016 року або остання офіційна назва на час закриття) далі подається перелік усіх офіційних назв за весь час функціонування.

2.4.2. Дефініція (за якими напрямками ведеться підготовка кадрів)

2.4.3. Місце розташування та наявність філій

2.4.4. Історія навчального закладу

Для чинних – час заснування, для тих, що не діють, – роки функціонування; етапи реорганізації, будівля, фундатори, керівники, вчителі (знакові постаті), педагогічні династії, учні, видатні випускники.

2.4.5. Структура

Факультети, відділення, філіали, інститути, кафедри, докторантура, аспірантура тощо.

2.4.6. Кількість учнів (студентів) і викладачів

2.4.7. Сучасна характеристика навчального закладу

Характеристика діяльності структурних підрозділів, що здійснюють підготовку, кадрове забезпечення; особливості роботи, досягнення.

2.4.8. Видатні науковці. Наукові школи

2.4.9. Наукова діяльність, видання, конференції тощо

2.4.10. Література

2.4.11. Додатки

Документи, фотоматеріали. Кількість фото – не більше ніж п'ять.

2.5. Стаття про музей освітнього закладу

2.5.1. Оформлення гасел

Гасло (заголовок) спочатку подається скорочено, потім вказується теперішня (на 1.01.2016 року або остання офіційна назва на час закриття), далі подається перелік усіх офіційних назв за весь час функціонування.

2.5.2. Дефініція (основний напрям діяльності)

Наприклад: історичний, літературний, художній, меморіальний тощо.

2.5.3. Розташування (включно з філіалами)

2.5.4. Історична довідка

2.5.5. Характеристика фондів (кількісна, якісна, за походженням, автори досліджень, збирачі колекцій)

2.5.6. Характеристика приміщення (насамперед історико-архітектурних або культурних пам'яток)

2.5.7. Характеристика експозиції

Автори, тематика, наповнення, загальна оцінка.

2.5.8. Особливості функціонування, наукової роботи, аудиторії (контингент відвідувачів)

2.5.9. Статистичні дані

Відвідуваність, обсяг фондів, площа експозиції, кількість і характеристика наукових розробок (станом на 1.01.2016).

2.5.10. Місце музею в українській та світовій культурі

Найвідоміші керівники музею та видатні персоналії, які були з ним пов'язані.

2.5.11. Література

2.5.12. Додатки

Документи, фотоматеріали. Кількість фото – не більше ніж п'ять.

2.5.13. Зовнішнє оформлення авторського оригіналу статті

Обсяг тексту статей – до дев'яти повних сторінок тексту формату А4 українською мовою в текстовому редакторі MS Word for Windows (версія не нижча від 6.0); шрифт Times New Roman (кегель 14 пунктів); міжрядковий інтервал – 1,5. Текст урізноманітнюватимуть ілюстрації, схеми, мапи, таблиці.

2.6. Стаття про періодичне видання

2.6.1. Оформлення гасел

Гасло (заголовок) статті-довідки спочатку подається скорочено, потім вказується теперішня (на 1.01.2016 року або остання офіційна назва видання), для іншомовних видань – в українській транскрипції, після неї у дужках – назва мовою оригіналу і переклад. У разі перейменування зазначають також інші назви (з датуванням).

2.6.2. Дефініція: тип видання

Наприклад:
газета, журнал, альманах, збірка праць тощо.

2.6.3. Дата й місце заснування**2.6.4. Головний редактор**

На момент заснування та часу підготовки статті.

2.6.5. Періодичність

Для видань, що вже не виходять – роки випуску і, за потреби, – кількість випущених номерів / томів.

2.6.6. Мова видання (якщо це не впливає з попередньої інформації)

2.6.7. Науковий або суспільно-політичний напрям видання; тематика

Для видань, що мали вагомий роль у суспільному і науковому житті, – коротка історична довідка (ім'я засновника, головного редактора; участь у створенні того чи іншого видання видатних громадських діячів, учених, письменників, художників та ін.).

2.6.8. Тираж (наклад). Поширеність. Коло читачів

2.6.9. Література**2.6.10. Додатки**

Документи, фотоматеріали. Кількість фото – не більше ніж п'ять.

2.6.11. Зовнішнє оформлення авторського оригіналу статті

Обсяг тексту статей – до дев'яти повних сторінок тексту формату А4 українською мовою в текстовому редакторі MS Word for Windows (версія не нижча від 6.0); шрифт Times New Roman (кегель 14 пунктів); міжрядковий інтервал – 1,5. Текст урізноманітнюватимуть ілюстрації, схеми, мапи, таблиці.

2.7. Стаття про розвиток і стан освіти району, міста, області

2.7.1. Оформлення гасел

Гасло (заголовок) статті-огляду утворюється за назвою адміністративно-територіальної одиниці.

Наприклад:

МИРГОРОД місто.

2.7.2. Історико-географічна довідка

Короткий історичний нарис про район (місто), населення, площу, густоту населення.

Наприклад:

МИРГОРОД, місто обласного значення у Полтавській області, адміністративний центр Миргородського району. Миргород було засновано у XII–XIII століттях як сторожовий пункт східної околиці Київської Русі. Перші згадки про Миргород датуються XVI ст. ... Населення 41 267 (1 серпня 2012), площа 19 км², густота населення 2 168 осіб/км² ... У місті працює 7 загальноосвітніх шкіл I–III ступенів; 2 профільно-технічні училища; 6 дошкільних навчальних закладів; 4 позашкільні заклади, підпорядковані відділу освіти Миргородської міської ради.

2.7.3. Мережа освітніх закладів району (міста, області)

Статистичні дані про всі заклади, що діяли в територіальних межах району (міста). Про освітні заклади, що припинили існування, якщо немає змоги підготувати окремі енциклопедичні статті, варто подавати відомості в історичному нарисі.

2.7.4. Література**2.7.5. Додатки**

Документи, фотоматеріали. Кількість фото – не більше ніж п'ять.

2.7.6. Зовнішнє оформлення авторського оригіналу статті

Обсяг тексту статей – до дев'яти повних сторінок тексту формату А4 українською мовою в текстовому редакторі MS Word for Windows (версія не нижча від 6.0); шрифт Times New Roman (кегель 14 пунктів); міжрядковий інтервал – 1,5. Текст урізноманітнюватимуть ілюстрації, схеми, мапи, таблиці.

2.8. Принципи (порядок) розміщення в енциклопедії статей про заклади освіти у межах територіально-адміністративних одиниць

Після статті-огляду про розвиток і стан освіти району, міста, області (див. 2.5) окремо розміщується інформація про освітні заклади (див. п. 2.3) відповідно до структури та рівнів освіти: дошкільна, загальна середня, позашкільна, професій-

но-технічна, що знаходиться у межах визначених територіально-адміністративних одиниць.

Наприклад, енциклопедичні гасла про освітні заклади м. Миргорода подаються таким чином:

МИРГОРОД м. ДНЗ № 2. – Дошкільний навчальний заклад № 2 «Оленка» комбінованого типу Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ДНЗ № 5. – Дошкільний навчальний заклад № 5 «Сонечко» загального розвитку Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ДНЗ № 7. – Дошкільний навчальний заклад № 7 «Яблунька» загального розвитку Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ДНЗ № 11. – Дошкільний навчальний заклад № 11 «Теремок» комбінованого типу Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ДНЗ № 12. – Дошкільний навчальний заклад № 12 «Світлячок» загального розвитку Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ГЕЛІКОН – Миргородський НВК (ДНЗ – ЗНЗ) «Гелікон» Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ГІМНАЗІЯ ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА. – Миргородська гімназія імені Т. Г. Шевченка Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. СПЕЦШКОЛА-ІНТЕРНАТ ДЛЯ СЛАБОЧУЮЧИХ ДІТЕЙ. – Миргородська спецшкола-інтернат для слабочуючих дітей Головного управління освіти і науки Полтавської облдержадміністрації.

МИРГОРОД м. ШКОЛА № 1. – Миргородська загальноосвітня школа № 1 I–III ступенів імені Панаса Мирного Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ШКОЛА № 3. – Миргородська загальноосвітня школа I–III ступенів № 3 Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ШКОЛА № 5. – Миргородська спеціалізована школа I–III ступенів № 5 Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ШКОЛА № 7. – Миргородська загальноосвітня школа I–III ступенів № 7 Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ШКОЛА № 9. – Миргородська загальноосвітня школа I–III ступенів № 9 імені Івана

Андрійовича Зубковського Миргородської міської ради Полтавської області.

МИРГОРОД м. ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКА СПОРТИВНА ШКОЛА.

МИРГОРОД м. СТАНЦІЯ ЮНИХ ТЕХНІКІВ.

МИРГОРОД м. СТАНЦІЯ ЮНИХ ТУРИСТІВ.

МИРГОРОД м. ЦЕНТР ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.

МИРГОРОД м. ЦЕНТР ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.

МИРГОРОД м. ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНЕ УЧИЛИЩЕ № 44.

МИРГОРОД м. ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВИЙ КОЛЕДЖ.

2.9. Оформлення літератури

Посилання на джерела оформлювати згідно з вимогами ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» («ВАКівські вимоги»).

2.10. Оформлення текстів статей

Тексти статей необхідно друкувати на аркушах білого паперу (формат А4) в текстовому редакторі MS Word for Windows 97-2003; шрифт TimesNewRoman (кегль 14 пунктів); міжрядковий інтервал – 1,5. Усі береги – по 20 мм без відступів зліва. Слова мають бути розділені лише одним проміжком (інтервалом) без використання примусового чи ручного переносу. Нумерація сторінок не проставляється автоматично, бажано пронумерувати кожну сторінку внизу у правому куті олівцем вручну. Скановані матеріали не приймаються.

2.11. Оформлення додатків до статей

Оскільки окремі статті «ПОЛТАВІКИ» передбачається доповнювати *документами чи фотографіями*, то до статей, що стосуються персоналій, історії та діяльності окремих установ, організацій, фахових періодичних видань, бажано додавати ілюстративні матеріали (портрети освітян, обкладинки часописів, фото фасадів будівель навчальних закладів, їхніх інтер'єрів, логотипи чи емблеми установ тощо). Зображення можуть бути і кольоровими, і чорно-білими.

Електронні версії цих матеріалів подаються *окремими файлами* у форматах TIFF/JPG/JPEG із роздільною здатністю не менше ніж 300 dpi.

До всіх фотографій необхідно зробити *підписи* за схемою:

назва файлу з ілюстрацією, лаконічні пояснення до неї, а саме: хто/що зображено (якщо група осіб – із переліком

зліва направо); де саме й коли відбувалася зафіксована подія; рік, коли зроблено знімок (якщо немає точних відомостей, зазначається орієнтовна дата, напр.: 1950-ті роки);

Список «Підписи до ілюстрацій» розміщують після статті, до якої вони відносяться. Назви файлів у списку мають відповідати назвам зображень.

2.12. Оформлення відомостей про авторів

Наприкінці кожної статті, незалежно від її обсягу, обов'язково слід подавати: прізвище, ім'я, по батькові (повністю) автора статті, посаду і офіційну назву установи, де він працює, контактний номер телефону та електронну адресу (e-mail) з обов'язковим зазначенням дати (число, місяць, рік). Якщо авторів декілька, то всі ці дані вказуються щодо кожного з них.

2.13. Порядок подання матеріалів у ПОІППО

Тексти статей для «ПОЛТАВІКИ» подаються в друкованому та електронному вигляді (обидва варіанти мають бути ідентичними) у строгій відповідності до «Методичних рекомендацій з підготовки та оформлення статей до шостого тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії» та «Словника гасел», затверджених науково-редакційною радою Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського, що знаходяться на сайті інституту за адресою: <http://poippo.pl.ua/pp/proekty-poippo-istoryko-kraieznavchyi-proekt-istoriia-osvity-i-nauky-poltavshchynu>.

Друковані примірники статей для «ПОЛТАВІКИ», завірені особистими підписами авторів і керівників закладів освіти, подаються методисту відділу гуманітарних та мистецьких дисциплін Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти за адресою: вул. Соборності (Жовтнева), 64-ж із супровідними листами від начальників органів управління освіти райдержадміністрацій, міськвиконкомів, об'єднаних територіальних громад та обов'язковим переліком підготовлених статей.

Електронні копії завантажуються у спеціальну папку на Яндекс-диску, що відповідає назві району (міста, ОТГ) за наданим координатором проекту у ПОІППО посиланням. Для кожної статті у межах цієї папки створюється окрема папка, яка авторизується відповідно до назви енциклопедичної статті кирилицею із заміною «і» на «и».

Наприклад:

У папці «КРЕМЕНЧУК» створюється додаткова папка «Школа_5_прізвище автора». У неї завантажуються матеріали до статті – текстовий файл і додатки.

ДОДАТКИ

Додаток 1

ВРАЗИ БІОГРАФІЧНИХ СТАТЕЙ

КОЛЯДА Сергій Федорович (07.12.1957, село Коляди Шишацького району) – математик, видатний учень Пришибської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів (1965–1972). Доктор фізико-математичних наук (2005).

Закінчив Київський університет (1980). Відтоді працював на Київському заводі «Червоний екскаватор»; 1985–87 – в Інституті гідробіології АН УРСР; від 1987 – в Інституті математики НАНУ (обидва – Київ); від 2006 – провідний науковий співробітник. За сумісництвом від 2007 – професор кафедри алгебри та математичної логіки Київського університету. Президент Київського математичного товариства (від 2006). Основні напрями наук. досліджень – топологічна динаміка та маловимірні динамічні системи: мін. та трикутні відображення, функціонування оболонки динамічних систем, теорія хаосу й топологічна ентропія. Заклав основи теорії трикутних неперервних відображень; розв'язав проблему Ауслендера; проблему про існування проксимальних, але не асимптот. пар точок (пар Лі-Йорка) у системах із додатковою ентропією; запропонував аксіоматичне означення топології ентропії та топології хаосу для неперервних відображень відрізка. Держ. премія України в галузі н. і т. (2010); автор понад 50 наукових праць, зокрема посібника «Топологічна динаміка: мінімальність, ентропія та хаос».

Література: Пр.: On dynamics of triangular maps of the square // Ergodic Theory and Dynamical Systems. 1992. Vol. 12; Dynamics of One-Dimensional Maps. Dordrecht, 1997; On Li–Yorke pairs // Journal für die Reine und Angewandte Mathematik. 2002. Bd. 547 (співавт.); Чутливість Лі-Йорка та інші концепції хаосу // УМЖ. 2004. Т. 56, № 8; Functional envelope of a dynamical system // Nonlinearity. 2007. Vol. 20, № 9 (співавт.); Proper minimal sets on compact connected 2-manifolds are nowhere dense // Ergodic Theory and Dynamical Systems. 2008. Vol. 28 (співавт.).

Горбачук В. І. Коляда Сергій Федорович / В. І. Горбачук // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2014. – Т. 14. – С.141.

ПЕТРЕНКО Василь Сергійович (13 (14?).01.1925, с. Петренки, Шишацького району – 18.01.1975, с. Першотравневе Шишацького району) – український історик і педагог. Директор Гоголівської загальноосвітньої школи I–III ступенів ім. М. В. Гоголя (роки ?). Доктор історичних наук (1972).

Народився 13 січня 1925 року в селі Петренки (нині Першотравневе) Шишацького району Полтавської області. До війни на відмінно закінчив Шишацьку середню школу. З 1941 року на фронті. За бойові заслуги нагороджений орденом Вітчизняної війни і медалями. Після війни закінчив історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, працював учителем, директором Гоголівської семирічної школи Шишацького району, а потім директором Орданівської середньої школи Диканського району Полтавської області. Певний час жив на вулиці Купріяна Тутки у Шишаках, звідки походить і його дружина Меланія Леонтіївна Тутка (1926–2009), шкільна вчителька географії.

У 1963 році вступив на стаціонар аспірантури в Інститут історії України НАН України. Під час навчання жив у аспірантському гуртожитку на бульварі Вернадського в одній кімнаті з поетом Василем Стусом, який навчався в аспірантурі в ті ж роки. 1965 року захистив кандидатську дисертацію «Зростання культурно-технічного рівня колгоспного селянства Української РСР (1953–1961)». Після закінчення аспірантури залишився жити з дружиною і донькою в Києві, де він отримав квартиру в Академмістечку на вулиці Доброхотова, будинок 10.

Надалі працював у Інституті історії України. У 1972 році у Львові захистив докторську дисертацію «Колгоспне селянство Української РСР (1951–1970). (Зміни в складі, умовах праці і житті)». Був науковим керівником захищеної у 1975 кандидатської дисертації А. А. Кондрацького, майбутнього голови Київського товариства політв'язнів та жертв репресій, засновника альманаху «Часопис київського політрепресанства». Помер 18 січня 1975, відвідуючи матір у рідних Петренках (причина смерті – інфаркт міокарда). Похований у Шишаках на кладовищі Ломиковського. Згодом його вдова Меланія Леонтіївна повернулася в Шишаки, де померла у 2009 році. Донька, онуки та правнуки В. С. Петренка живуть у Києві.

Наукова діяльність. Автор понад 50 монографій і брошур та більше ніж сотні статей у журналах і збірниках із

проблем історії та педагогіки. Дисертації та значна частина публікацій В. С. Петренка присвячені розвитку селянства України. Інший напрям його діяльності – педагогіка, зокрема методика позакласної роботи. Найбільш відома праця В. С. Петренка із цієї тематики – «Методика позакласної роботи з історії» (1973). В. С. Петренко також співавтор книг «Видатні радянські історики» (1969), «Киевские самолетостроители» (1970), «Історія Української РСР» (8-й том, 1979) та багатьох інших.

Літ.: Пр. Петренко В. С. Історико-краєзнавча позакласна робота в школі. – Київ : Радянська школа, 1962. – 130 с.; Петренко В. С. Колхозное крестьянство Украинской ССР в 1951–1970 гг. / автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора наук. – Львов, 1972. – 61 с.; Петренко В. С. Методика позакласної роботи з історії. – Київ : Радянська школа, 1973. – 144 с.; Гуржій І. О., Петренко В. С. Видатні радянські історики. – Київ : Радянська школа, 1969. – 246 с.; Степанченко В., Петренко В. Киевские самолетостроители. – Киев : Из-во политической литературы Украины, 1970. – 367 с.; Історія Української РСР. Том 8: книга перша, книга друга / гол. ред. Ю. Ю. Кондуфор – Київ : Наукова думка, 1979. – 390 с.; Шишаччина: історико-краєзнавчий, біографічний довідник // гол.ред. Магда В. І. – Шишаки, 1999. – 186 с. Магда В. І. Шишаки – перлина на Пслі. Історико-краєзнавчий нарис-путівник. – Шишаки, 2006. – 161 с.

Додаток. Портрет В. С. Петренка.

ОЛЕКСЕНКО Олександр Васильович (22.03.1958 с. Ульянівка Хорольський район) – учитель історії, директор Староаврамівської загальноосвітньої школи I–III ступенів (1984–2009), начальник відділу освіти Хорольської районної державної адміністрації (2009–2010), краєзнавець.

Народився в с. Ульянівка Хорольського р-ну 22 березня 1958 в сім'ї хліборобів. Після закінчення школи та Полтавського технікуму транспортного будівництва був на військовій службі у прикордонних військах (1977–1979). Навчався у Полтавському педагогічному інституті імені В. Г. Короленка (1979–1983), отримав спеціальність «учитель історії та суспільствознавства». Працював учителем історії Хорольської СШ № 1, протягом 25-ти років очолював Староаврамівську ЗОШ I–III ст. (1984–2009). У 1986 брав участь у ліквідації аварії на ЧАЕС.

Олександр Васильович спрямував роботу педколективу на формування здорової

особистості з міцними знаннями та вміннями, широким культурним та політехнічним світоглядом, яка б уміла користуватися новітніми технологіями, приймати нестандартні рішення, а головне, дотримувалася здорового способу життя. «Фізичне і моральне здоров'я – основа гармонійної особистості, яка нестиме гармонію і в суспільство» – цю думку директор школи зробив переконанням усього педагогічного колективу. З ініціативи О. В. Олексенка та під його керівництвом у 1989 р. школа була реорганізована з восьмирічної в середню.

Завдяки подвижницькій праці Олександра Васильовича заклад став соціокультурним центром села та одним із найкращих у районі.

Як учитель О. В. Олексенко вважає, що опановувати історію учні мають розпочинати з вивчення минулого рідного краю і тому як пріоритетну в роботі з учнями обрав тему дослідження, виникнення та розвитку населених пунктів середнього Похоролля. Зібрані краєзнавчі матеріали вийшли друком в історико-краєзнавчому нарисі «Стежки історії рідного краю» та історико-краєзнавчому дослідженні «Рідний край».

У 2009–2010 Олексенко Олександр Васильович працював начальником відділу освіти Хорольської районної держадміністрації. У 2011–2015 був старшим викладачем, доцентом кафедри методики змісту освіти ПОІППО. Із жовтня 2015 р. живе і працює в с. Староаврамівка на посаді заступника сільського голови, продовжує роботу над краєзнавчими дослідженнями рідного краю.

Олександр Васильович – активний учасник громадського життя.

Неодноразово обирався депутатом сільської та районної Ради.

За сумлінну працю, внесок у розвиток освітянської галузі О. В. Олексенко нагороджений Значком «Відмінник освіти України» (1999) і численними грамотами.

Літ.: Пр. Олексенко О. В. Рідний край: історико-краєзнавче дослідження / О. В. Олексенко. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2016. – 237 с.: іл.

Олексенко О. В. Стежки історії рідного краю: історико-краєзнавчий нарис / О. В. Олексенко. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2001. – 75 с.: іл.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Анований реєстр описів фондів Державного архіву Полтавської області [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Режим доступу : <http://poltava.archives.gov.ua/page/arkhivni-zibrannya-ukraini>

2. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання [Текст] : (ГОСТ 7.1 – 2003, ІДТ) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. – Чинний з 2007-07-01. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – III, III, 47 с.

3. Клепко С. Ф. До проекту тому з освітнього краєзнавства енциклопедії Полтавіка // С. Ф. Клепко, Л. В. Литвинюк / Освітнє краєзнавство і формування лідерської компетентності у сучасній школі [укладачі : Т. О. Бондар, Л. В. Литвинюк]. – Полтава : ПОІППО, 2012. – 120 с.

4. Полтавіка. Полтавська енциклопедія [Текст] : у 12 т. Т. 12. Релігія і церква / гол. ред. О. А. Білоусько. – Полтава : Полтавський літератор, 2009. – 756+XL с. – (схеми, карти, табл.)

5. Методичні рекомендації з підготовки, редагування та оформлення статей до Великої української енциклопедії (проект) / за ред. д.і.н., проф. Киридон А. М. – К. : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2015. – 120 с.

6. Резніченко З. В. Рекомендації з написання статей до тому «Освіта і наука» енциклопедії «Полтавіка» / З. В. Резніченко // Постметодика. – 2015. – № 3 (122). – С. 20–24.

Цитувати: Методичні рекомендації з підготовки та оформлення статей до шостого тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії». – 2-ге вид. ; випр. і доп. / [ред. З. В. Резніченко] // Постметодика. – 2016. – С.45–54.

© С. Ф. Клепко, З. В. Резніченко, Р. Л. Гавриш, Л. В. Литвинюк. Стаття надійшла в редакцію 20. 05.2016 ■

УДК 37 (477.85)

ЯК ПІДГОТУВАТИ ТОМ «ОСВІТА І НАУКА» «ПОЛТАВІКИ. ПОЛТАВСЬКОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ» НА ВІКІ

Г. І. Халява

Викладено бачення структури і змісту тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ. Полтавської Енциклопедії».

Ключові слова: історія освіти, інформація, енциклопедія, «ПОЛТАВІКА».

Халява Г. И. Как подготовить том «Образование и наука» «ПОЛТАВИКИ. Полтавской Энциклопедии»

Представлено видение структуры и содержания тома «Образование и наука» «ПОЛТАВИКИ. Полтавской Энциклопедии».

Ключевые слова: история образования, информация, энциклопедия, «ПОЛТАВИКА».

Haliava H. I. How to Prepare Volume "Education and Science" "POLTAVIKA – Encyclopedia of Poltava»

This paper presents the vision of structure and content of the volume "Education and science" "POLTAVIKA –Encyclopedia of Poltava».

Keywords: history of education, information, encyclopedia, "POLTAVIKA".

Педагоги Полтавщини з радістю дізналися, що готується велика енциклопедія про історію освіти області. Робота розпочалася у 2015–2016 н. р. У жовтні 2015 р. школи отримали завдання до 15.10.2015 р. подати у методкабінети відділів освіти районів історії своїх шкіл, оскільки у квітні 2016 р. виходитиме 6-й том «Освіта і наука» дванадцятитомної «ПОЛТАВІКИ. Полтавської Енциклопедії». Переглянувши ці люб'язно мені показані матеріали, я побачив у них досить багато недоліків, зокрема, статті не мали повноцінного відображення більше ніж вікової історії шкіл. Я провів пошук інформації про розвиток освіти у своєму Оржицькому районі, і у мене з'явилися думки, як ми можемо підготувати хорошу книгу.

Хто здійснюватиме пошук інформації

Найперше виникає запитання про те, хто здійснюватиме пошук інформації – учителі кожної школи чи полтавські науковці? Щоб написати історію окремої школи, потрібно знати історію держави й області, свого регіону, знати його адміністративний поділ, його зміни, ознайо-

митися з дослідженнями історії освіти регіону, – одне слово, мати відомості про події у своїй школі і навколо неї. Крім того, у документах (зокрема архівних) зазвичай ідеться не про одну школу, а тому представник школи мусить виконувати досить важку працю, вишукуючи відомості про свій заклад. Тобто підхід, коли вчителі пишуть про історію лише своєї школи, на мою думку, є хибним. З іншого боку, написати про всі школи вчешнім Полтави може бути також непросто (та й фізично важко), скажімо, через незнання місцевих умов, людей регіону.

Координатори підготовки Т. 6 «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ» – це, переважно, завідувачі методичними кабінетами або їх працівники, які збирали інформацію від шкіл і передавали її у Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського.

Потрібен один дослідник, який би збирав додаткову інформацію, обробляв, аналізував її і, використовуючи подану школами історію закладів, написав історію кожної школи. Іншого шляху я не бачу. Такий дослідник обов'язково повинен мати досвід роботи в наукових бібліотеках та історичних архівах. Він, звичайно,

має знати місцеві умови, людей регіону.

Яка повинна бути структура запланованого видання?

Енциклопедія має нагадувати книгу «Історія міст і сіл Української РСР». Кожному місту обласного підпорядкування, кожному району відводиться окремий розділ. У межах розділу спочатку варто подати вступну статтю, далі розмістити інформацію про чинні навчальні заклади: 1) вищі за ступенем згідно з алфавітом; 2) середні також за рівнем складності; 3) неповні середні; 4) початкові (якщо вони окремо по селах збереглися); 5) дошкільні; 6) позашкільні.

Далі має розміщуватися *історична частина* – інформація про всі типи навчальних і виховних закладів: ті, що діяли в минулому, діяльність яких припинена – у порядку, що й для чинних.

Обов'язково треба виділити рубрику «Педагогічні персоналії»: короткі біографії людей, котрим належить вагомий внесок у розвиток освіти міста чи району – меценатів, найвідоміших керівників галузі у місті, районі, директорів, учителів, учнів і вихованців. Звичайно, їх тисячі, однак потрібно відібрати найдостойніших. У рубриці «Фотогалерея» подати фотографії, що ілюструють історію освіти (це також будуть вибрані матеріали). Щоб зробити статті про заклади освіти компактнішими, вважаю за доцільне розмістити *додатки* (узагальнювальні матеріали), скажімо, таблиці: «Педагоги району, які загинули в роки війни», «Педагоги – учасники війни», «Освіта в цифрах» тощо. Таке розміщення матеріалу в енциклопедії буде зручним для читачів, допоможе легко знайти потрібний матеріал.

Важкою проблемою завжди є визначення загального обсягу книги. Думаю, наперед обмежувати обсяг матеріалу не слід. Потрібно домовитися про певні пропорції. Якщо матеріал буде добротний, історично важливий, цікавий для читачів, лише тоді можна визначитися остаточно щодо обсягу видання. Узагалі потрібно орієнтуватися на триступеневу «Полтавіку освіти»: книга про всю область – книги про історію міста чи району – книга про історію навчально-виховного закладу. Я знаю, що у багатьох школах є куточки про їх історію, звідки автори зі шкіл, власне, і черпали інформацію до своїх статей, але, як зазначалося, в них немає повноцінного відображення історії шкіл.

Узагальнена праця про освіту області стане методичним посібником для даль-

шого розвитку освітянського краєзнавства. Хотів би висловити свої судження про *зміст статей* книги.

Вимоги до статей мають неухильно дотримуватися авторами. Найперше, матеріали шостого тому «ПОЛТАВІКИ» повинні *всеохопно відображати історію* шкіл та інших освітніх закладів. Зрозуміло, кожен рік в енциклопедії не розпишеш, але хоча б особливості тих чи інших історичних відтинків показати потрібно, а саме: точне датування заснування закладу; окремі важливі деталі життя до 1917 р.; під час революційного руху, 1917–1920 рр.; становлення трудових шкіл, ліквідація неписьменності; у 1920–1930 рр.; модернізація в країні і освіта в 1930-х рр.; передвоєнні роки; за часів війни; відбудовчий період; політехнізація школи; до обов'язкової середньої освіти; освіта в незалежній Україні. Таким чином, можна встановити дванадцять головних хронологічних рубежів.

Історія освіти – це, зрозуміло, долі тих, хто навчав, і долі тих, кого навчали. Розповідаючи про школи в той чи інший час, потрібно називати прізвища людей, педагогів і вихованців. Тут автори стикнуться із найсерйознішою проблемою: зараз багатьох імен учителів, директорів ми не знаємо, як і прізвищ усіх відомих учнів. Потрібно цю інформацію знайти.

Не варто перетворювати книгу на суцільний перелік прізвищ. Це не заощадить у ній місце, та й читачу цікавості не додасть. Розповідаючи про освіту до 1917 р., доцільно вказати *роки заснування, прізвища перших педагогів, меценатів, активістів революційного руху*.

Говорячи про 1917–1920 рр., потрібно показати позицію педагогів під час подій цього періоду, простежити, хто з педагогів продовжив діяльність далі за радянської влади. Це важливо, оскільки планується дослідити *історію учительських династій*. Не можна оминати роль учительства щодо *ліквідації неграмотності*. Потрібно зуміти показати позицію вчителів і викладачів у непрості 1930-ті роки, особливо за часів колективізації і голоду 1932–1933 рр.

Доля вчителів за часів репресій 1937–1939 рр. теж вивчена мало. *Рух стахановців* торкнувся і педагогів, вони та їх учні були учасниками виставок передового досвіду. Друга світова війна й освіта – різнобічна тема, яку треба зуміти коротко і ясно подати, висвітлити діяльність установ, зокрема на тимчасово окупованих територіях, збитки, завдані війною, долі людей. Ми повинні скласти *списки загблих на війні* за особливим зразком і подати в розрізі районів (міст) у вигляді таблиць:

ПІБ	Рік народження, село	Місце призову, рік, посада	Звання, посада	Дата смерті
Горбик Олексій Зотович	1910 с. Великі Будища Гадяцького району Полтавської обл.	Лазірівський РВК, 1943. Учитель неповної середньої школи.	Рядовий	9.02.1942
Останнє місце служби	Де похований		Місце поховання мовою країни де похований	
Ленінградський фронт 55 ар. 43 сд	м. Колпіно, Колпінський район, м. Санкт-Петербург, Російська Федерація		г. Колпино Колпинский район, г. Санкт-Петербург, Российская Федерация	

Про педагогів і вчителів, котрі *працювали після війни*, також потрібно подати інформацію, як і про *воїнів-інтернаціоналістів*, встановивши, чи повернулися вчителі у свою школу після демобілізації.

Відповідно, у таблиці виділити такі графи: прізвище, ім'я та по батькові воїна, рік його народження, місце проходження служби, бойові нагороди, місце роботи після демобілізації, посада.

Звичайно, були педагоги, які *загинули під час окупації або на каторжних роботах у Німеччині*. Їх також треба назвати. Після визволення відновилося навчання. Важливо вказати, хто з довоєнних учителів залишився на педагогічній ниві у своїх школах, висвітлити трудовий подвиг учителів та учнів, назвати *нагороджених медаллю «За доблестний труд в годы Великой Отечественной войны»*, розповісти про патріотичний рух.

У післявоєнні роки вчителів відряджали працювати *в західноукраїнські області*; їх робота і доля ще мало вивчені.

У ці ж роки (наприклад, 1946–1947 рр.) учні сільських шкіл збирали колоски на полях і вирощували кролів і голубів – останніх для фестивалю молоді і студентів в Москві 1957 р. Як не згадати й про кукурудзяну епопею, *учнівські виробничі бригади*. Люди старшого покоління пам'ятають і збір лому, макулатури, лікарських рослин. За ці *трудові справи* вчителі й учні отримували подяки, нагороди, їздили на *виставки досягнень народного господарства у Москву і Київ*. Учителі, крім учительювання, ще були пропагандистами. Діти вчилися, здобували золоті й срібні медалі, виступали на учнівських предметних олімпіадах, спортивних і мистецьких змаганнях.

Доцільно, певно, згадати події, важливі для школи, скажімо, спорудження навчального приміщення, організацію навчального кабінету чи комп'ютерного класу, якісь цікаві справи. Тобто у стат-

тях важливо розкрити неповторність закладу. Стандартні «брали участь», «робилося важливе» – не доречні. Писати варто тільки про конкретні справи.

Енциклопедія має бути не тільки інформаційною, а й дослідницькою

Пропоную у статтях вказати, які вчителі працювали в школах: *приїжджі, місцеві*, відзначити, що це були родини, *подружжя*, вихідці із *піонервожатих, колишніх учнів шкіл*. Учителі висувалися на *партійну й радянську роботу*, були *депутатами рад*. Із їх кола вийшли *керівники народного господарства*, і інформацію про них також потрібно дослідити.

Ми вдячно згадуємо ту школу, де навчалися, бо для нас вона найкраща. У цій частині статті зупинюся на критеріях оцінювання результатів навчально-виховної діяльності шкіл.

Узагалі оцінювання роботи може бути *відносним*. У цьому разі одні школи чи вчителі визнаються кращими порівняно з іншими. Школи оцінювалися ще за царських часів. Земські та єпархіальні звіти містять добрі відгуки про школи та їх учителів, інформацію про заохочення – державні й церковні – за роботу. Кого, за що і як нагороджували в ті роки – відомо мало, відтак це питання потрібно вивчити.

Система заохочень в УРСР формувалася поступово, починаючи з 20-х рр., і перейшла в незалежну Україну, частково змінившись. За радянських часів і в незалежній Україні під час учительських конференцій у січні й серпні доповідач називав школи, які за звітний період працювали краще. Це 2–3 середні і початкових. Вказували директорів, котрі краще працюють, а це означало оцінку роботи всього педагогічного колективу. У доповідях

називали прізвища кращих учителів із вказівкою школи, де вони працюють; список таких учителів оголошували за предметами викладання без вказівки, з якої школи педагог або взагалі за алфавітом без вказівки школи або предмета. Закономірно, що у списку кращих учителів їх найбільше із тих шкіл, які названі кращими.

Якісна оцінка шкіл містилася у статтях керівника управління освіти або завідувачих методичними кабінетами. Я переглянув газети Оржицького району за декілька десятиліть і вже можу визначити, які школи були провідними в районі в тому чи іншому десятилітті. На результат праці кожного вчителя й школи загалом впливає багато чинників. І, на жаль, є школи, які ніколи не називалися кращими. Авторам статей потрібно знайти спосіб сказати щось хороше і про ці школи та їх учителів, які ніколи в лідерах у своїх районах не були. Скажімо, назвати прізвища подружніх пар, родин учителів, педагогів, котрі найбільше років свого життя віддали тій чи іншій школі.

Абсолютне оцінювання передбачало вручення відзнак за підсумками роботи. Оцінка праці давалася колективам і окремим особистостям. До колективів, робота яких відзначалася, належали: школи, шкільні профспілкові організації, комсомольські вчительські й учнівські організації, піонерські дружини, піонерські загони, класи, учнівські виробничі бригади, пошукові загони, спортивні команди, туристичні загони, тимурівські загони, санітарні дружини, шахові клуби, дебатні клуби, команди КВК, військово-патріотичні товариства, команди ігор «Зірниця» тощо. Під час дослідження потрібно знайти інформацію про діяльність цих колективів і обов'язково назвати кращих та подати відомості про те, як оцінена їхня робота. Люди старших поколінь із гордістю згадують про свої успіхи.

Заохочення використовувалися різного рівня – шкільні, районні, обласні, всеукраїнські і всесоюзні. Крім того, нагородження проводилося від імені дирекції школи, профспілок, комсомольських і піонерських керівних органів, а також ЦК ВЛКСМ, ЛКСМУ, УРПС, ВЦРПС, освітянських управлінь і міністерства, районних і обласних органів влади і управлінь, Уряду, Президії Верховної Ради, Президента.

Назв нагород чимало – *Почесні Грамоти і Грамоти, кубки, вимпели, значки, Книги пошани, Дошки пошани, Книги педагогічної слави, книги трудової слави, альбоми-естафети, грамоти і медалі ВДНГ, премії*. Зверніть увагу: відзначення кращих було переважно

моральним. Але люди пишалися, коли отримували відзнаку. Найпоширенішою була і є грамота – колективам і окремим особам. Про грамоти якого рівня вказувати у «ПОЛТАВІЦІ»? Кожна грамота школі чи людині дорога, якого б рівня вона не була. Але для такого видання, напевне, перелік відзначених грамотами, кубками, вимпелами потрібно починати з обласного рівня. Мені вдалося в газетах минулих років знайти згадки про маловідомі відзнаки: «Золота книга кукурудзозводів» (1961–1963 рр.), районний альбом-естафета «Маяки педагогічної праці», куди на 1967 р. внесено 78 імен учителів нашого району. 1970 р. до 100-річчя В. І. Леніна передовикам вручалися Почесні фотографії. Можливо, були й інші оригінальні заохочення, але потрібно їх відшукати.

Занесення на районну чи обласну Дошку пошани – почесна відзнака. Список занесених на Дошку пошани до 1991 р. оголошувався двічі на рік – до 1 травня і 7 листопада. До середини 1960-х рр. на Дошку пошани потрапляли переважно директори чи завідувачі шкіл, що означало оцінку роботи всього колективу. Пізніше на Дошці пошани з'являлися, як правило, назва однієї школи й ім'я одного учителя з району, але представника іншої школи. За десятки років небагатьом школам і нечисленним кращим учителям вдавалося декілька разів бути удостоєними такої честі. Щоправда, імена останніх уміщували ще також на Дошці пошани не як викладачів предметів, а як пропагандистів або керівників товариства «Знання», а тому досліднику – автору «ПОЛТАВІКИ» – варто знати, що слова «учитель» проти прізвища пошанованого в цьому випадку немає.

Почесною відзнакою вважалося вручення колективу чи району *Червоних прапорів* за підсумками роботи. Це відбувалося нечасто.

Останніми роками введено такі заохочення, як *Премії районної ради, Премія інституту ім. Остроградського*, відзначення *кращих шкіл України, кращих керівників шкіл України*.

Наступним вищим щаблем нагород учителя є професійні педагогічні нагороди – *почесні звання*: «народний учитель» та «заслужений учитель», учитель професійно-технічної освіти, працівник народної освіти, працівник професійно-технічної освіти; нагородження *почесними знаками «Отличник просвещения СССР», «Відмінник народної освіти УРСР», «Відмінник освіти України» та педагогічними медалями ім. Ушинського, ім. Макаренка та ім. Крупської*. Людей, котрі мають ці відзнаки, не так багато. Прізвища їх відомі, лише потрібно вказу-

вати рік нагородження. Завершують систему нагород найвищі: звання Герой, кавалери орденів і медалей Радянського Союзу і України, нагороджені Почесними Грамотами і Грамотами Президії Верховної Ради УРСР, відзнаками Президента України. До уваги слід взяти ювілейні медалі – «К 100-летию со дня рождения В. И. Ленина» та ін. Ми повинні у «ПОЛТАВІЦІ» назвати якнайбільше імен педагогів, однак імена усіх, хоч би як хотілося, у цьому виданні перерахувати годі. Посилання на нагороди і відзнаки означатиме, що названо найдостойніших. До них додадуться інші чесні шановані ветерани педагогічної праці. Були часи, коли система нагород ще тільки формувалася, а тому багатьох названих відзнак не існувало. Тоді потрібно за якимись іншими критеріями називати кращих учителів. Я пропоную сказати про тих із них, які, крім здобутків на педагогічній ниві, досягли успіхів у спорті, мистецтві, літературній і технічній творчості.

За задумом авторів проекту «ПОЛТАВІКА» пропонується назвати керівників навчальних закладів та керівників органів освіти. Не всі їх імена відомі, потрібна пошукова робота. Труднощі виникнуть хіба що стосовно пошуку імен керівників довоєнного часу. Але треба називати всіх, не пропускаючи жодного імені, не ставити після двох прізвищ «та ін.». Із-поміж керівників органів освіти потрібно дати перелік завідуючих відділами освіти і завідуючих методичними кабінетами.

Пропонується називати вчительські династії. Узагалі в школах традиційно працювали ледь не сім'ями. Відомо багато вчительських подружніх пар; поруч працювали брати, сестри, батьки і діти. Я вважаю, варто укласти додатки з переліком таких пар, родин і династій. Династія, як на мене, має охоплювати не менше трьох поколінь. У наш час рідко у якій школі працюють три покоління. Дідусь, скажімо, починав учителювати, діти працюють в іншому місці, а внуки – ще десь, але ж це династія.

«Учителями славиться Россия, ученики приносят славу ей», – пам'ятаєте? В енциклопедії обов'язково потрібно сказати про учнів, їх успіхи у спорті, мистецтві, трудових справах. Ми повинні показати здобутки учнів, насамперед, до закінчення їх навчання у стінах школи. Які імена називати? Можна вказати кількість медалістів; успіхи учнів у навчанні, на мою думку, потрібно показувати через результати їх участі у предметних олімпіадах, конкурсах МАН, мовних конкурсах, інтелектуальних іграх тощо, причому висвітлювати результати змагань обласного і вищих рівнів. Можливо, для

сільських шкіл у статтях називати переможців і призерів обласного рівня, а для шкіл великих міст – імена переможців загальнодержавного етапу. Щодо інших учнівських справ також висвітлювати найвищі здобутки, наприклад, у праці (імена учнів, нагороджених урядовими нагородами), у спорті – імена тих дітей, котрі в школі, а не після її закінчення, здобули високі спортивні результати, отримали спортивні звання, причому поряд з іменами учнів вказувати імена наставників-педагогів. Учні здійснювали героїчні вчинки в різних критичних ситуаціях, наприклад, на пожежі. Чим більше ми покажемо здобутків учнів, тим краще буде видно вчителя.

Учитель як особистість розкривається також у різних фахових змаганнях, одним із яких є конкурс «Учитель року», а тому про вчителів – призерів цього конкурсу (починаючи з районного рівня) – варто згадати.

Згідно з проектом видання тому 6 «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ. Полтавської Енциклопедії», у його статтях повинні бути названі видатні випускники. Тлумачення терміна «видатні випускники» є спірним. Кого зараховувати до їх кола? Вважаю, потрібно говорити в нашій книзі про видатних випускників лише в галузі освіти і науки.

Як проводити пошукову роботу

Кожне дослідження починається з вивчення матеріалів із цієї проблеми, написаних ученими раніше. Напевно, є написане й опубліковане про окремі школи. Існують дослідження з проблем розвитку освіти Полтавської губернії і області. Зрозуміло, статті авторів будуть про кожну школу чи інший навчальний заклад окремо. Та, не розуміючи, що відбувалося в освіті загалом, авторам буде важко працювати. Крім того, дослідники у своїх статтях могли наводити фактичний матеріал із життя і вашої школи, котрий вам як автору «ПОЛТАВІКИ» потрібно шукати. Нарешті, дослідники посилаються на ті чи інші джерела. Ви їх теж можете переглянути для пошуку інформації і про ваші школи. Отже, найперше завдання авторів – укласти список наукових досліджень історії освіти Полтавщини. Такі книги є в обласній науковій бібліотеці і бібліотеці Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та інших. Наступний список, який повинен мати автор, – це перелік книг, виданих у різні роки, починаючи з ХІХ ст., про губернію, область, повіти й райони, про розвиток окремих видів шкіл. У цій літературі можуть бути цікаві дані про осві-

ту, потрібні для вступної статті, а також згадки про окремі школи.

Крім книг загального характеру, є спеціальні довідникові видання, зокрема, «Памятные книги Полтавской губернии», «Памятные книги Киевского учебного округа», видання земств, єпархії за різні роки.

Багатющий матеріал про життя шкіл і розвиток освіти є у періодичній, насамперед, районній пресі. Я проглянув газети нашого Оржицького району з 1943-го до 1980 рр. Назви газет змінювалися. У роки війни це газети «За перемогу», потім «Зоря комунізму», «Ленінське слово» та газета об'єднаного Лубенського району «Ленінська зоря».

У газетах матеріали про школу подавалися в січні – про роботу січневої конференції, у серпні – серпневої. Після 1 вересня замітки про початок нового навчального року. Великий матеріал друкували до Дня учителя в жовтні. Після оприлюднення списків занесених на районну Дошку пошани часто газети уміщували короткі статті про Героїв праці. Протягом року газети друкували статті про окремі школи й окремих учителів. Звичайно, за кількістю їх було менше, ніж про механізаторів або доярок. Досліднику варто знати назви газет, що раніше виходили. Межі сучасних районів не збігаються з колишніми, тож дослідник повинен переглянути й газети тих районів, у які входила територія нинішніх районів. Для Оржищини – це газета «Сталінець» Лазірківського району, «Червона Лубенщина» Лубенського повіту, округи і району та інші.

Добре, якщо в колгоспах або радгоспах чи сільських радах видавалися або видаються багатотиражки. Їх потрібно знайти. Що стосується газет обласного рівня, партійних і комсомольських, то переглянути всі номери рік за роком за той час, що відведений на написання енциклопедії, фізично важко. Але коли в обласній бібліотеці є покажчик статей, то тоді автор отримає серйозні матеріали для себе. Також про вчителів районів писала педагогічна преса. Багато нинішніх видань області подають статті про історію шкіл. Отже, преса – цінне джерело інформації для дослідження.

При написанні енциклопедії обов'язково потрібна робота з архівними документами. Полтавський обласний державний архів підготував список головних фондів. Звичайно, у Центральних архівах

у Києві теж є матеріали про освіту нашої губернії й області. Найближчими для нас є відомчі архіви шкіл і районних або міських управлінь освіти, районні та міські архіви.

Не забуваймо і про ветеранів-освітян. Їхні спогади також потрібні.

Одним словом, попереду серйозна науково-дослідницька робота. Варто використати досвід підготовки томів «Історії міст і сіл Української РСР». Підготовку видання організували й контролювали партійні та радянські органи, були створені відповідні комісії на місцях.

Перші місяці підготовки шостого тому «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ. Полтавської Енциклопедії» засвідчили, що керівники районів недостатньо ознайомлені із цим проектом. Керівники управлінь освіти районів і міст часто вважать своїм головним обов'язком у цій справі витребувати матеріал зі шкіл і передати його у Полтаву.

Це перше енциклопедичне видання про освіту краю. Видається воно на віки. Його потрібно підготувати на найвищому науковому рівні. До речі, при підготовці томів «Історії міст і сіл Української РСР», зокрема, тому про Полтавську область, сталося так, що цінність підготовлених статей знизилася через те, що в них не дотрималися пропорційності джерельної бази – у багатьох нарисах місцевих авторів переважали спогади односельців. Думаю, ми зуміємо підготувати 6-й том «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ. Полтавської Енциклопедії» так, щоб і через століття ним захоплювалися.

Цитувати: Халява Г. І. Як підготувати том «Освіта і наука» «ПОЛТАВІКИ. Полтавської Енциклопедії» на віки / Г. І. Халява // Постметодика. – 2016. – №2. – С. 55–60.

© Г. І. Халява, 2016. Матеріал надійшов у редакцію 25.02.2016 ■

XXX ВСЕУКРАЇНСЬКА УЧНІВСЬКА ОЛІМПІАДА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ: ХРОНІКА І ВИСНОВКИ

О. В. Стоцька

В інтерв'ю з головним спеціалістом департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України О. Котусенко та науковим співробітником Інституту літератури імені Тараса Шевченка Національної академії наук України Д. Дроздовським висвітлено результати фінального етапу XXX Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови й літератури (м. Полтава, 28 березня – 1 квітня 2016 р.), схарактеризовано конкурсні завдання й особливості їх оцінювання. Адресовано учням та їх наставникам із метою покращення підготовки до участі в олімпіаді юних філологів.

Ключові слова: олімпіада, українська мова і література, українська національна ідентичність.

Стоцкая Е. В. XXX Всеукраинская ученическая олимпиада по украинскому языку и литературе: хроника и выводы

В интервью с главным специалистом департамента общего среднего и дошкольного образования Министерства образования и науки Украины Е. Котусенко и научным сотрудником Института литературы имени Тараса Шевченко Национальной академии наук Украины Д. Дроздовским освещены результаты финального этапа XXX Всеукраинской ученической олимпиады по украинскому языку и литературе (г. Полтава, 28 марта – 1 апреля 2016 г.), дана характеристика конкурсных заданий и особенностей их оценивания. Адресуется учащимся и их наставникам с целью улучшения подготовки к участию в олимпиаде юных филологов.

Ключевые слова: олимпиада, украинский язык и литература, украинская национальная идентичность.

Stotska O. V. The XXX-th Ukrainian Nationwide School Students Olympiad in Ukrainian Language and Literature: chronicle and conclusions

This paper presents the interview with Olga Kotusenko, the chief specialist of the Department of Secondary and Primary Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine and Dmytro Drozdowskyi, the researcher of the Taras Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. They tell readers about the results of the final round of the XXX-th Ukrainian Nationwide schoolstudents Olympiad in Ukrainian language and literature that was held in Poltava, March, 28 – April 1, 2016, describe the competition tasks and peculiarities of their evaluation. This paper would be interesting for students and their teachers in order to improve the preparation for participation in the competition for young philologists.

Keywords: olympiad, Ukrainian language and literature, Ukrainian national identity.

У Полтаву з'їхалися 148 юних знавців рідної мови – школярів 8–11-х класів з усіх областей України, крім Автономної Республіки Крим, – переможців обласних олімпіад. Перевіряли знання та практичні навички учасників олімпіади 54 члени журі – кандидати, доктори педагогічних і філологічних наук, кращі вчителі загальноосвітніх шкіл із різних куточків країни.

Організаторами олімпіади виступили Міністерство освіти і науки України, Департамент освіти і науки облдержадмі-

Стоцька Олена Вікторівна, методист Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського

ністрації, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Полтавська спеціалізована школа-інтернат № 1.

Упродовж п'яти днів учасники змагань не лише виконували конкурсні завдання, а й ознайомилися з культурними та освітніми традиціями Полтавщини: побували у меморіальному музеї-садибі І. П. Котляревського, Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського, Полтавському художньому музеї імені Миколи Ярошенка, музеї Панаса Мирного, музеї А. С. Макаренка в Ковалівці Полтавського району, музеї Марії Башкирцевої та Миколаївській церкві в Диканьці, Хрестовоздвиженському монастирі у Полтаві, шкільному музеї Т. Г. Шевченка у Полтавській загальноосвітній школі № 7.

Діти мали гарні умови для конкурсних випробувань, підготовки до виконання завдань чергового туру, самоосвіти й дозвілля. Для керівників команд господарі організували творчі зустрічі з учителями Полтави, майстер-класи кращих учителів-філологів Полтавщини.

31 березня 2016 року було оголошено підсумки XXX Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови й літератури. Переможцями стали 73 школярі. Перші місця посіли представники Рівненської, Тернопільської, Харківської, Запорізької, Сумської, Закарпатської, Черкаської, Одеської областей та м. Києва. 1 квітня у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка відбулася урочиста церемонія закриття олімпіади. Усі учасники отримали дипломи й цінні подарунки. Крім цього, оргкомітет і члени журі рекомендували Міністерству освіти і науки України затвердити перелік переможців олімпіади на здобуття стипендії імені Тараса Шевченка.

Завершилося свято невеликим концертом, після якого представник організаторів

– методист Полтавського ОІППО Ольга Коваленко – передала делегатам від Київської області символічний кубок олімпіади, адже наступного року заключний етап Всеукраїнської олімпіади з української мови і літератури відбудеться на Київщині.

Детальніше про олімпіаду, її атмосферу та особливості ми поговорили з **Оленою КОТУСЕНКО** – головним спеціалістом департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України та **Дмитром ДРОЗДОВСЬКИМ** – головою журі, докторантом, науковим співробітником Інституту літератури імені Тараса Шевченка Національної академії наук України, кандидатом філологічних наук.

– *Пані Олено, чи можна вважати успішним проведення XXX Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури?*

– **О. КОТУСЕНКО:** Так, олімпіада була успішною, результативною, мала добрий організаційний і науковий рівень. Це було свято української мови й літератури, на якому панувала атмосфера дивовижної толерантності, поваги до дитини.

Це стало можливим і завдяки самим учасникам, і завдяки керівникам, організаторам та членам журі олімпіади. Мені приємно відзначити відповідальну й злагожену роботу полтавських колег із Департаменту освіти і науки та Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського, котрі провели всі необхідні організаційні заходи.

Високий науковий рівень олімпіади забезпечувався участю в ній знаних науковців Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України та вищих навчальних закладів: Львівського національного університету імені Івана Франка, Рівненського державного гуманітарного університету, Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Міжнародного економіко-гумані-

тарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет», Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

– *Змагання мало два тури: упродовж одного дня учні виконували завдання з української мови, другого – з української літератури. Що передбачали ці завдання?*

– О. КОТУСЕНКО: Завдання з мови та літератури для 8–11 класів укладено відповідно до чинних шкільних програм та з урахуванням специфіки проведення зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури.

Завдання з мови передбачали виявлення теоретичних знань і вміння застосування їх на практиці. Завдання трьох рівнів – продуктивного, репродуктивного, творчого – охоплюють усі розділи науки про мову. Відповіді зорієнтовані на виявлення системних знань, встановлення логічного зв'язку між «найнижчою» мовною одиницею (звуком, фонемою) і текстом як інтегратором усіх мовних одиниць у їх ієрархії.

На що були спрямовані завдання з літератури?

– О. КОТУСЕНКО: Зміст завдань із літератури повною мірою дав змогу виявити літературознавчу підготовку учнів, їх творчі можливості, філологічну ерудицію. Завдання були диференційовані відповідно до таких різновидів, як твори-роздуми, «літературні портрети», виконані в есеїстичному або публіцистичному ключі, тестові запитання із закритою відповіддю та на встановлення відповідності, завдання з теорії літератури, міні-статті у «Вікіпедію» тощо.

Вибір був запропонований щодо таких завдань: написання літературного твору, літературного портрета, щодо завдань із теорії літератури. Укладачі завдань оптимально поєднали літературознавчий аналіз із проблемами історії та теорії літератури в широкому соціокультурному контексті. Відповіді на завдання потребували від учнів висвітлення особливостей літературного процесу загалом, його окремих історичних етапів, з'ясування місця й

ролі письменників у літературному процесі, у становленні напряму, течії, а також виокремлення індивідуального стилю митця. Учасники мали продемонструвати свої знання з різних історико-літературних періодів. Також представлені завдання враховували специфіку 2015 року – окремі з них були спрямовані на пошанування творчості Максима Рильського (11 клас), Ліни Костенко (11 клас), Василя Симоненка (11 клас). Також завдання для 10 класу було присвячено 110-річчю знаменитої поеми «Мойсей» Івана Франка.

Творчого розвитку набули рубрики, започатковані на попередній олімпіаді («Із погляду теоретика літератури», «Лабораторія літературного критика», «Літературний портрет» тощо).

– *Що сприяло прозорості та об'єктивності оцінювання результатів юних «олімпійців»?*

– О. КОТУСЕНКО: Цьому суттєво сприяло те, що експертами та головою журі підготовлено критерії оцінювання знань учнів з української мови та літератури. Водночас були проведені групові та індивідуальні консультації із членами журі до початку роботи, а також у процесі перевірки, аби забезпечити максимально точний і прозорий результат. Учніські роботи перевіряли одночасно кілька членів журі – кожен окреме завдання, а також керівник комісії. В 11 класі члени журі перерахували твори учасників декілька разів, аби оцінка була максимально об'єктивною. У результаті у проведенні олімпіади експертами-консультантами з мови та літератури порушень не виявлено.

– *Пане голово журі, а які завдання були орієнтовані на виявлення в конкурсантів творчих здібностей?*

– Д. ДРОЗДОВСЬКИЙ: Такі здібності юні філологи мали змогу продемонструвати в жанрі творів, тематика яких позначалася очевидно актуальністю, зорієнтованістю на знання і висловлення власного ставлення до зображуваного в контексті сьогоденної соціокультурної реальності.

Із моєї точки зору, олімпіада – це захід, на якому ідеться про постановку перед найкращими учнями, найкращими юними філологами України питань, у яких відбувається

осмислення складних проблем сьогодення. Так, завдання з української літератури – це завдання на знання своєї культури, історії, літератури. Ці завдання побудовано в такий спосіб, що відповіді на них знайти неможливо. Це творчі завдання, за допомогою яких журі вишукувало оригінальність мислення (найкращі роботи, до речі, будуть опубліковані у спеціальному збірнику). Нам було важливо побачити, як мислить дитина, як вона сприймає проблеми сучасності і яке бачить їх розв'язання. Але за цим мають бути душа, креативність, інсайт. Ми шукаємо юних філологів, які здатні переказати, передати нам цей інсайт, це відкриття.

– *То чи вдалося їх знайти?*

– Д. ДРОЗДОВСЬКИЙ: Розумієте, урок української мови і літератури і процес навчання передбачає, що на уроці мусить здійснитися якісний стрибок, коли сукупність знань раптом переворюється на щось нове. Ми ніколи не знаємо, коли це стається, але у певний момент дитина відкриває для себе щось нове, чого ми не можемо очікувати, однак на що дуже сподіваємося. Ми на олімпіаді також хочемо, щоб діти, розмірковуючи над завданнями, які їм пропонуємо, відкривали для себе і нас щось нове, – а йшлося, скажімо, про завдання написати лист воїнам АТО; описати власну візію того, якою має бути Україна 21-го сторіччя – за десять, за тридцять років і що потрібно змінити в сучасній ситуації, – тобто йшлося про проговорення дуже складних суспільно важливих проблем, від яких ми не можемо сховати сучасних дітей, бо вони не просто грамотні, вони не просто живуть у нашому світі – дуже складному і часом неправильному, – але вони хочуть змінити його. І тому ось цей інсайт, цей лет, те віднаходження дітей, які не просто *знають*, але які боліють болем України, які хочуть і готові змінити її, прагнуть реалізувати себе, – це одне із найважливіших завдань, які ми ставили на цій олімпіаді.

Діти, котрі знають українську літературу й культуру 19-го, 20-го, початку 21-го століть, котрі вміють мислити філологічно, себто мислити категоріями процесуальності, здатні самостійно синтезувати знання і показати в такий прогностичний спосіб бачення України. Створити візію країни, у якій вони – її творці.

– *Чи були діти, які здивували, вразили Вас?*

Д. ДРОЗДОВСЬКИЙ: Ви знаєте, усі конкурсанти мали дуже сильний рівень підготовки. Із-поміж тих, хто особливо запам'ятався, – 10-класник із Донеччини Євген Коваль, учень Дружківської гімназії «Інтелект», який просто вразив усіх членів журі надзвичайно глибоким – я це називаю «старомаленьким» – мисленням. Євген говорить, наче випускник університету. У хлопця розвинене не просто мовлення, у нього глобальне мислення – мислення людини дуже дорослої. Спількуючись з Євгеном, я був вражений його прагненням виборювати перемогу, незважаючи на те, що він живе на території, охопленій війною, в атмосфері, яка навряд чи сприяє перемозі на олімпіаді.

Війна в Україні – це, з одного боку, поразка нас, українських філологів, бо ми не змогли сформулювати те, що б спрацювало як об'єднавчий чинник. А з іншого боку, сьогодні ми бачимо, що потрібно змінити, як потрібно йти в школу і якою є сучасна дитина. Олімпіада – це середовище, у якому бачимо всю Україну і можемо дещо змодельовати його, працюючи над завданнями, програмами з української мови, літератури.

– *Як саме, за допомогою яких саме конкурсних завдань олімпіада «відгукнулася» на таке складне явище сучасної соціокультурної реальності, як війна, а також на потребу утвердження України у світі та її реінтеграції у Європу?*

– Д. ДРОЗДОВСЬКИЙ: Для 11 класу ми розробили завдання написати «Лист воїнам АТО». Для 10-класників у творах було запропоновано розробити таку собі міні-політичну концепцію України, концепцію змін у країні. Для менших дітей – 8-9-класників – ми намагалися дібрати такі теми завдань, у яких розкриваємо багатство української культури і потроху спонукаємо замислюватися над складними проблемами сьогодення.

Плакаю надію, що XXXI олімпіада відбудеться вже в країні, де немає війни, де український дух переможе, де українська ідентичність утверджена у модерному часі, у якому Україна реінтегрується у Європу, але водночас зберігає свою національну, етнічну, історичну, мовно-культурну ідентичність. Саме тому мотто олімпіади юних філологів – утвердження єдності, поваги до себе і збереження національної культурної, мовно-літературної пам'яті.

Цитувати: Стоцька О. В. XXX Всеукраїнська учнівська олімпіада з української мови та літератури: хроніка і висновки / О. В. Стоцька // Постметодика. – 2016. – № 2. – С. 61–64.

© О. В. Стоцька, 2016. Матеріал надійшов у редакцію 1.04.2016 ■

НАШІ АВТОРИ

Гавриш Римма Леонідівна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри менеджменту освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського (ПОІППО)

Єрмаков Іван Гнатович,

кандидат історичних наук, методист центру інноваційного розвитку і методичної роботи управління освіти та інноваційного розвитку Печерської районної у м. Києві державної адміністрації

Зелюк Віталій Володимирович,

кандидат педагогічних наук, доцент, ректор ПОІППО

Клепко Сергій Федорович,

доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії і економіки освіти, проректор із наукової роботи ПОІППО

Литвинюк Людмила Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії і економіки освіти ПОІППО

Резніченко Зоя Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогічної майстерності ПОІППО

Романець Геннадій Олександрович,

викладач історії, ветеран педагогічної праці

Степаненко Микола Іванович,

доктор філологічних наук, професор, академік Академії вищої освіти України, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Стоцька Олена Вікторівна,

методист редакційно-видавничого відділу ПОІППО

Халява Григорій Іванович,

відмінник народної освіти УРСР, с. Вишневе (Куйбишеве) Оржицького району

Харченко Олена Вікторівна,

директор Департаменту освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації

На 1 стор. обкладинки: колаж із сайту <http://nus.org.ua/pova-ukrayinska-shkola-osnovy-standartu-osvity-shhe-odyn-krok-metu>. Презентація «Основ стандарту освіти» (документа, який визначає стратегію змін у змісті загальної середньої освіти), проведена 8 грудня 2016 року у стінах Міністерства освіти і науки України в рамках українсько-польського проекту «Нова українська школа».

На 3 стор. обкладинки : *Учитель для нової школи. Анна Овчаренко – випускниця «Школи молодого вчителя Полтавщини» при ПОІППО (2016), учитель української мови і літератури Дмитрівської ЗОШ м. Горішні Плавні.*

PHILOSOPHY OF EDUCATION

The New Ukrainian School: Challenges and Prospects

Kharchenko O. V.

New School: New Teacher

Zeviuk V. V.

Pedagogy of Peace and Philosophy of War: Search for Truth

Klepko S. F.

PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

Project Method in the Context of Life Achievements in the System of Social and Personal Life Practice of Schoolchildren. Part I

Yermakov I. H.

Consolidation of Schools in the XXI-th Century in Ukraine: Advantages and Disadvantages

Stepanenko M. I.

UKRAINIAN "KOLO"

Academicians from the Ancient Family of Priests

Romanets H. O.

Methodological Recommendation on Preparation and Formation of the Articles of the Sixth Volume "Education and Science"

"POLTAVIKA – Encyclopedia of Poltava"

Klepko S. F., Reznichenko Z. V., Havrysh R. L., Lytvyniuk L. V.

FEEDBACK

How to Prepare Volume "Education and Science" "POLTAVIKA – Encyclopedia of Poltava"

Haliava H. I.

EXAMINATIONS, TESTS, OLYMPIADS

The XXX-th Ukrainian Nationwide School Students Olympiad in Ukrainian Language and Literature: Chronicle and Conclusions

Stotska O. V.

Ціль на вершину - попадеш на середину

Г. Сковорода

ДОВІДКА «ПМ»: ПОСТ... (лат. *POST – DAM, ZA, ПІСЛЯ*) — префікс, що означає наступність.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал Полтавського обласного інституту післядипломної (постдипломної) педагогічної освіти, адресований усім, хто виховує і вчить, вчиться чи любить освіту або просто цікавиться проблемами школи.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, який прагне розвивати «ДАЛІ» методики полтавських педагогів: Г. Сковороди, Я. Козельського, І. Котляревського, М. Остроградського, В. Короленка, П. Юркевича, А. Макаренка, Г. Ващенко, О. Астряба, В. Сухомлинського.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, який бажає виразити те, що знаходиться «ЗА» методикою й акумулювати в собі новий досвід хоча й однієї, але надзвичайно важливої верстви нашого суспільства — батьків і педагогів.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал про те, що потрібно вчителю «ПІСЛЯ» вузівської методики — таємниці його особистісного знання та фаху, які не віднайти в численних методичних книжках.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, який спільно з усією педагогічною громадою вирішує, що є знання, і шукає тих, хто знає, що дає можливість це вирішувати.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, що прагне вчити вміння читати і слухати, вміння жити і робити справу.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, несумісний з увялінням про сучасну педагогіку як мішанину різномірних елементів у шкільній навчальній програмі — економіки та еротики, електроніки та східної містики, латини та біоенергетики, астрономії та астрології, щоб відразу одержати прищестя нової ери й Апокаліпсису.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал перш за все не пісний, а тому в ньому змішуються жанри і стилі мовлення, з іронією підкреслюється нестабільність і умовність усіх методичних систем і педагогічних технологій.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал не антиметодики, бо неможливо відкинути методіку як розділ педагогіки, а журнал, який відмовляється від методик, що нівелюють особистість та орієнтовані на так званого “середнього” учня.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал з єдиною стратегією: на базі плюралізму педагогічних ідей та концепцій відшукувати суть чужого досвіду, передавати його нашим читачам у тісному поєднанні з усіма фактами життя Полтавщини, з її місцевими й національними традиціями.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, який не лише констатує розлад концептуальних структур, що визначали методіку недалекого минулого, але й бачить у цьому шанс нового: різноманітність конкретних педагогічних технологій, конкуренцію різних парадигм педагогічної творчості.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, який усвідомлює, що ми всі опинилися в тому пункті історії педагогіки, коли в ній стали можливими радикальні зміни, про які заявлено в державній національній програмі “Освіта “УКРАЇНА ХХІ СТОЛІТТЯ”, і можливість ця тісно пов’язана з **ПОСТМЕТОДИКОЮ**.

Те, що робиться сьогодні, — це питання досвіду і **МЕТОДИКИ**.

Те, що може робитися, — це питання **ПОСТМЕТОДИКИ**.

Кожний свідомий громадянин мусить матеріально й духовно підтримувати свої рідномовні журнали як головні двигуни наукового вивчення й збільшення рідної мови.

Іван Огієнко

Читайте журнал «Постметодика» безкоштовно на сайтах:
<http://poippo.pl.ua/pm/archives.html>
http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Postmetodyka/texts.html
<http://issuu.com/imrudenko/docs>

Журнал призначається для

Для всіх ціна вільна, а для Вас